

NA VÝCHODE.

Cestopis

od

dra Špaňodolinca.

Vydal

Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave.

Číslo podielových kníh 89.

V Trnave 1905.

Ceny kníh a tiskopisov

Spolkom sv. Adalberta (Vojtecha)

vydaných a na sklade sa nachodiacich :

A) Knihy modlitebné a spevníky.

Nábožné Výlevy. Kniha modlitebná, poučná, obradná a spevácka, pre katolíckeho kresťana, duchovného tak, ako svetského každého stavu, veku a obojeho pohlavia, k upotrebovaniu v kostole i doma. Spísal † dr. *Andrej Radlinský*. Jedenáste opravené vydanie s ôsmimi obrázkami v barvotisku 8°. Ceny: Neviazaný výtisk 4 kor. 20 hal. Viazaný výtisk v koži s mramorerezom 5 kor. 60 hal., v koži so zlatorezom 6 kor., v chagr. so zlatorezom, spinkou a kosteným krížikom 7 kor. a v skvostnej väzbe 11 kor.

Jadro Nábožných Výlevov. Kniha modlitebná. Spísal † *Andrej Radlinský*. VII. vydanie. Ceny: Neviazaný výtisk 1 kor. 40 h. Viazaný výtisk v koži s mramor. 2 kor. 40 hal., v koži so zlatorezom 2 kor. 60 hal., v chagr. so zlatorezom a spinkou 3 kor. 20 hal.

Cesta Života. Modlitebná kniha pre starších a krátkozrakých katolíckych kresťanov. Výťah z „Nábožných Výlevov“. Nákladom Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. 8°, str. 422. Ceny: Neviaz. výtisk 1 kor. 40 hal., viazaný v plátne 2 kor., v koži s mramor. 2 kor. 60 hal., v koži so zlatorezom 2 kor. 80 hal. a v chagr. so zlatorezom a spinkou 3 kor. 60 hal.

Srdce k Bohu. Katolícka modlitebná, poučná a spevácka knižka. Dľa P. *Aug. Lehmkuhla* S. J. a iných najlepších a najnovších prameňov spísal a pobožnému a pracovitému ľudu svojmu podáva *Martin Kollár*, farár v Nádaši. Svojím nákladom vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Str. 571. Ceny: Neviazaný výtisk 1 kor. 20 hal., viaz. v plátne 2 kor., v koži so zlatorezom 2 kor. 50 hal. a v chagr. so zlatorezom a spinkou 3 kor. 20 hal.

Sláva Božskému Srdcu. Modlitebná knižka pre ctiteľov Najsv. Srdca Ježišovho. Sostavil † *Andrej Kubina*, kňaz z družiny Ježišovej. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Tretie rozmnožené a od kňazov Spoločnosti Ježišovej opravené vydanie. Str. 480. Ceny: Neviazaný výtisk 1 kor. 20 hal., viazaný v plátne 1 kor. 90 hal., v koži so zlatorezom 2 kor. 50 hal. a v chagr. so zlatorezom 3 kor.

Rajská Cesta. Modlitebná a poučná knižka pre kresťana katolíka. Sostavil † *A. K.*, farár krupanský. M. 8°. Str. 559. Ceny: Neviazaný výtisk 1 kor., viazaný v koži s červ. rez. 2 kor., v koži so zlatorezom 2 kor. 20 hal., v chagr. so zlatorezom 3 kor. a skvostne viazaná 5 kor.

Malá Rajská Cesta. Modlitebná knižka pre katolícku mládež. (Výťah z *Rajskej Cesty*.) Strán 200 a XXXVIII. Ceny: Neviazaný výtisk 30 hal., viazaný v polplátne 60 hal., viaz. v plátne so zlatorezom 90 hal.

Zbožné dieťa. Modlitebná knižka pre katolícke školské dieťky. (Výťah z *Rajskej Cesty*.) Viazaná s pláteným chrbtom 25 halierov.

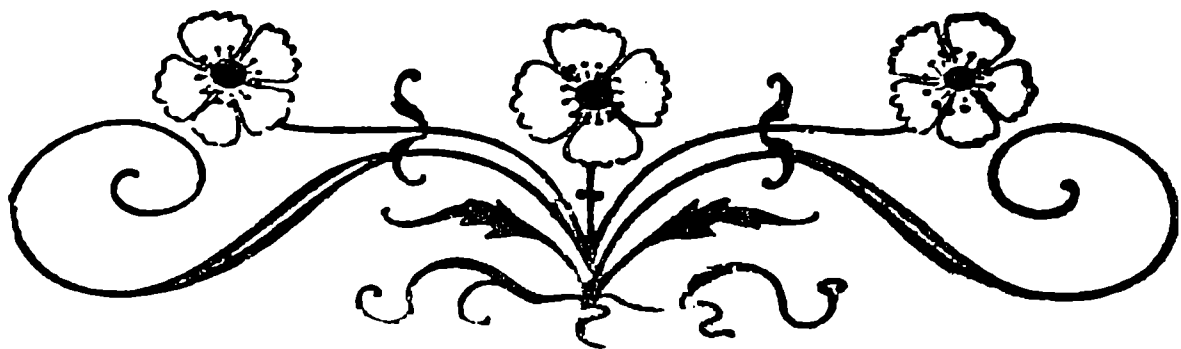
Milý čitateľu!

Čo ti v cestopise tu podávam, to má základ v osobnej skúsenosti. Zdržoval som sa všetkého preháňania, zbytočného maľovania udalostí a okolností, pretože som chcel cestopis srozumiteľným urobiť aj tomu, kto ešte nikde ani nebol na cestách, ani cestopisy nečítal. Možno, že ti niečo prisucho bude znieť, ale buď presvedčený, že takto skorej najdeš jadro a pochopíš cieľ tohoto cestopisu.

Želal by som si, keby tento cestopis rozmnožil v tebe lásku ku sv. náboženstvu a horlivosť za česť Božiu!

Prijmi slová moje nadchnutý duchom Kristovým a bud, prosím, v modlitbách pamätlivý pôvodcu.

Na Východe.

Veľavýznamné slovo! Môže tým cestovateľ pomenovať aj Japonsko alebo krajinu Boxerov, jestli tam bol. Ja — skromne vyznávam — pod týmto nadpisom nerozumiem ani utešenú krajinu Japoncov, ani nebeskú ríšu Číňanov. Tam som nebol.

Lež nikto mi nemôže odtajiť, že mám právo napísať: Na Východe, keď poviem, že ma vlak v Caribrode (v Bulharsku) v čakálni nechal preto, lebo som si nevšímnul, že som už skutočne na Východe.

Nuž a od Caribrodu kdeže je ešte Carihrad a Egypt? Aj tam som bol. Tedy aj ja som bol na Východe.

Prv, než by som začal rozprávať, čo som videl a zkusil, slyš, ako som sa vyberal na cestu.

Skoro za dva mesiace som bol preč. Pravda, na takú veľkú(?) cestu bolo treba mnohé a veľké prípravy porobiť.

Pass bol tá najpotrebnejšia vec. Vymenil som si ho na celý svet. Zaplatil som zaň 8 korún a za podpísanie jeho od generálneho konsula tureckého 5 korún. Bol som v ňom rúče opísaný. Najhlavnejšia poznámka bola tá, že som malý.

No nemysli si, že v tomto záležala celá príprava na cestu. Viackrát som sa musel dostaviť na poradu so spolucestovateľmi, okrem toho aj pošta mala so mnou

roboty, kým som sa dohodol o potrebných a zbytočných predmetoch, ktoré sebou vezmem. Ani si netrúfam všetky porátať, lebo ich bolo mnoho. Ak by sa predsa volakto chcel z tohoto spisu dozvedieť, čo mu je treba v Palestíne a inde, nuž spomeniem aspoň čo-to. Lež musíš byť trpezlivý, kým sa mi to do pera dostane.

Ja som kňaz, aj moji spolucestovatelia sú kňazi. U nás teda aj to prišlo do otázky, či v kňazskom rúchu pocestujeme, alebo ako opravdoví tuláci, s kapsou a vlnákom (plaidom)?

Východné okolnosti, horúčosť a zvlášte plytké vrecko snažne nám odporúčaly, aby sme bez známok kňazského stavu cestovali.

Následkom toho ushodli sme sa (či dobre? sám ráč posúdiť), že si dáme plátené háby ušiť. Lacné neboly. Platili sme po 20 kor. za kabát a nohavice. Ľahká čiapka zakryla vrch hlavy, žlté topánky mali zachrániť nohy pred poranením. Ako sme mohli vyzeráť v tejto rovnošate, nebolo by treba ani spomneť, keby ma na to jedna okolnosť nenútila. Poviem to, ale neskoršie.

Ďalej obstarali sme si kapsy, a to zelené. Do nich sme nakládli veci dľa ushovorenia. Ja som mal v nej nielen bielizeň, lež aj šnúrky, gombíky a ihly, anti-pyrin, opium a vattu, závoj, ďalekohľad a modlitebnú knižku; slovom, bola plná a podobala sa kapse, akú Náco z Bane nosieval, keď chodil na Magurku do roboty. Mal som v kapse aj revolver. Tento ale nechcem ani spomneť, lebo som sa naň nahneval.

Kým som ja toto všetko posháňal a pass do ruky dostal, prišiel čas odcestovania. Bol to 15. jún. 13. a 14. júna som mal zkúšky. Môžem povedať, že som sa tentokrát väčšmi tešil vakáciám, ako keď som ešte sedával v školskej lavici pod ferulou mnohých učiteľov.

Nepredvídaná prekážka nás prinútila do 18. júna doma trčať.

Ja som ďalej chodil do školy; zastupoval som. Keď som sa takto 18. júna v škole bavil, doniesol mi sluha telegramm: „Dnes večer odcestujeme“. Táto zvesť na mňa tak pôsobila, že sa ma deti opytovaly, či mi mama

zomreli. Nie, hovorím im, mám odcestovať. Nato povstala celá zvada. Deti len vtedy pristaly na vyzvanie: modlime sa, keď som im povedal, kam idem.

Do pol 7. hodiny večer som musel mať kapsu hotovú, len na chrbát vziať. Ako mi išlo to pakovanie do kapsy, dá sa ľahko myslieť. No aj to som zmohol. Preobliekol som sa a, rozlúčiac sa s domácimi, pošiel som von Zvolenom.

Z potajomného úsmevu domácich som tušil, že sa mi toho ešte viacej dostane na ulici. Nuž veru ma obzreli čo smelší, skromnejší ale ovesili hlavu, aby ma v tom neslýchanom rúchu vidieť nemuseli. Dorazil som na malú stanicu vo Zvolene a vymenil som si lístok do Pešti.

Kým vlak prišiel, nejdien sa ma opýtal, čo sa so mnou stalo, že som tak oblečený. Vysvetlenie tej okolnosti a lúčenie sa so známymi dopomohly počkať na bystrickú vičínalku, na ktorej moji spolucestovatelia prišli.

Vstúpil som do vozňa. Priatelia ma s tým privítali, že mi povedali: „Vyzeráš, ako rab!“ A hneď na to sa oborili na mňa otázkami: „Kde ti je flinta? Či ťa my budeme brániť proti beduinom?“ Zakľúčili šomranie slovami: „On si ti poľahčí! Kúpiš si v Pešti flintu, ináčej nejdeš s nami!“

Na prvú poznámku som nemusel nič povedať, veď všetci prítomní videli, že som len taký rab, ako aj moji priatelia. Na otázky o flinte som odvetil: „Dost, že ju vy trepete, načo by som ju aj ja trepal?“ Išli sme ďalej.

Na veľkej stanici vo Zvolene mohol už každý vidieť, ako mi pristane zelená kapsa ku plátenému obleku. Tu som ešte aj testament robil. Poprosil som vdp. farára, aby moje veci rodičom vydal, ak by som sa nenavrátil. Nesmej sa na tomto, milý čitateľu! Keď človek v duchu s beduinmi bojuje, na divé zvery strieľa a na vlnobitie myslí, veru aj na takéto poverenia príde.

Každej hádke býva koniec. Tak aj nášmu rozprávaniu pri pive koniec urobil železničný vrátny, oznamujúc, že na vlak do Pešti treba sadať. Rozlúčil som sa.

Na ceste by som bol chcel spať, ale to nešlo. Piata hodina ráňajšia ma osvobodila od prevracania sa na diváne vo vozni.

Studený vetor, ktorý ma v Pešti vítal, dôrazne ma presvedčil, že moje plátenky úplne zodpovedia podnebiu Mrtvého mora a Egypta.

Rád som bol teda, keď som sa mohol v krásnom kostole jezuitskom utiahnuť, dúfajúc, že neskoršie bude teplejšie. Lež márne bolo moje dúfanie. Akokoľvek mi príkro padlo, musel som vyjsť do Budína pre pass, ktorý som bol jednomu priateľovi pre podpis tureckého konsula poslal.

Keď som sa bol u neho ako-tak zohrial, išiel som si peniaze meniť na zlaté 20-frankovníky. Za 1000 korún dali mi 52 Napoleondorov. Draho som ich kúpil a lacno potom zamieňal.

Potom zase dali sa do mňa súdruhovia, aby som si kúpil flintu. Ako by som bol tušil, že zle bude s ňou, protivil som sa dlho. Len na mnohé nepríjemné dudranie kúpil som si flintu.

„Túľania bolo už dosť, poďme už aj jesť!“ vyzýval som spolucestujúcich. Obed s tekutinou poskytol akosi teploty pod tenkú šatu. Po obede som odišiel rýchlovlakom do Belgradu.

Cesta mi bola až po Malý Kőrös známa, preto som sa ani neobzeral o ňu. Veď konečne ani nieto čo na nej vidieť. Vlak medzi Dunajom a Tisou prechádza rovinu kde-tu močaristú, pre horno-uhorské oko skoro únavnú.

Sabadka pri svojej veľkej rozsiahlosti má veľmi málo z mestského charakteru. Zpomedzi nízkych domkov len kde-tu vyčnieva modernejšie stavisko. Pri západe slnka prešiel vlak popri Novom Sade a Petrovaradíne do Horvatska.

Pred 10. hodinou večer zastal vlak na peknom nádraží Zemlína. Tu prišiel úradník polície a pýtal ukázať pass. Poznačil si ho do notesa a vrátil. Asi za štvrté hodiny krútil sa vlak, kým cez most ponad Sávu dorazil

do Belehradu, hlavného mesta kráľovstva srbského. Pass som oddal. Financi mi len zvonku poobzerali kapsu a prepustili ma do Srbska. Vozkár ma zaviezol do hostínca.

Belgrad a Topčider.

Ponevác som od Zvolena do Pešti nič nespal, tak som sa cítil pri príchode do Belgradu, ako by ma náš súsed s jeho polovičkou a mestom ani nezaujímal.

Vrátny hostínca „Europy“ ma odpravil, že vraj v hoteli nenie miesta pre nás. Čo je to? Veď som oddal pass. Vari ma len neupodozrievajú zo sprisahania proti Obrenovičovcom! O, nie to bolo príčinou.

Známo je, že nové veci príťažlivo pôsobia na ľudí. Aj ja som chcel v novom hostínci dopriať odpočinku dolámaným a dotraseným kostiam svojim. Predišli ma však iní, nenechavši ani jednej izby prázdnej. Následkom toho som sa musel ďalej povoziť po Belgrade, i sosadol som v hostínci „Imperial“.

Vybehol som na poschodie, dychtivý čím skorej začať najľahšiu prácu ľudského života, lež ani to mi nešlo tak snadno. Musel som sa najprv poprizerať, ako mi donášajú posteľ do takého stavu, že som si mohol na nej odľúknúť. Či som bol rád, keď konečne odznelo: „Dobrá noc“ a ja som sa mohol vystreť na posteľ.

Na ráno som nemusel veľmi čakať. Už boli dávno zasvietili lampu na oblohe nebeskej, keď ma svedomie začalo omínať pre dlhé spanie. Vyskočil som na rovné nohy a jeden-dva som bol hotový s novým obliekaním. Po modlitbe, zavesiac ďalekohľad na plece, mrvil som dolu schodmi do dvora hostínca vypiť si vzácnej kávy.

Náhlo mi bolo. Hnala ma túžba uzrieť vlasť. Hneď ráno som sbehol do prístavu a poďíval som sa na malebne ležiaci Zemlín. Tak mi bolo tesno okolo srdca. Cítil som, že ma už široká rieka oddeľuje od domova. Je dosť príkro vybrať sa do cesty s revolverom a flintou, keď si sa chcel na nej príjemne zabaviť.

Po návrate do mesta dal som sa do vydobývania konaku. Rozumejte ma dobre, kónak spomínam a nie cognak (koňak). Tento ja nikdy nevydobývam ani za peniaze, ani zadarmo. Lež aj tu som musel získať prekážky.

Ako by sa bolo nebo nahnevalo pre moju zlomyseľnú snahu a poľutovalo jasných obyvateľov konaku, spustilo dážď na nás a menovite na moju maličkosť, ktorý som len tak bez dáždnika chcel napadnúť kráľovský palác. Poneváž som videl, že živly prírody ani tu neznajú žartu, odstúpil som od plánu, a aby som si aspoň poslednú iskru odvážlivosti zachránil, kúpil som si dáždnik, ale silný, za 3 dináre, alebo, ak sa ti ľúbi, za 2 kor. 40 hal.

Tento nástroj ma celkom zmýlil. Preň som nevidel ďalej od konca najvypuklejšej čiastky svojej tváre, a tak som ani nezbadal, že som sa už skoro buchol do drakov, strážiacich dom ich veličenstiev. Uznáte teda, že medzi takými okolnosťami nemohlo už byť ani reči o zaujatí konaku a že som musel byť rád, že ma holobradý vojak na kopiju nenatokol. Zriekol som sa všetkých bojovných plánov a uspokojil som sa s tým, že som prešiel popred ich jasnosti, ktorým sa vtedy snáď ešte o budúcom dedičovi snilo.

Od toho času stal som sa celkom tichý a skromný. A dobre, že som sa takým stal, lebo hľa, stojím pred srbským metropolitným kostolom, ktorý už aj vnútorne chcem vidieť. Kostolný sluha ma voviedol. Tu som videl na pravej strane kostola tróny kráľa a kráľovnej. Kostol je ináč dosť jednoduchý a malý. Len niekoľko krajších obrázkov vidieť v ňom. Pod chórom mramorová tabuľa označuje hrob Miloša Obrenoviča.

Aj belgradský hrad som chcel vidieť. Prv, než som sa na to osmelil, vypil som si bozy. Je to nápoj z mletej kukurice varený a ocukrený. V hrade som sa predsa o tom chcel presvedčiť, či sa náš sused skutočne protiví berlínskemu uzavretiu, ktoré vari zakázalo tento významný hrad obnoviť a posilniť. Nuž nakoľko som ho ja videl, môžem povedať, že bez kanónov ani hodní

srbskí vojaci nemôžu tu nič vykonať. Po kanónoch niet v zámku ani stopy. Najvyšší bod jeho zaujíma moderné stavisko; býva v ňom belgradský kommandant. V najnižšom dvore som sa prizrel cvičeniam vojenským. Keď som sa takto prizeral, pripojil sa ku mne jeden major a bol tak ochotný aj niektoré dejepisné poznámky obnoviť o hrade starom.

Ukázal mi baštu „Nebojša“, v ktorej Miloš V. bol zatvorený a s ktorej skočením do Sávy sa vysvobodil. Von za zámkom ukázal mi srbské semeníšte pre klerikov. Medzitým sme prišli do štvrti mesta pri Sáve. Tu sa major odporúčal, ponáhľajúc sa koňskou železnicou do kasárne.

Ja som ďalej otáčal nohy, až som sa od východnej strany dostal na hlavné námestie s veľkým tržiskom potravných článkov.

Po obede som navštívil Topčider. Elektrická železnica ma ta zaviezla za 25 para (20 hal.). Môžem povedať, že Srbi pohli rozumom, keď tento park (kvetinový sad a lesík) na spôsob „Monte Carla“ chceli usporiadať. Poloha parku je krásna, jej zodpovedá aj opatrovanie kvetných hrád a stromov. Lež nemá v blízkosti ani mora, ani rieky; tak neviem, kam by zmizli za tisícami ich vyslúžilí majitelia? V kráľovskom letohrádku skončil život Miloš Obrenovič.

Pod mohutnými stromami som si za krátky čas oddýchol a potom som sa vrátil do mesta. Na námestí „Terasnje“ stojí socha Miloša V., postavená od tých miest, kde víťazne bojoval.

Belgrad má peknú polohu. Ulice sú v ňom široké, rovné, stromami vysadené. Jestu v ňom mnoho pekných moderných stavísk. Budovy štátnych úradov sú najviac okolo kráľovského palácu postavené.

Prišiel večer a s ním aj čas lúčiť sa s Belgradom. Uspokojac hostinského s 3 denármi, vyšiel som o pol desiatej na nádražie, aby som nočným rýchlikom prešiel do Bulharska.

Cestoval som na tretej triede. Spať som nemohol, lebo nás bolo plno vo vozni.

Vlak ide dolinou Moravy. Pôda je hornatá a nad Nišom skoro neúrodná. Niš, druhé hlavné mesto Srbska, leží na doline pri potoku Nišave. Domy sú väčšinou bez striech (dachov). Bulharov to ešte aj teraz bolí, že berlínsky kongress odtrhol Niš a okolie od Bulharska a pripojil ho k Srbsku.

Za osem hodín prebehol rýchlik celé Srbsko. — O siedmej ráno bol som už v Bulharsku.

Bulharsko.

Vlak zastal v Caribrode, prvej bulharskej obci, na dlhší čas. Menilo sa osobníctvo železničné a pripáli nový stroj.

Ja som tiež sišiel s vozňa, aby som sa predstavil bulharskej policii a kapsu financom ukázal. Financ sa viac interessoval o moju flintu, než o kapsu. Ešte ju aj vtedy krútil v rukách, keď si už bola polícia pass zaznačila a aj lístok do Sofie som už mal.

Financ sa prizeral flintě a ja jemu. Za ten čas odjachať vlak, nechajúc nás v čakálni.

„To je pekne. Veď sme pozreli na hodiny, keď sme sosadli. Bolo 7 hodín 17 minút, a vlak mal len o 8. hodine 30 minút ísť ďalej.“

Vyjdem na perron a s podivením vidím, že je už pol deviatej preč. Ako to možné? Pozrel som na druhú stranu hodín a tu bolo pol ôsmej. Svitlo mi, že som už na Východe, kde hodiny pred našimi o hodinu skorej idú.

Ostal som v Caribrode. Čo tu robiť? Hlad sa veľmi hlásil a reštaurácie na stanici nebolo. Konečne, keď sa všetko osobníctvo dozvedelo o našom nešťastí, ukázal sa jeden z Uhorska pochádzajúci muž, s dlhou tvárou, na znak sústrasti s nami. On spomohol aj proti hladu. Dal navariť kyslej čorby. Týmto bulharským národným jedlom, ktoré bolo z kúskov rozličného mäsa, ryže a zeleniny pripravené, nasýtený, pošiel som do obce Caribrodu. Tak sa zdá, že obyvatelia caribrodskí boli väčšmi zvedaví na mňa a kamarátov, nežli my na nich. Celé

radu ľudí povystávaly napred domy a sprevádzaly nás svojím zrakom cez obec.

V Caribrode je mnoho grznárov, súkeníkov a tkáčov. Vysvetlil som si to ľahko. Veď som 21. júna videl chlapov v kapcoch, v bielych halenách a nohaviciach, s baranicou na hlave. Všetko to bolo zo súkna. Ženy podobne nosia kapce a nad spodnicou celé telo pokrývajúcu čiernu šatu, ktorú si okolo pásu priviažu.

Caribrod má veľkú posádku vojenskú. Jej dôstojníci sa už za rána hrali v kocky a karty pred veľmi primitívnymi kaviarňami. Namiesto nich sa cvičilo osobníctvo pred veľkou kasárňou.

Na určenú hodinu som sa dostavil na stanicu, aby som žalúdku poskytol pokrmu. Po obede som vyšiel na kopec oproti nádražiu, chcúc si odpočinúť. Zpočiatku mi odpočinok kazili caribrodskí žiaci, ktorí, nechcejúc pochopiť, prečo som sa vystrel pod strom, vždy vyššou škálou mi nad hlavou rapotali. Pravdepodobne sa dejepis učili, lebo mnoho spomínali sv. Cyrila a Metoda. Na šťastie prišla druhá hodina. Žiaci odišli. Ich rollu som ja prevzal: spal som do 4. hodiny. Zatým som sa cvičil vo vystieraní nôh, aby som tým obratnejšie mohol vyskočiť na vlak, keď predo mnou zastane. O tri štvrte na päť zastal vlak na nádraží. Hneď som vstúpil do neho a spustil záclonu okna na vozni. Tým sa odohral prvý výstup veselohry „na Východe“.

O siedmej večer bol som už v „Hoteli de la ville“ v hlavnom meste Bulharska.

Sofia.

Hlavné mesto Bulharska leží pri potôčku Bogana medzi vrchami Vitosom a Balkanom. Má široké, ale len kde-tu vydláždené ulice.

Ešte ten večer poprezeral som si mesto. Hlavné námestie zdobí nová, piatima kupolami opatrená basilika bulharského metropolity. Tu som videl prvý raz tureckú mešeu s obrazmi v predsieni. Našiel som aj

katolícky kostol. Tomu som sa veľmi tešil, lebo nasledujúci deň bola nedeľa. Sem som išiel na sv. omšu, ktorú o pol siedmej slúžil biskup. Prítomných bolo málo. Osem školských bratov a deväť mníšiek bolo skoro celé poslucháčstvo.

Kostol je nové stavisko. Ako nápis nad bránou svedčí, vystavila ho štedrosť pápeža Leva XIII. Je trojlodový a vkusne maľovaný. Hlavný oltár, v renaissančnom slohu postavený, má sochu B. Srdca.

Po zadostučinení kresťanskej povinnosti obzeral som sa po raňajkách. Našiel som húfne navštívenú kaviareň. Chcel som vojsť. Lež darmo som kľučkal na vonkajších dverách, všetky boli zamknuté. Konečne cez dvor som sa dostal do nej.

Bulharsko svätí deň Pána. Všetky sklepy a krčmy sú v nedeľu zatvorené. Len predavači potravných článkov: mäsiari a zeleninári prevádzali veselo kupectvo na uliciach. Celé hrby cibule, petržlenu a kalerábu čakaly na ochotných kupcov.

Lejak, ktorý od rána trval, znemožnil mi ďalšie túlanie sa po Sofii. Môj belgradský dáždňik pri všetkej sile už začal prepúšťať slzy oblakov na moje biele šaty. Ešte pred obedom som odcestoval do Carihradu (Konštantinopolu).

Turecko.

Len čo vlak sa pohol, vyjasnilo sa. O krátky čas bol vlak v Rumelii, zemi poddanej Turecku. Filipopol, hlavné mesto Rumelie, leží na rovine. Postavené je okolo skaly, na ktorej sa za oného času významná pevnosť vypínala. Obyvatelia mesta sú väčšinou mohamedáni. Aspoň na to poukazujú mnohé minarety a na stanici húfne sídli Turci a Turkyne. Okolie je úrodné. 23. júna bolo už žito v krížoch.

Ináčej, vlak sa ponáhlal ďalej. Dobré, že sa ponáhlal, lebo v Mustafa-Paši musel dlho stáť, kým sa financi s nami porátali. Bolo osem hodín, keď vlak do samého Turecka dojachal. Mustafa-Paša je prvá stanica

v ňom. Sotva že zastal vlak, prišli financi a polícia do vozňa.

Úradník policie pýtal pass. Financi pýtali ukázať batožinu. Oboje bolo nachystané. Ja som sa nazdal, že sa ľahko odbavím aj tu. Lež sklamal som sa.

Financ otvoril kapsu a tak doloval v nej, že aj škatulky s antipyrínom a opiumom otvoril a knižky poprezeral. Z jedného kúta vytiahol aj revolver. Nábitky u mňa nenašiel. Tieto hojne sypaly vrecia priateľov. Hneď sa dali do spočítovania nábitkov a určili za ne 225 piastrov pokuty. Nie je to tak mnoho. Turek to povedal aj menším číslom: 41 frankov v zlate = 38 kor.

Keď som počul, že toľko treba zaplatiť za nábitky, nazdával som sa, že ich Turek nazpät poráta do kapsy. Tu ale financi pobrali flinty, revolvery a nábitky sebou.

Kým toto vystrájali financi s kapsami a s našimi vreckami, úradník policie ma všelijakými otázkami zabával. Chcel všetko vedieť: čo sme, kam ideme. Ba ani s tým sa neuspokojil, lež opýtal sa: „Nie ste vy, páni, vojaci?“ Odvrkol som mu: „Prečítajte si v passe, čo sme.“ — „Načo sú vám teda zbroje?“ — Na obranu,“ znela odpoveď. Nato sa rýchlo pobral z vozňa.

Pre tento milý kúsok s financami vlak opozdil sa o polhodinu.

„Môžeš si myslieť, milý čitateľu, ako sme pozerali jeden na druhého, keď sme sami ostali. „V Carihrade sa budeme hlásiť na konsuláte, aby sme aspoň zbroje nazpak dostali.“

Hlad utíšil všetku rozhorčenosť. Dali sme sa do bulharského chleba a mäsa, žiadajúc si, aby čím skorej bolo ráno.

O pol ôsmej ráno zastal vlak na stanici v Konštantinopoli. Sotva že som sišiel s vozňa, polapil ma jeden Móric a odporúčal mi pensionát vdovy Kittrey. V tom okamžení už aj bola kápsa na jeho pleci, tak som musel prijať ponuknutú mi hospodu.

Na stanici mi odobrali pass a financi sa vnove dali do kutania kapsy. Moje nábitky už boli vtedy vo vrecku kabátovom, a tak šťastne vyhly ruke Turkovej. Osvobo-

dený zpod tortúr financov, celkom som sa sveril na dragomána Mórica. On ma čo-skoro posadil do člňa a zo Stambulu ma previezol do Pery, kresťanskej štvrti Carihradu. Rozhorčený nad prekutávaním vreciek, pustil som do Zlatého Roha 25 nábitkov revolverových.

Keď som vyšiel z člňa, posadil ma Móric do vozňa, a v tom ma vytiahol stroj na kopec, kde bol pensionát. S majiteľkou pensionátu chytro som sa zjednal. Za 9 frankov som mal dostať denne celé zaopatrenie.

Carihrad (Konštantinopol).

Carihrad neveľmi sa odporúča prichodiacemu na vlaku. Ja zhýkol som, vidiac porúchané, drevené domy a smetiská jedno pri druhom. Po uliciach som sa skoro nemohol preboriť pre rozličné prekážky. Takými sú nielen celé gruppy Turkov, ktorí sa celkom pohodlne rozložia na uliciach a od rána do večera hrajú šak a kocky, popíjajú čiernu kávu a fajčia nargile; lež aj po-uliční psi, ktorí, rozvalení, požadujú, aby si ich obišiel. Nikdy by som si nebol mohol predstaviť toľkú rozmaznanosť u psov, keby som to nebol sám zkúsil. Ako by to oni cítili, že sú obhájcami čistoty v hlavnom a sídelnom meste tureckom, po odprataní zvyškov jedla a zelenín na ulicu povyhadzovaných pokojne si spia; neboja sa oni ani pristúpenia ľudskej nohy, ani rozdlávenia kočom. Celkom prirodzene. Veď sú oni jedenkaždý na 10 piastrov poistení na ústrednom úrade polície. Desať piastrov zaplatí totižto kočiš, keď v Konštantinopoli psa zadlávi. Preto, aby neztratil zárobok, radšej zastane s kočom a bičom zobudí spiaceho zametáča. Sám som to zkúsil, keď som bol pri Jedi-kule (siedmich vežiach).

Prvou návštevou som poctil rak.-uh. konsulát, hľadajúc pass a zbrané zbroje. Tu som sa presvedčil, že ja viacej viem nemecky, nežli všetci úradníci spolu maďarsky, a potom som sa dozvedel aj to, že moja flinta pôjde domov poštou, kde ju zase financ do ruky dostane a náležite ocení. Keď som sa domov navrátil, zaplatil som za flintu 14 korún dovozu a mýta.

Pass mi podpísali za 1 kor. 6 hal. a vydali mi ho. Takto uľahčený, vzal som nohy na plecيا a šiel som do mesta. Lež aj tu som mal prekážky.

Dragoman pre veľký objem tela svojho za mnou sa hačkal a zavše „meine Herren“, zase „verstanden“ šomral, len aby ma v ponáhľaní hatil. Keď som zastal, začal zohýňať a preháňať o tom, čo som chcel vidieť, a napomínať ma, čoho sa mám varovať. Na príklad, keď som často spomínal sultána, vystríhal ma od toho, aby som Turkom nenapadol. Keď som chcel ďalekohľadom pozrieť na peknú bránu palácu vyslúžených žien sultánových, aj to mi zabránil. Ale ani zastať som nesmel pred ňou.

Týchto skutkov sa mi bolo treba bedlive varovať, poneváč tajná polícia chodila za nami. Keď som si v Therapii v Bosporuse pri fľaške gazösu značil, čo som videl na ceste k Čiernemu moru, do toho času mi stál policist nad hlavou, kým som notes nepoložil do vrečka.

Toto prílišné staranie sa o nás ani najmenej ma netrápilo, ani nemýlilo, ba zväčšovalo moju všetečnosť. Bakšiš všade mal svoj vplyv; otvoril brány Aje-Sofie, Jedi-Kule, Muzeumu a iných starožitností.

Hneď pri našom konsuláte je krásny kostol Panny Marie. Vošiel som doň. Ó, jako som sa potešil, keď som ho v stred týždni našiel plný nábožných ľudí! V kostole františkánskom odbavovali si Školskí bratia poludňajšiu pobožnosť. Prečítali stať evenjeliuma a potom rozjímali o nej.

Pera je stredišťom všetkých europejských posolství a kresťanských kupcov v Carihrade. Čo som tu videl vo sklepochoch, to sa vyrovná na nádhere a kráse aj veľkomestským obchodom na Západe. To ma ale nezaujímalo.

Prešiel som do Stambulu, aby som videl svetochýrnu Aju-Sofiu. Keď som k nej dochodil, volal muezzin na večernú modlitbu. Rád som bol, že som v tom čase našiel; myslel som, že uvidím, ako Turci poslúchajú rozkazy koránu.

Šék, starý človek, vítal nás po turecky. Uklonený zodvihol ruku na čelo a prsia. Sluhovia priniesli pa-

puče a priviazali mi ich na topánky. Potom som mohol prekročiť prah mošey. Vstúpiac do nej, hľadal som miesto, odkiaľ by som najlepšie mohol prezrieť toto pôvodne tak krásne stavisko. Lež márne som sa namáhal. Stá lustrov, visiacich na hrubých reťazach, prekážajú prehľad mošey. Ešte najlepšie som ju videl s chórov.

Zhrozil som sa nad zpusťou budovy. Keby Justinian cisár z hrobu vstal, zaiste nepriznal by sa dielu svojej štedrosti a nábožnosti. Zvonku je mošeja obstatená budovami, tak že nerozoznať jej podobu. Vnútri vidieť, že jej základ je pôvodne kríž, ktorý je 78 m. dlhý a 46 m. široký. Stavbe mošey to dodáva zvláštnosti, že nad jej prostriedkom vyčnieva 55 m. vysoká kupola (dutina) a okolo nej je 8 poldutín. Mošeja je veľmi jednoduchá, pretože mohamedán netrpí obrazy. Kde-tu vidieť zlatými literami napísané výpovede z korána. Dlážka je rohožou zakrytá. Na nej si odbaví mohamedán nie len modlitbu, ale aj spánok.

Videl som skupinu bosých mohamedánov, ktorí za predmodlením mrmotali a napodobňovali jeho zohýňanie sa v drieku a obracanie v ľavo a pravo. Vše si kľakli a čelom dotkli sa rohože, načo zase hore vstali.

Najvnútornejšia časť mošey (niekdajšia svätyňa) má na stene výklenok, označujúci smer ku Mekke. Proti tomuto sa obráti každý mohamedán pri modlitbe. Ináče celá budova je prázdna a ošarpaná. Vyjdúc namrzený, vystrel som Turkovi nohu, aby mi odviazal s nej papuču.

Obíduc okolo mošey, na ľavo prišiel som na námestie At-Meidan. V uhli za mošeu je studňa, ktorú dal Wilhelm I. r. 1898 na pamiatku svojej cesty v Turecku postaviť. Na prostriedku námestia stojí 25 m. vysoký, z jedného kusa červeného granitu vykresaný obelisk (štvorhranný končitý stĺp). Theodosius ho dal z Helio-polisu do Carihradu došikovať. Kým som si nápis obelisku značil, policist sa dopytoval dragomana, čo to robím.

Pri obelisku je medený, podobne hadovi okrútený stĺp, ako aj okrúhly, z kameňa stavaný stĺp bez sochy. Aj od pána Šusteka (Cesta cez Turecko atď.) spomenutý,

18 krokov hrubý platán ešte žije, lenže je na námestí At-Meidan, a nie na dvore mošey Ahmetovej.

Z At-Meidan viedol ma dragoman do bazáru od II. Mohameda vystaveného, ktorý viac ulíc zaujíma. V ňom som videl všetky veci nastolené, ktoré carihradskí obyvatelia potrebujú. Múdre je to, že predavači tých istých článkov jeden pri druhom sú postavení. Mne sa najlepšie ľúbily krámy so zeleninami a ovocím. Tak obratne a vkusne zostavený krám zeleninársky som do toho času nevidel. Ponevác východní ľudia veľmi idú za šperkami a turecká žena bez nich nemôže byť, prirodzené je, že zlatníci zaujímajú v bazáre veľký priestor. Tovar ich je obdivuhodný a značí báječnú cenu.

Bazár je vždy hufne navštívený, zvlášte vo štvrtok pred večerom je hodno do neho nazreť. Vtedy je tu tak mnoho ľudí, že sa skoro pohybovať nemožno. Či by tu mali jarmokoví zbojníci za príležitosť kutať po vrečkách a potahovať z krámov. Medzi Turkami sa však takého nenajde.

Okrem tých, čo majú stále krámy, predávajú v bazáre aj takí, čo sebou nosia tovar. Predavači limonády, cukríkov a pečiva vedia ešte i medzi toľkou zásobou predať. Aby ich zbadali, cenganím, klopkaním sa hlásia, krikom ponúkajú svoje články. Ja som len limonády si vypil, aby som vynahradil ztratené šťavy telesné. Celým bazárom poprechádzajúc vyžadovalo mnoho času; mne na tom záležalo, aby si náš Móric ako-tak zaslúžil vyjednaných 10 frankov, ktoré mu bolo treba za jeden deň zaplatiť.

Vyšiel som teda z bazáru, aby som aj uličný život videl. Dragoman ma povodil po takých uliciach, ktorým sa ani z psej čistoty nedostávalo. Sú to ulice, v ktorých sa remeslá prevádzajú. Ako by si naši remeselníci závideli, keby sa ich za celú ulicu z toho istého druhu remesla nachádzalo?! Mohamedánski majstri obstoja bez závidisti.

Remeslo už ani v Carihrade nenie na tak nízkom stupni, ako ho (aspoň pri stolároch) pán Šustek opisuje. Videl som rozličné druhy remesiel, pri ktorých sa pa-

triční majstri celkom obratne k veci mali a chvalitebný tovar vyrábali.

Popoludní si náš vodič pomohol. Naviedol nás, aby sme na koči vyšli ku Jedi-Kule = 7. vežiam. No bolo to za vozenie! V predmestiach je veľmi zlé dláždenie, že koč len tak nadhadzovalo. Radšej by som bol išiel peší až ku Marmara moru, kde sú od Konštantina Veľkého postavené Jedi-Kule = 7 veží. Tieto veže sú okrúhle, na 3 m. širokými stenami opatrené zámky, ktoré predtým múrami spojené zatvorenú pevnosť tvorily. Niektoré miestnosti týchto veží by mohli hroznú veci rozprávať o tých, ktorí sa tam z nemilosti sultánovej dostali a o život prišli. Vonkajšie múry sú v Marmara mori. Od tejto pevnosti sa ťahajú okolo celého mesta trojnásobné múry. Ich brány už viac nezatvárajú.

Muzeum carihradské je bohaté zvlášte na babylonské, maloasijské a fenické predmety. Mumie (zabalzamované telá mrtvých) a rozličné šperky z Troje vidieť v ňom hojne. Zo sochárstva spomenem len relíf (polovypuklý obraz), predstavujúci plačúce ženy (z Fenície) a jednu bitku Alexandra V. predstavujúci mramorový obraz. Tieto sú veľmi krásne.

Keď sme boli toto videli, vypovedali sme Móricaovi. Jedno popoludnie sme vyšli hore Bosporusom ku Čiernemu moru. Vychádzka táto sa každému vyplatí, kto príde do Carihradu. S tejto cesty som videl nielen čarokrásnu polohu mesta, lež aj krásne letohrady na oboch brehoch Bosporusa.

Konštantinopol leží na kopcoch. Medzi Perou a Stambulom asi na 7 km. tiahne do suchej zeme Zlatým rohom zvaný morský záliv, ktorý za bezpečný prístav slúži. Celý rad parolodí som videl v ňom. Boly priviazané o kamenný breh.

Sem som chodieval zabaviť sa na čulom živote príplavu a hľadať takú loď, čo by ma do Grécka previezla. V prístave je zvlášte vtedy živo, keď má loď prísť alebo keď odchádza. Nával ľudu, ktorý čaká alebo odprevádza, predavači rôzneho tovaru, postavači, žijúci z odvážania a prenášania багаže, naplňujú breh, strkajú a rujú sa,

kričia a nadávajú si, tak že si tu človek skoro bedrá vystaví od smiechu nad tým, čo od nich počuje.

Mňa menovite lode zaujímaly. Videl som síce aj predtým lode vo Fiume, Ancone a Neapli, teraz som ale mal prvý raz prekonať dlhšiu cestu na lodi, preto by som bol chcel čím pohodlnejšiu nájsť. Bolo ich v Zlatom rohu dosť, lež ani jedna z krajších a väčších nešla smerom mne potrebným.

Čas bol už odísť z Carihradu. Štyri dni dostačovali poznať život hlavného mesta Turecka. Veď aj na ďalšej ceste som sa mal skoro vždy stretať s mohamedánmi.

Dňa 26. júna vymenil som si kartu do Pyreusa. Na druhej triede platil som 35 frankov v zlate. Chcel som gazdovať, i opatril som sa z Carihradu pokrmom a nápojom. Za 1 frank nám naplnila pani Kittreyka 3 fľašky dobrým červeným vínom. Takto zaopatrený rozlúčil som sa s príjemným pensionátom a prešiel som cez nový most do prístavu cudzozemských lodí.

Brr! Tu zase nastávalo kutanie vriec a podpisovanie passu. Teraz to išlo skorej. Flínt a nábitkov už nebolo, knižky, o ktoré sa Turek interessoval, sa poschovávaly, tak nebolo čo odaniť na mýte. Úradník hodil rukou, ja som ani o to nedbal, lež sviazal som vreco a posiel som na úrad polície s passom. Podpísali mi ho, a to zadarmo! No, to ešte zbaví, myslel som si, aj chytro to išlo, aj peniaze nestálo.

S kapsou na pleci poberal som sa na loď. Na moste lodnom som ešte raz musel ukázať pass, potom ma pustili na ňu. Složil som batožinu na vykázanom mi mieste a vrátil som sa na palubu obzerať svet.

Loď mala meno Elpis = Nádej, nebola z najväčších. Veru by som sa bol radšej viezol na lodi francúzskej spoločnosti, ktorá sa o hodinu skorej hýbala a do Marseille išla. No „Nádej“ zodpovedala môjmu očakávaniu úplne.

O 5. hodine odviazali loď a zapriahli do nej menšiu, aby ju od brehu odtiahla. Elpis ma hneď na začiatku presvedčila, že dobre vie uháňať. Vyjdúc zo Zlatého roha, nechali sme na ľavo Bosporus a medzi svetlárňou

Leander a Jedi-Kule vošli sme do mora Marmara. S lode som vlastne videl, akú utešenú polohu má Carihrad. Je to ozaj báječne krásny obraz, čo sa tu pred oči postaví. Odrazu vidieť celé mesto s tisícimi vežami, pozlátenými kupolami a letohrádkami, a to v rámci vždy zelených pál, košatých platanov a obrovských kaktusov. Škoda, preškoda, že týmto tak pôvabným krajom vládne naničhodný Turek. V rukách vzdelaných kresťanov mohol by povstať zemský raj.

Kým som sa zadíval na mesto a jeho okolie, Elpis sa dobre rozbehla, a čo hlavné bolo, ticho sa chovala. Pozde večer som sa pobral na odpočinok. Do piatej rána doplula loď do Dardanellov. Medzi európejským mestom Kilid-Bahr a azijským Kale-Sultanie ostala loď stát. Obe mestá sú násypmi obhradené, zpoza ktorých ohromné delá vyzerajú na úzky prieplav. Tu by bolo ťažko zápasíť s Turkom! Po dvojhodinovom postávaní poslala loď ďalej. O krátky čas zmizly brehy, vyšli sme na široké more.

Za ten čas som sa dal do prekutávania lode. Táto v nedostatku cestovateľov nabrala hodne oviec, kôz a maličkých, čiernych kráv. Povetrie bolo tu veľmi nasýtené zápachom týchto zvierat, preto ma ani netiahlo ďalej prejsť po lodi.

Dňa 27. júna prešli sme cez Egejské more a popri ostrove Evoia (Euboea) do zálivu Egina. 28. júna o 5. hodine ráno zastala loď v prístave Pireé (Pireusi).

Grécko.

S istou úctou vystúpil som na klassickú zem Grékov. Túto úctu by som bol chcel aj tým preukázať, že by som bol klassický poriadok svojej kapsy na verejnú prehliadku vystavil. Financ mi to však nedovolil. Chcel som teda aspoň pass ukázať, lež ani to nezaujímalo grécku políciu. Dobré ona vedela, že mi ho v Carihrade dôkladne poštemplovali, prv než ma na grécku pôdu prepustili. Vzal som kapsu na plec, strčil pass do vrecka

a bral som sa na nádražie železnice Pireé-Athen. Išiel som si pohodlne. Prizrel som sa Grékom do čiaš, zvedavý, či aj oni pijú čiernu a la turque. Nemusel som sa báť, že ma železnica nechá. Za 80 leptov = 48 hal. zaviezol ma vlak do Athén. V ceste som zazrel morský kúpeľ Athéncov, Phaleron, a cez jask popod vrch Hy-mettos dostal som sa pod svetochýrny Akropolis.

Tu zjavil sa mi nový svet. Zeleného nieto nič. Všetko je zhorené od horúceho slnka a suchoty. Pravda, tu som už bol o 10 zemepisných stupňov nižej, ako je Zvolen. Tu už vtedy vydala zem úrodu svoju, keď u nás ešte len motyky a rylá sbierajú a ostríť dávajú. Len ovocné stromy videť kde-tu. Figy a olivy, broskyne a datle sú plné ovocia. Kaktusov a platanov aj tu jesto mnoho.

Vlak zastane v meste, hlboko pod domami. Vyjdúc hore schodmi, sosadol som proti nádražiu v „Hôtel de la ville“. Majiteľ hostínca bol Dalmatinec. Za 5 frankov ma zaopatril denne so všetkým.

Po krátkom usporiadaní životaschopnej brady a fúzov vyšiel som obzrieť si mesto. Len málo mi chýbalo, že som ústa neotvoril, vidiac krásne, široké ulice a námestie Athén.

Na Universitnej ceste zazrel som katolícky kostol. Vošiel som doň. Táto krásna, trojlodová budova je v štýle basilík stavaná. Nad prostrednou loďou tvorí krov podnebie. Kostol je sv. Dionýsovi, bisk., mučeníkovi zasvätený. Steny sú dôstojnou maľovkou zdobené. Nad hlavným oblúkom je umelecký obraz Krista s apoštolmi. Čistota panuje v ňom všade.

Dňa 29. júna slúžil arcibiskup sv. omšu. Nábožných kresťanov bolo už na raňajších sv. omšiach plno. Ako je to celkom ináč, nežli v našich kostoloch, v ktorých už skoro len starké ženské a pár detí dostavia sa na služby Božie! V Athénach bolo toľko mužských, koľko ženských, a mali jedenkaždý modlitebnú knižku. Sbor mužský spieval gregoriánskym spôsobom. Ako zvláštnosť spomenem ešte aj to, že subdiakon a diakon v osobitných kazateľniciach spievali epištolu a evanjelium.

Obecné budovy sú v Athénach starým klassickým štýlom stavané, sú majstrovské diela krásneho umenia. Domy jednotlivcov pri všetkej svojej jednoduchosti viac ukazujú, nežli domy západnej Európy so svojimi nalepenými ozdobami.

Athény sú ulicami Hermes a Aeclos na štyri čiastky rozdelené. Na východo-južnej strane mesta vyčnieva Akropolis, posvätné miesto gréckych bohov. Na tomto 154 m. vysokom kopci postavili starí Gréci svätyne vymysleným bohom. Široké schody vedú na kopec, na ktorom stojí kostol víťaznej Athény. Na prostriedku kopca je najznámejšie stavisko Parthenon. Tento kostol pochádza z roku 433 pred Kristom a má po zdĺžke 16 a po šírke 8 stĺpov dórskeho slohu. Pôvodná dlažba je v ňom aj teraz. Na jednej stene kostola som videl kresťanské obrazy, čo je dôkazom toho, že toto stavisko už aj v úžitku kresťanov bolo. O primerané obnovenie týchto pamätihodných stavísk postaralo sa Grécko.

Pod Akropolisom je divadlo Herodesovo (Odeion). Jeho ohromné múry sú z čiastky neporušeno zachované. Od tohoto divadla na pravo je divadlo Dionysovo. Sedenia v polkruhu do brehu stavané sú aj teraz v dobrom stave. Stolec hlavného kňaza a ohrada javišťa sú majstrovským dielom sochárstva. Tu sa neraz zabávali starí Gréci pohľadom na hry a slyšaním spevu a rečenia.

Od Akropolisu na juh je Areopag. Za časov sv. Pavla tu zasedával najvyšší súd. Údom tejto sedrie hlásal sv. Pavel učenie Kristovo. (Sk. ap. 17, 16.) Medzi tými, čo uverili, bol aj Dionýsios, neskôr biskup, teraz patrón Athén. Na tom mieste stojí teraz hvezdáreň.

Na ľavom brehu Ilyssosa je stadion, javište hier, zápasov a závodov. Obecenstvo sedávalo tu na troch stranách javišťa a neraz hlučným spôsobom dávalo výraz svojej spokojnosti alebo nespokojnosti. Toto závodisko dá teraz jeden bohatý Grék vnove postaviť. Otázka je, či aj terajší Gréci budú vstave také hry uviesť a sedenia naplniť.

Konečne obzrel som si aj Eleusis, miesto staro-gréckych bohoslužieb. Sem prichádzali Gréci na jar a v jaseň, aby bohov jara a jasene, Persephonu a Demetra, ctili. Tu je už všetko v rumoch. Významnejšie predmety z tejto pohanskej svätyne sú v muzeume nad ňou vystavenom.

Pod zrúcaninami Eleusisa je teraz niekoľko sto obyvateľov počítajúca obec. Prešiel som cez ňu, pretože som sa chcel v zálive Salamis ochladiť.

Terajšie Grécko je vlastne v Asii a v Afrike. Tu býva viac Grékov, nežli v Europe. Europejské Grécko je miešanina juhoslavianskych kmenov. Na toto poukazuje aj rúcho mnohých obyvateľov Grécka. Gréci, povestne známi v pretvarovaní sa a jemnom šudení, od dávna museli hľadať ľudí, s ktorými by tak mohli nakladať. Išli medzi mohamedánov. Medzi týmito sa skoro vyšvihli na vplyvnú postać. Tak je to aj v Smyrne, aj v Alexandrii.

Grécko je hornatá, zväčša neúrodná krajina. Obylie doma urodené nestačí ani obyvateľom krajiny. Najlepšie sa darí ovocie. Broskyn a ananasov, datlí a fíg som sa v Grécku dosť najedol. Na okolnatých pasienkoch pasie Grék kozy a malé kravičky. Týchto život je v lete opravdu záhadný, keď slnko všetko spáli a dažďa niet. Okrem remesla prevádza ľud aj rybárstvo a námorníctvo.

Po štýrdňovom zdržovaní sa v Aténach musel som sa rozlúčiť s Gréckom, pretože sa „Ismailia“ 2. júla do Smyrny pohýňala. O 10. hodine som sadol na vlak a s bôľnym srdcom som ešte raz pozrel na slávny Akropolis a o niekoľko minút som už bol v Pireusi.

Tu som sa musel hlásiť o podpis passu. Za 50 hal. mi taliansky napísali, že sa poberám cez Smyrnu do Beyruthu. Tento podpis však len na to bol dobrý, aby mi na tureckom konsuláte za 5 korún napísali, že skutočne ta idem. Bez tohoto podpisu by ma neboli pustili na breh Asie.

Kúpil som si na tretiu triedu kartu. Chcel som získať na ceste, ako sa to dá nocovať na palube lodi. Karta ma stála 10 frankov.

Mesto Pireus (Pirée) leží okolo prístavu. Má široké a čisté ulice. Kupectvo tu lepšie stojí, nežli v Athénach. Ovocia som nikde toľko nevidel, ako v Pireusi.

Bol čas sadať na loď. Člnkár si vyjednal po drachme (80 hal.) za jedného z nás. Ani Otčenáš by som sa nebol pomodlil, kým prišiel člnok pod loď. „Budeže to za cestovanie! Kým sa to všetko vyprace tým úzkym mostom na loď, všetky pohodlnejšie miesta budú zaujaté.“ Takto som bedákal, vidiac množstvo člnkov pod loďou. Moja obava sa dokázala. Na palube nemal som skoro ani kde stupiť. Postele a krámy cestujúcich už boli porozkladané. „Nepôjdem ja viac na tretej triede!“ zavzdychol som a uspokojil som sa s tým, že som si mohol v samom predku lode šatku vystreť a pod hlavu položiť kapsu. Sotva že som umorený zaspal, zdúril ma nočný strážny. Hybaj inde hľadať si miesto a vnove sa rozkladať po daskách. Bolaže to za noc! Keď som si jeden bok otláčil, obrátil som sa na druhý. Tak to išlo až do rána. Nikdy som si tak nežiadal svitu, ako na Ismailii. Ráno som s radosťou vítal a celý čas som sa chystal na vystúpenie z lode, čo som však len o 10. hodine mohol urobiť.

Loď mala prejsť len cez Egejské more. Už za rána som videl asijské brehy, preto neraz som priložil ďalekohľad na oči, pátrajúc po Smyrne. Lež kým sa loď okolo polostrova pred Smyrnou do prístavu dostala, trvalo to viac hodín. Ja by som bol chcel sísť prvý dolu mostom, aby som sa bol čím skorej vysvobodil z nepríjemného kruhu mohamedánov a židov. No nešlo to. Moji súdruhovia Arabi [boli zbehlejší v strkaní a borení sa cez zástup. Prišiel konečne i na mňa rad, i nemusel som na lodi ostať.

Smyrna.

Do Smyrny som len pre premávku lodí musel ísť. Smyrna ma najviac čo staré, kresťanské mesto zaujímala. Sv. Polykarp, učedelník sv. Jána ap., bol jej prvým biskupom a mučedníckou smrťou stal sa aj jej patrónom.

Smyrna je ináčej veľké kupecké mesto. Na to je aj pre svoju polohu súca. Leží pri rozsiahlom zálive a má prirodzený prístav, ktorý sa s Alexandrinským môže porovnať. Najväčšia časť obyvateľov sú Gréci. V ich rukách je všetko kupectvo a priemysel. Badať to aj na meste, že sú Turci v menšine. Dláždenie ulíc a čistota obstoja. Prvý raz som tu videl celý rad tiav ťahať ulicami jednu za druhou puväzovaných. Dost nepríjemné je to pre inšiu premávku, keď sa tak so 10 tiav vlečie. U nás by si vari tým pomohol ne jeden netrpezlivý, že by prerezal žinku medzi ťavami. V Smyrne sa nikomu nelení prebehnúť popod žinku ťavy, ak nestačí čakať na koniec.

Klopal som na dverách Františkánov o byt, lež márne, musel som vtiahnuť do hostínca „Kedivial“. Za 1 frank som mal dobrý byt s posteľou proti komárom. Pravda že som musel na tretie poschodie vybehnúť, keď som chcel vo svojom byť.

Kde sa pohnúť v neznámom meste? Morosini v Athénach nám tú radu dal, aby sme vyhľadali istého Goldsteina, ktorý má veľkú reštauráciu v Smyrne. Snadno ho bolo nájsť. Jedine on má závod s plzeňským pivom pod firmou „Grosse Öster. Bierhalle“.

Goldstein pochádza z Uhorska, preto mu samému dobre padlo, keď sa mohol s nami o pomeroch krajinských poshovárať. Do jeho miestnosti sme si dali aj obed doniesť, ktorý sme potom plzeňským pivom a rýnskym vínom zaliali.

Po obede som vyšiel do židovskej štvrte okúpať sa. Po kúpeli som zažil smyrňanskej muziky a piva. Bolo ono tiež výrobkom smyrňanským a nemalo ani jednej vlastnosti europejského piva. S ním doniesol hostinský aj rozličné zákusky. Na malých tanierikoch nachádzalo sa po kúsku raka, morského pavúka, ostrigy a ryby, kľbás a syra, tak že som každý druh jedla na raz mohol do úst položiť. Nemusel som sa obávať, že ma okolo-sediaci za prílišne hladného budú pokladať. Tento spôsob nastolenia piva donáša na Východe dvojaký osoh: zachráni človeka pred poškodením žalúdka, a zabezpečuje krčmárom väčší odbyť tekutín.

Navrátiac sa do mesta, sadol som si u Goldsteina a čakal som, čo sa bude na brehu diať. Okolo 6. hodiny začal breh ožívať. Koče plné nádherne vyobliekaných paní o zlomkrk bežaly von z mesta; dychtiví po zdravom povetrí tiež prišli na breh a po vykonanej prechadzke zasadli si pri stoloch na brehu morskom porozostavaných. Fľašky, poháre a čaše mali pri tom veľký zástoj. Na mraku sa dostavili aj rozliční muzikanti. Verkel a harmoniky, gitary a harfy, husle a malé píšťaly sa tu spoločne dohadzovaly o tom, ktorá zodpovie lepšie uchu Smyrňanov.

Ku množstvu ľudí pripojujú sa aj pouliční predavači a nasilu ponúkajú svoj tovar. Sotva si jednomu povedal, že nepotrebuješ jeho veci, už je tam druhý, tretí, a kto vie koľký, tak že sa ti konečne ani nechce pozrieť, čo to predáva. Nevšímanie je najprospešnejším zbrojom proti ich dotieravosti. O 10. hodine mi už všetkého bolo dosť. Išiel som spať.

Ráno som sa pobral do mesta. Navštívil som arcibiskupský kostol, sv. Jánovi, ap. ev. zasvätený. Kostol je trojlodový, krásny a rozsiahly. Pri ňom je arcibiskupský palác s farským domom.

Aj v kostole sv. Polykarpa som bol. Tento je pod správou Františkánov. Tu sa odbavovala sv. omša na oltári B. Srdca. Bol to prvý piatok mesiaca júla. Na chóre spievaly deti. Dosť čudno bolo slyšať francúzskou výmluvou a rýchlosťou spievať litanie o mene Ježišovom. Po sv. omši kázal kňaz o sebaobetovaní v službu Božiu. Pod sv. omšou mnohí pristúpili k sv. prijímaniu.

Kostol sv. Polykarpa je románskeho slohu a je krásne maľovaný. Františkáni majú v Smyrne ešte aj druhý kostol, ktorý je P. Marii zasvätený. Okrem Františkánov sú v Smyrne aj Dominikáni a Lazaristi. Všetky rehole majú školy. V Smyrne je vyše 50 tisíc katolíkov.

Bolo skoro poludnie, keď som sa dotáral na breh mora. Upotený hľadal som v kúpeli liek proti horúčosti. Za 2 piastre (36 hal.) nenašiel som v kúpeli okrem vody ani čistoty, ani pohodlia.

Po poludní som mal sadieť na francúzsku loď „Saghalien“. Tu ma zašiel chýr, že loď musela ostať pred mestom na desinfikovanie. Nepustili ju rovno do prístavu pre choleru v Carihrade. Odtiaľ prišla. Preto ju pred mestom preskúmali a náležite zakarbovali. Niekoľko ráz som sa dopytoval na francúzskom jednatelstve, či príde loď alebo nie. „Ona istotne príde, ale nevedieť, kedy,“ znela odpoveď.

O 10. hodine večer zastala loď pred vnútorným prístavom, pretože dľa pravidiel pomorskej plavby po západe slnka nesmie až do prístavu vôjsť. Natešený, že ráno môžem do Beyruthu odcestovať, išiel som spať.

O 7. hodine ráno stál som už pred tureckým mýtom. Spomnel som už síce, že čo je to, v Turecku prísť na mýto, no predsa sa musím aj o smyrňanskom zmieniť. Tu mi sobral financ všetky knižky a oddal prehliadačovi. Ja som sa už bál, že mi niektorú shabú, no na dragomanovo slovo mi ich hneď vrátili.

Pass mi ešte na brehu poštemplikovali aspoň štyria za 2 metliky (9 hal.), a keď som sa dostal na člnok, zase som ho musel ukázať, či som všetky tortúry prešiel.

Složiac sa na vykázanom mieste, vybehol som na palubu obzrieť okolie lode a mesta.

Smyrna má krásnu polohu. Úrodné role a rozsiahle lesy tvoria jej rámec. Dokedy to bude tak trvať, je otázka, pretože z lesa len vyberajú a nič nevysádzajú poznovu.

Kým som sa okoliu poprizeral, stroj začal vyťahovať reťaz kotvy. Išlo to pomaly. Ohnivo za ohnivom sa stokalo na zubatý válec, kde ho námorníci sladkou vodou zmyli a tak spustili na dno lode. Keď už bolo vidieť kotvu, pohla sa loď. Posledný kus reťaze vytiahli v behu lode a uviazali kotvu na loď. Kotva bola 5 m. dlhá a 4 m. široká.

Ešte by som sa bol ďalej díval na Smyrnu, keby som sa nebol musel vystreť na posteľ, aby som zlým následkom kolísania lode vyhol. O 11. hodine som prvý raz jedol na lodi. Za 2 frk. 50 ct. som mal obed aj s vínom. Nebolo to na druhej triede, preto to bolo tak lacné.

„Saghalien“ je loď francúzskej spoločnosti „Messageries Maritimes“ zvanej. Má 2 komíny a je 100 m. dlhá a 12 m. široká. — Všetko bolo na nej plné. Loď pochodila všetky väčšie prístavy Stredného mora a tak sa vrátila do Marseille.

Najzaujímavejší sú medzi cestovateľmi mohamedáni. U nich platí heslo: lacno a pohodlne. Lacno cestujú, lebo za palubu sa málo platí na lodi. Pohodlne cestujú, pretože sa im netaží sebou vziať celú posteľ. Mohamedán opre svoj kufor o šramky lode, vystre matrac, vankúš a pokrovec, a potom leží na ňom dňom a nocou okrem času jedenia a modlenia, ak mu ono príde na rozum. Špiritusová lampa pre uvarenie čiernej kávy tiež nechýbí žiadnemu. Pohodlie si on ani tým nepokazí, žeby sa napnul vyhodiť odpadky cibule, uhorky a iných zelenín, ktoré s chlebom jedol. To všetko mu leží pod nohami. On má dosť roboty s cigaretkami a vodovou fajkou.

O 5. hodine zastala loď pred mestom Vathy na ostrove Samos. Mesto do kopca postavené, záhradami a lesami ovenčené, môže mať asi 5 tisíc obyvateľov. Tovaru, čo naskladala loď, zaiste bolo pre celý ostrov. Na kopcoch okolo mesta som videl viac vetorných mlynov. Niektoré z nich boli v pohybe.

Na mraku sa pobrala loď ďalej, medzi malými ostrovmi a popri Rhoduse vyšla do Stredozemného mora.

6. júla celý deň som len niekoľko morských vtákov videl poletovať okolo lode.

7. júla ráno povytahovali si cestovatelia paluby krajšie rúcho, poumývali sa základnejšie, poskrúcali postele a sadli si na ne. To bolo znakom, že aj oni vystúpia v Beyruthe na suchú zem.

Schystal som sa tedy aj ja. Neraz som priložil ďalekohľad na oči, hľadajúc suchú zem. Po dlhom vyzieraní zočil som vrchy Syrie. Pomaly vystupovali z mhlý a oblakov, až sa čisto ukázaly ich hrebene. Loď sa natoľko zbližila, že už aj mesto bolo vidieť. Všetko stálo nad svojou batožinou, hotové opustiť viacdnové kolísavé ložisko.

Bolo to už po poludní, keď sme sa s lekárom odbavili. Lekári odišli. Nato spustili most lode a tým otvorili na ňu Arabom cestu. Čo títo vystrájali, to prevyšuje obrazotvornosť Europčanov. V okamihu boli Arabí hore mostom na lodi, iní po žinkách a reťazach lode sa škriabali a skákali cez parkan na palubu, a hneď najbližšiemu ponúkali svoj člnok. Jednanie ide s nimi ľahko, lebo sa jeden druhého kazia v cene.

Ja som sa ani o to nemusel trápiť. Zjednal nám člnok jeden Dominikán, ktorý arabsky rozumel. Sotva že bolo po smluve, Arab uchytil mi batožinu a bežal s ňou na zlomkrky dolu mostom. Bolo mi treba uháňať za ním, aby som ho s očí neztratil. Kým som ja sišiel dolu mostom, on sa už bol vrátil zo svojho člnku, aby ma po kolísavých nástrojoch previedol. V tomto pokračovaní si Arabi aj tak pomáhajú, že schytia bojazlivého na ramená a jednoducho prenesú ho do člnka.

Natešený nad tým, že som sa už vysvobodil z kriku, že mi už nestúpia na otlaky, ani laktami ma nepostrčia, sadol som si v člnku a trpezlivo som čakal, kým všetkých zjednaných dopravcu do člnka. Z člnka som videl, že si Arabi aj tak poľahčujú s batožinou, že ju shodia s mostu do člnka. Cestovateľ sa mohol potom prizreť, na čo vyšlo jeho pakovanie.

Naplnený člnok vystrčili Arabi zpomedzi druhých, schytili veslá a so spevom uháňali k brehu. Netrápili sa oni o to, že veslami zastreikajú cestovateľov, len aby čím skorej na brehu boli. Tu nás za ruku povytahovali z člnku a bežali s batožinou na mýto.

Rád som bol, že už zase na suchej zemi stojím, preto som aj Arabovi hojnejší bakšiš udelil. S mýtom nebola žiadna nepríjemnosť. Pass mi vzal úradník a za to pýtal 2 metliky. Ponevác sme nemali drobné, dali sme mu všetci traja 2 piastre, čakajúc, že nám 2 metliky vydá. Turek ale pustil peniaze do škryne a nevydal nič.

Sotva že som vyšiel z mýta, už som mal dosť kamarátov. Dospelí a chlapci ma obstali. Traja-štyria mi brali z ruky vreco, iní sa mi ponúkali za vodičov, odporúčali mi hostínce, držali somára až ku nohe, a aby

nič nechybalo zo skupiny, pribehlo aj niekoľko chlapcov s kefami a podnožou a vyzývali ma, aby som si dal topánky do človečenstva doniesť. Tu som musel zabudnúť na surovosť mýtnikov a zasmiať sa nad dotieravou úslužnosťou Arabov. To im ale dodalo chuti ešte väčšmi doľhať na mňa. Keď bolo toho dosť, tu skromným pohľadom, tam zase tichým jela = hybaj preč, alebo rukou som si vymohol cestu zmedzi nich a sadol som do koča, aby som si u Františkánov vyžiadal bývanie. Kočíš nás vozil z ulice do ulice, až mu naradili, kde nás má shodiť.

Brat Františkán otvoril vráta kláštora a spolu aj svoje oči, vidiac, že my s kapsami ideme dnu. Predstavený kláštora odkázal nás do hostínca. Išli sme na radu jeho do hostínca de l' Orient. To je prvý hostinec v Beyruth.

Beyruth.

Beyruth leží na západných brehoch Libanonu a je prístavom pre celú Syriu. Jeho prístav je ešte nesriadnený, ačpráve mnohé lode prichádzajú do neho, aby plodiny Syrie a okolia Eufratu odviezly. Beyruth je s Damaskusom železnicou spojený. Jeho ulice sú dosť široké, ale nedláždené. Domy má veľmi porúchané. Len kanónové námestie má europejskú tvár.

Za passom ísť bolo mojou prvou povinnosťou. Vybíral som sa bez vodiča, lebo dľa nákresu mesta nemal byť rak.-uh. konsulát ďaleko od hôtelu. Smerom popredku ustáleným prišiel som na miesto, kde mal byť konsulát; lež márne som obzeral domy, ani na jednom nebolo rak.-uhorského címera. Dal som sa do opytovania. Nemicky, francúzsky, taliansky oslovil som ľudí, o ktorých som si myslel, že na moju otázku môžu odpovedať. Bolo na nich vidieť, že by mi boli radi pomohli, lež neznajúc rak.-uh. konsulát, sami sa ma začali opytovať, či hľadám konsulát moskov, nems, talian, amerik, ingl. Keď som na to hlavou krútil, nechali ma stáť. Chodil som, dopytujúc sa, až do 5. hodiny. Vtedy už aj tak niet nikoho

v úrade, i vrátil som sa bez výsledku do hostínca. Ej, či je veľká tá sláva rak.-uh. monarchie na Východe, keď francúzsky hovoriaci ľudia nevedia, kde má konsulát!

Druhého dňa som navštívil kláštor Jezuitov. Veľmi sa mi to vyplatilo. O tom som vedel, že títo znamenití otcovia majú v Beyruthe universitu, na ktorú zvlášte pre východné reči mnohí aj z Európy dochádzajú; že by ale kláštor Jezuitov bol tak veľký, to som sa ani nenazdal. Je on celé malé mesto. Má 5 veľkých dvorov, záhrady a vinice medzi jednotlivými čiasťkami domu. V dome nachodia sa všetky školy, počnúc od elementárnych, až po universitu.

Jezuitov je tu stále mnoho. Roku 1902. prišli ešte k nim mnohí z Francúzska vyhnaní otcovia. Predmety lekárskej fakulty, ktoré sa s kňazským stavom nesrovnávajú, učia svetskí professori. Universita má právo verejnosti. Jej diplomy sú platné aj v Európe. Pri prísnych zkúškach zasedajú aj dvaja od francúzskej a dvaja od tureckej vlády poverení professori.

Na prostriedku stavísk stojí krásny trojlodový kostol. Tento, v románskom slohu vystavený, je Božskému Srdcu Kristovmu zasvätený. Všetko je umelecké v ňom.

Po vykonanej sv. spovedi slúžil som sv. omšu. Uznáš, milý čitateľu, že som bol rád, keď som mohol po troch týždňoch k oltáru pristúpiť obetovať sv. omšu.

Po sv. omši zaviedol nás sakristián na raňajky. Zvedavý si, aké boly? Nuž vypil som asi pollitra kávy, zakusujúc bielym pečivom. Potom som jedol z rozličných druhov hrozna a napil som sa výborného sladkého vína. Na dobrosrdečnosť Jezuitov poukazuje aj tá okolnosť, že nás v jedálni aj jeden Nemec (fráter) navštívil, o našu cestu sa interessoval a nás po celom dome povodil.

Knižnica domu a prírodopisné sbierky sú obdivuhodné. Žiaci sa tu nielen základne vzdelávajú, lež aj vekuprimerane zabavia. Na to sú rozsiahle miestnosti s hračkami, na to sú aj predstavenia (akademie), ktoré ročne viac ráz vydržiavajú.

Čas nám skoro ubehol. Bolo sa nám treba na konsulát ponáhľať za passom a spolu vykonať turecký pass, takzvané „teskere“.

Dragoman nemeckého konsulátu ma upravil na rak.-uh. konsulát, ktorý som preto nemohol nájsť, pretože sa bol presťahoval do nového domu. Na mnohé doliehanie sa mi podarilo ešte pred obedom vykonať aj turecký pass, v ktorom len toľko mohli úradníci polície čítať, že je o Štefanovi vystavený. Dvadsať piastrov som musel za tú čarbaninu složiť. Cez obed vystavený pass priniesol mi sluha do hôtelu. Bakšiš, a to od neho samého určený, nemohol vystať za jeho službu.

Tak je to. Ja som mal pass z domu na celý svet vystavený, i myslel som si, že sa s ním môžem do najtajnejšej skrýše sveta strčiť, a tu je Turecko výnimkou. V ňom nielen na každom úrade polície treba dať domáci pass podpisovať za peniaze, lež aj nový si treba vymeniť, keď chceš dlhší čas ostať v Turecku.

Síde sa ono aj tureckým úradníkom nejaký bakšiš, keďže oni aj tak nedostávajú riadneho platu, lež len to majú, čo si sami naženú. A na kom že by mali naháňať, keď nie na Europčanovi, ktorého za veľkého boháča považujú, preto že sa vybere túlať po Turecku. Nuž ja som im to nemal za zle. Ponevác som ich ja mýlil, vyrušoval, svedčilo sa, aby oni mne vrecko znepokojovali a za pohostinnosť (?) hneď odplatu vyžadovali. Kto nechceš platiť, ostaň doma.

„Teraz už viem, že skoro uzrem sv. Zem. Mám dva passy. O 5. hodine pred večerom sa pohnem a do rána budem pod posvätným Karmelom.“ Táto myšlienka ma hnala na jednatelstvo egyptskej lodnej spoločnosti kúpiť si kartu pod Karmel. Za 10 frankov som sa mal vyspať po Haifu.

Opatrený týmito priepustnými a vstupnými lístkami vrátil som sa do hostíncä vyplatiť dlžobu. Tu ma čakalo sklamanie, tentokrát milé a osožné. Obával som sa totižto, že v prvom hostínci mesta za stravu tak vyberanú budem musieť značnú summu platiť. Pre tú príčinu som sa chcel aj jedného obeda zriecť. No nešlo to. Hostinský

vystavil mi účet, do ktorého už aj nestrovený obed bol zarátaný, a povolal ma do jedálne. Ja som ho veľmi ochotne poslúchol, veď bol účet nad očakávanie malý. Sedem frankov za také zaopatrenie je malicherná cena. „Predsa nám dobre spravil predstavený Františkánskeho kláštora, keď nás sem poslal,“ hovorili sme, rozpamätajúc sa na prísny pohľad starca.

Ponevác sme len sami boli pri stole — bolo to už dobre po 2. hodine — hostinský si k nám prisadol a ponúkal nás, ako svojich úprimne vítaných hostov; rozkázal doniesť za fľašku vína, ponalieval nám a želal mnoho zdaru na podujatú cestu. Plní povďačnosti za dobrosrdečnosť hostinského, rozlúčili sme sa, poberajúc sa do chýž sbierať do kapsy, chystať passy, skrývať knižky, aby sme sa čím ľahšie dostali cez ruky mýtnikov a polície. Pomohol nám v tom aj známy člňár, ktorý nás do Beyruthu doviezol.

Loď sa mala o 5. hodine pohnúť, lež bolo aj 7, kým všetko naložili a kým posledný cestovateľ vystúpil na ňu. Toto bol syn mohamedánskeho gubernátora (správcu) mesta. Doviezli ho na ozdobenom člňku ôsmi v rovnošate oblečení mužovia. Keď mu boli títo všetko povykľadali na loď, zodvihli rovno vedľa seba veslá na úctu a vrátili sa do mesta.

Loď sa pohla na hladkom mori do Haify. Ja som sa poprizeral krásnemu okoliu Beyrutha, kým sa loď okolo kolena suchej pôdy pred mestom do širokého mora nedostala. Za ten čas sa aj zotmilo. Sišiel som do izbičky a v nádeji šťastného behu som zaspal. Zaiste v tomto stave je najlepšie človeku, ktorého túžba ženie a bieda trápi; aj jedno aj druhé mu dá vo spánku pokoj.

Noc sa skoro minula. Hrmot a behanie na lodi ma zobudily. Vyzrel som oknom. Videl som mesto. Čo je to? Či by to už bola Haifa? Kdeže je Karmel? Jestli aj tento vidieť, tak som už vo sv. Zemi. Na zistenie týchto otázok priložil som ďalekohľad na oči. Jasnejšie sa mi ukázaly ťahy mesta, nadol som zazrel svetláreň a za ňou veľké stavisko. To je Karmel! Kým som sa takto radil, loď ostala stáť. Teraz verím, že ťa uzrem,

ty posvätná zem, keď ma už len plytké more oddeľuje od teba! Chytro som sa obliekol a vybehnúc na palubu, nespokojne som čakal na sostúpenie. Kook-ovým člňkárom pripadla úloha, aby doplnili na plavbe, čo loď pre plytké more prekonať nemohla. Nedbal som ani o to, že na brehu skoro dvakrát toľko požadovali za prevezenie, ako keď ma na člňok povolali.

Na molo (múre), hlboko do mora postavenom, ma prijala policia. Turecký pass dokázal, že právom vstupujem na sv. Zem. Za železnou bránou, ktorá prekáža prístup na molo od suchej zeme, vzal som kapsu na chrbát a pošiel som v pravo von mestom. Lež tu stalo sa mi to, čo stáva sa dedinským vozom v meste. Zastavili ma, aby som zaplatil pouličnú daň.

Nuž a prečo by som ju nebol mal zaplatiť, keď som už bol na suchu? Dožičil som im tie 2 metliky, aby už raz aj Haifa mala kamenný alebo asfaltový (?) trottoir (chodník). Potom som vyšiel úzkou ulicou na rovinu pod Karmelom. Povdačný za tak srdečné prijatie od mohamedánov vo sv. Zemi, za mestom som striasol s obuvi prach, aby som ľahšie vyliezol na Karmel.

Mohlo byť asi 6 hodín ráno, keď som sa pomedzi domy nemeckých templárov poberal do prvej svätyne na Karmel. Slnko už vtedy tak hrialo, ako u nás na poludnie v júli. Nuž môžete si predstaviť môj boj s kapsou, ktorá sa na mojom chrbte tak zle cítila, že som ju raz aj shodiť-musel. Vidiac ale, že si tým len zle narobí a ešte väčšiu horúčosť dočká, pýtala sa ona vnove na chrbát. Pravda že nespokojnosť svoju aj ďalej podržala a toľko vody vycedila zo seba, že sa môj driečny kabát na zeleno zafarbil. Tým sa mi odslúžila za dobrosrdečnosť, že som ju pri ustavičnom utieraní čela ku Karmelitom vyniesol. Od toho času sa tak bála môjho chrbáta, že radšej bola v koči pod nohami alebo koňovi a somárovi za sedlom. Ja som bol tiež rád a neprosil som sa jej ani raz.

Po toľkom zápase so živými a neživými dejateľmi veru mi dobre padlo složiť sa v tichom kláštore Karmelitov. Od 18. júna vzdialený z domu, medzi mnohými

obťažnosťami aj na suchu aj na mori, vždy novým svetom obklúčený, k tomu plný obáv, že snáď ani neuzrem sv. Zem, cítil som v sebe nevládnosť, — žiadalo sa mi odpočinku. Preto som hneď poprosil Karmelitov, aby ma vo svojom dome na 2—3 dni uhospodili. Tá najláskavejšia odpoveď bola výsledkom prosby. Kým si ja tu odpočinem, počujte v krátkosti, aký význam má Palestína na svete.

Palestína.

Palestína je malá krajina, keď na jej rozsiahlosť myslíme, ale veľká, keď jej významnosť skúmame. Jej celá plocha obsahuje 490 □ míľ pri 32-míľovej dĺžke a 12—20-míľovej šírke.

Palestína je veľavýznamnou zemou nie len pred kresťanmi, ale aj pred židmi a mohamedánmi. Židom je ona zasľúbenou zemou. V Palestíne mali židia stále a pokojné bývanie, viedli Božími zákonami sporiadaný náboženský a občiansky život. Tu sa odohral celý život národa, počnúc od Abrahama až po zaujatie Jeruzalema r. 70 po Kr. Svätou je Palestína pred židmi aj teraz. Nejedni si žiada v Palestíne umrieť a pri hroboch dávnych otcov pochovaný byť. Aj teraz mnoho židov prichádza do Jeruzalema nie len preto, aby pred múrami Šalamúnskeho kostola plakali, lež aj preto, aby tam složili kosti svoje.

Kresťanovi je Palestína sv. zemou, pretože ju Boh Syn životom svojím posvätil, pretože tu prekonal vykúpenie naše: tu sa stal človekom, rástol a učil, zázraky činil a umrel za všetkých ľudí. Palestína ho nosila z mrtvých vstalého, kým sa do neba nenavrátil. Sem má prísť dľa všeobecnej mienky aj na posledný súd.

Aj pred mohamedánmi je Palestína úctyhodnou, pretože tam ležia patriarchovia Abrahám, Izák a Jakub, Mojžiš a David, ktorých oni za svätých ctia. V Palestíne majú oni mnohé rozpomienky aj na Mohameda.

Palestína menovite od časov Krista Pána zaujíma celý svet. Smelo môžeme povedať, že nieto takého kúska

zeme, za ktorý by sa boly toľké vyjednávania konaly, toľké vojny viedly, toľké životy obetovaly, ako za Palestinu.

Nielen v 11, 12. a 13. storočí, keď sa totižto celá Európa ako búrlivé more pohla, aby sv. Zem pre kresťanov vydobyla, lež aj teraz interessuje ona všetkých panovníkov. Dôkazom toho sú veľké kolonie, pohodlné pútnické domy, ktoré jednotlivé národy v celej Palestine a menovite v Jeruzaleme majú. Nedá sa síce tajiť, že tieto ústavy pobočne aj politickým cieľom slúžia, predsa však ich hlavným povolaním je náboženským požiadavkám zadost učiť a pútnikov do sv. Zeme prišlých do hospody prijímať a opatrovať.

Z veľkej významnosti sv. Zeme sa môže vysvetliť aj to húževnaté pridržiavanie sa na sv. miestach, s ktorými spojené sú nejaké udalosti zo života Ježiša a Panny Marie. Veľkou chlúbou je to jednotlivých národov a reholníkov, jestli majú kostol na nejakom pamätihodnom mieste.

Táto snaha: vládnuť nad sv. miestami, mala často zlé následky. Neraz rušila staré, dokázané práva a spôsobila rôznice aj na najsv. miestach. Odtiaľ pochodí aj napnutá starosť a bedlenie nad nadobudnutými právami, nech by sa ony aj na najmenšiu vec a na najjednoduchšie úkony vzťahovali.

V Palestine vidieť tú zvláštnosť, že nad tými istými svätyňami vládnu okrem katolíkov aj iné vierovyznania, tak že sa tu v jednom kostole rôzne služby Božie od-bavujú. Toto smiešanie obradného spevu, cengania a zvonenia rôznych vierovyznaní neraz bôľne účinkuje na pútnika, ktorý by si tu želal rovnú lásku, stejnú nábožnosť a horlivosť v úcte Božej.

Rastúca zaujatosť mocnárov prvej triedy za sv. Zem nedá ani zďaleka šípiť vývin ich vplyvu na ňu. Isté je, že rozviklané politické pomery Turecka, ku ktorému aj Palestína prináleží, len zrýchlia rozriešenie otázky o majetku Palestiny.

Svätyňa Panny Marie Karmelskej.

Po krátkom usporiadaní v chyži mne vykázaney bežal som do svätyne Panny Marie Karmelskej. Vstúpil som do nej cez dvere, nad ktorými je nápis: Decor Carmeli = Ozdoba Karmela. Loď kostola je okrúhla, je vlastne priestor pod dutinou (kupolou). Maľovku kostola zastupujú lesklé mramorové tabule.

Pri dverách sú pohodlné, kostolu primerané spovednice, v ktorých sa spovední otcovia zelenou oponou zakrývajú pred pohľadom okolostojacich. Mrežky na spovednici sú zo žltého plachu a tak malými dierkami opatrené, že kňaz nepozná cez ne pristúpivšieho ku spovedi.

Na ľavej strane lode je oltár sv. Jozefa, s umeleckým obrazom svätca, držiaceho Ježiša na svojich ramenách. Na pravej strane je oltár Panny Marie. Panna Maria drží v rukách škapular.

Keď som už pri vstupe do kostola užasol nad lesklosťou mramoru dlážky a stien, nemohol som sa dosť načudovať nad krásou hlavného oltára. O jeho kráse môžete si pochop utvoriť, keď vám poviem, že doteraz stál oltár 50 tisíc frankov. Na tomto oltári je všetko drahocenné. Z vyberaných druhov mramoru vyviedli chýrni sochári umelecké diela. Karrarský mramor a alabaster oslavujú tu dôstojnosť Panny Marie. Stĺpy sú z jedného kusa alabastru, oblúky oltára z bieleho mramoru. V ich lesklosti čaročarnej odrážajú sa svetlá veľkých sviec oltárnych.

Socha Panny Marie s Ježiškom na lone je tak krásna a duchaplná, že si ju človek skoro živou vidí na vysokom tróne sedieť. Hlavu Panny Marie a Ježiša zdobia zlaté koruny, v ktorých sa mnoho diamentov leskne. Panna Maria s Ježišom podáva škapular. Pred nimi na stupňoch kľacia dvaja cherubíni v ozdobnom rúchu.

Svätostánok je z jedného kusa alabastru vykresaný a má 4 stĺpky zo zafíru brúsené. Podnebie na vystavenie najsvätejšej Sviatosti je to najutešenejšie. Predok oltára

predstavuje v polovypuklom obraze videnie Eliášovo, ako mu Boh zjavil Pannu Mariu v oblaku z mora vystúpenom.

Taký oltár je aspoň dľa ľudských síl primeraný božskej Velebnosti a napodobňuje tú slávu, v akej Boh medzi anjelmi a svätými prebýva.

Popred veľký oltár sa vojde do sakristie. Tu som si natiahol čiernu sukňu a oblečený do omšového rúcha prikročil som k veľkému oltáru obetovať sv. omšu. Slúžil som o Škapuliarskej Panne Marii. Oltár má totižto tú veľkú výsadu, že sa na ňom okrem zasvätených sviatkov vždy o Škap. Panne Marii slúži sv. omša. K tomu cieľu slúžia osobitné omšové knihy, v ktorých len tieto formuláre sú vytlačené.

Pod sv. omšou, obetovanou za všetkých známych živých i mŕtvých, cítil som neobyčajnú slasť duševnú. Veľké dobrodenia Božie zahanbily ma. Ja v povedomí nehodnosti svojej porúchal som sa pod ochranu Matky Božej, pod ktorej sochou som sa Bohu klaňal.

Po duševnom stole nasledovaly raňajky. Tieto ma presvedčily o pohostinnosti Karmelitov. Nie len kávy, lež aj masla, medu a hrozna bolo na stole hojne. Ja som si veru z chuti zajedol zo všetkého. Veď mi nedal pokoja predstavený kláštora, kým som sa tak neopatril.

Po raňajkách povyberal som z kapsy niektoré kusy hábov, vzal som ich sebou a sbehol som dolu brehom kúpať sa a — prať. Voda na kraji mora bola teplá a slnko ešte teplejšie. Zdalo sa mi pohrať sa s vlnami, ktoré ma vše zalialy, vše sediaceho na piesku ďalej na breh posotily. Pritom som aj pral. Mydlo konalo svoju úlohu, spriatelené s morskou vodou vybralo nečistotu menších kúskov rúcha. Celý uveličený, že sa budem môcť pochváliť s praním pod Karmelom, zabával som sa na brehu bezstarostne. Dvakrát som prepral každý kusok, vyžmýkané poukladal som na páľčivé slnko. Snáď by som sa bol ešte aj ďalej plačkal, keby už nebol býval čas vrátiť sa k obedu. Posbieral som teda háby pod pazuchu a škriabal som sa na strmý vrch. Pravda, kým som hore vyšiel, bol som v novom, neslanom kúpeli.

V chyži povystieral som šatky a punčochy a otvoril som okno, aby ich vonkajšie teplo čím skorej usušilo.

Sotva že som dokončil túto novotnú prácu, volali ma na obed a spolu ma vyzvali, aby som si dal čierne háby oprat. No to je pekne; čo som ja tak dokonále previedol, to má teraz ženská ruka naprávať. Ponevác ale sluha naliehal, aby som si len dal všetko, čo mám, že to všetko do 3. hodiny po poludní suché a vyhladené bude, nuž poddal som sa a vydal som morskou soľou nasýtené háby do sladkej vody. Čo viac, po obede som dal do prania aj na zeleno zafarbený kabát a na strakavo mramorované nohavice.

Po hojnom a skvostnom obede som sa musel vyzliecť, aby som si pozrel, čo ma to páli po rukách a na chrbáte. Červené mi boly, ako uvarený rak a bolely ma, ako popálenina. Bol to úpal slnka, ktorý som pri predobedňajšom praní dostal. Či mi to bolo treba? Veď som aj tak nemal osohu zo svojej práce. Boľasť som si miernil studenými obkladkami a jeden z priateľov mi namastil chrbát vaselinom.

V pripovedanom čase klopal sluha na dvere a podal vypraté háby do izby. Výsledok prania bol značný. Kabát a nohavice mi dostaly celkom inú farbu a nový strih. Rukávy dosahovali mi voľačo nižšie lakťov, nohavice mi vybehly vyše členkov. No teraz vyzerám pekne. „Čo ťa doň, aspoň si nemusíš zahýňať nohavice pomedzi krovie Karmelu, keď pôjdeš ku prameni 40. mučedníkov,“ hovorili priatelia, ktorí tiež tak pochodili.

V novom obleku vyšiel som pozrieť okolo kláštora. Kláštor na dve poschodia je z kresaných kameňov stavaný, a ako najviac domov na Východe, je bez dachu (strechy). Sklepenie cementom zaliato slúži aj za krov. Pochádza z roku 1827.

Karmel bol už v Starom Zákone známy. Na ňom zahanbil Eliáš prorok 450 bálových kňazov, keď s neba svolaným ohňom dokázal moc Boha Israelitov. (III. Kráľ. 18.)

Po rozšírení učenia Kristovho mnohí sa utiahli do jaskýň Karmela a dľa príkladu Eliášovho pustovnícky

život viedli. Títo roztratení mnísi utvorili neskôr spoločnosť s predstaveným, ktorý jej členov dľa ustálených stanov riadil a spravoval. Takúto spoločne bývajúcu reholnícku rodinu mal Karmel od 5. storočia. Roku 1291. museli Karmeliti opustiť svoj domov, keď aj posledná pevnosť, Akko, do moci mohamedánov prišla. Roku 1636. sa zase stretáme s reholníkmi na Karmeli. Rok 1776. je tiež pamätný v dejepise Karmelitov. Vtedy ich zajali a dvoch z nich usmrtili. Potom sa kláštor skoro do rúk schrimatikov dostal. Keď Napoleon r. 1799. dobýjal Akko, ranených odvážali do karmelského kláštora. Hrob zomrelých bojovníkov značí pomník v záhrade pred kláštorom. Za tento skutok milosrdenstva museli Karmeliti prenasledovanie trpieť. Turci ich vyrabovali a kláštor skoro sborili. Sotva že ho boli začali naprávať, rozkázal Abdallah, paša z Akko, aj pozostalé múry do povetria vyhodiť.

Konečne r. 1827. začali stavať terajší kláštor. Dom leží na kraji strmého vrchu, vysoko nad Stredozemným morom. Zďaleka vidieť jeho posvätné múry a slyšať na ďaleko jeho zvony, volajúce do kostola „Hviezdy morskej“.

Okolo domu majú Karmeliti rozsiahle záhrady. Ovocné stromy a viničný ker aj v suchote podržia svoju zeleň.

Ďalšia vychádzka bola ku prameňu 40. mučedníkov. Cesta nás sviedla na rovinu Saron. S nej sme sa obrátili na ľavo medzi holé vrchy. Za hodinu sme prišli k prameňu Eliášovmu. Tento bohatý prameň má takú studenú vodu, ako naše horniacke žriedla. Kus vyše tohoto prameňa je druhý prameň 40. mučedníkov, ktorí tu počas križiackych ťažení od mohamedánov podstúpili smrť. Z niekdajšieho kláštora sú už len rupy.

Dolinka pod prameňami je rajom medzi skalnatými kopcami. Tak by to bolo vari aj inde, keby zem dostatočnej vlahy dostávala. Majitelia dolinky pestujú podarené druhy zelenín a ovocných stromov. Ošetrovatelia majetku Karmelitov si práve z takého ovocia ujedali, keď sme k nim prišli. Na zpiatočvej ceste sme prešli

popod sanatorium nemeckých templárov. Ústav je predne pre suchotinárov vystavený. Čisté a teplé povetrie, osvežujúca vôňa kvetín a bylín im tu dobre môže poslúžiť.

Noci som sa bál pre spálený chrbát. Mokrú uteráky mi neschodily s chrbáta. K tomu prišla iná bieda. Nechal som oblok otvorený, dostavily sa cezeň komáre a robily si hostinu na mojom tele. Mal som ja roboty so škrabaním rúk a nôh! Do rána mi boli samý plusgier.

10. júla som bol celý deň v kláštore. Pristúpil som k sviatosti pokánia, po sv. omši nakúpil som obrázkových karát a písal som pozdravy zo sv. Zeme. Po poludní som bol na pobožnosti Škapuliarskej Panny Marie.

11. júla o 4. hodine ráno slúžil som sv. omšu a, poďakujúc sa Karmelitom za ich dobrosrdečnosť, pobral som sa s kapsou na ramene dolu Karmelom do Haify. Prv, než nás prepustili, ešte aj na to pozorovali Karmeliti, aby nás niekto v Haife neošudil pri zjednaní príležitosti do Nazarethu, i poslali s nami jedného zo svojich sluhov. Tento nám obstaral koč.

Zabudnúc na hrubú dotieravosť tureckých mýtnikov v Haife, obzrel som si teraz aj mesto. Dosť porúchané domy niekde len toľko priestoru nechaly medzi sebou, že ho človek na dva kroky prekročí. Najkrajšou budovou Haify je kostol a kláštor Karmelitov a Karmelitánok. Otcovia Karmela obstarávajú duchovné potreby katolíckych veriacich, mníšky ale vedú školy a ošetrojú nemocných.

Jediné námestie Haify bolo plné predavačov pšenice, ktorá bola na hrbach vysypaná. Kupcov ešte nebolo pri nej. V trhový deň prichádzajú aj okolití beduíni do mesta predávať plodiny zeme, menovite dine a zeleniny, drevo a mlieko. Po strmom pohľade, chybom rúchu a zvlášte po dlhej flinte ich každý pozná.

Nasýtený divákmi, ktorí ma v meste obkľučovali, ponáhľal som sa na koč, ktorý už hotový na dvore stál. Bol to vlastne „omnibusom“ menovaný koč, v ktorom šiesti pohodlne môžu sedieť. Kočíš pýtal 10 frankov za zavezenie do Nazarethu.

Za mestom Haifa otvorila sa rovina Akko. Jej krajom vede cesta rovno s traťou železničnou, ktorú

začala belgická spoločnosť stavať, ale len na 7 km. došla. Šíny a drevá skoro pokapú pod strážou beduinov. Ponad potôček Kison (El-Mukata) sme prišli ku palmám, zbytkom to niekedy chýrnych haifnských pálm. Stretali sme sa s karavanami tiav, somárov, rozličnou tarchou naložených. Za nimi išly ženy v širokých nohaviciach, na hlavách niesly mlieko v panve, sväzok dreva alebo kôš ovocia. Niesly to do trhu.

Za rovinou Akko skrúti sa cesta na ľavo. Prv, než sme sa dali do kopca, koňom sa ušlo studničnej vody. O 8. hodine ráno sa prevážil koč hrebeňom Karmela na severný výhonok roviny Esdrelon, a potom sa začal škriabať na Nazarethské vrchy. Táto časť Karmelu je ešte dubovou horou pokrytá. V jej tône rastú pestré kvetiny a poletujú malebné motýle. Tým smutnejšia bola rovina Esdrelon, na ktorej len spálené strnisko a chodníky vyhladnutých myší bolo vidieť.

Slnce už dobre pripekalo, ani spustené záclony nestačily prekaziť jeho úpal. A tu sa stretneme s človekom, ktorý s klobúkom v ruke celým cvalom bežal proti nám a zďaleka kýval, aby sme zastali. Čože ten chce s nami? pýtali sme sa jeden druhého. Vyplakané oči a smutná tvár presvedčily nás, že ho niečo príkreho potkalo. On sa opýtal kočiša, či sme jeho dieťa nestretli na ceste. Ztratilo sa mu z domu. Na zápornú odpoveď vrátil sa s nami.

V Ain-Seimunieh zažraly si kone sečky. Ja som sa prizrel mláteniu vo veľkom a malom. Mlátenie vo veľkom sa takto deje: rozložia do kola obilie, zapriahnu čierne kravy alebo byvolov pred hrubú, asi poldruha m. veľkú dosku, ktorá je od spodku basaltovými kamienkami vybíjaná, a posadia na ňu jedno-dve detská, aby naháňaly statok dookola po obilí. Po vymlátení pretriasajú a vejú zrno, ako u nás. Mlátenie prevádzajú všetci na jednom mieste a naraz. Ťahajú s ním čím ďalej, aby tým menej desatín museli dať vláde.

Mlátenie v malom sa tak deje, že ženy a deti vytiekajú drevenými kladivami klasy po zemiach posbierané.

Mlátením zdrvenú slamu používajú na slepenie a ľahšie vysušenie dobytčieho trusu, ktorý v nedostatku dreva ako kurivo upotrebujú. Takých nalepených pagáčov som videl skoro za každou dedinou. V Ain-Seimunieh som sa aj o tom presvedčil, že naše horniacke obce sú ohľadom sriadenosti a čistoty aspoň o jedno storočie pred palestinskými. Jej chalupy pozostávaly z dreveného škeletu, na ktorý bolo blato a skaly nalepené. Obloka nebolo na nich, dvere boli ich jediným otvorom. Tam, kde jesto dosť kameňa, sú síce domy murované, ale aj tu sú tak úzko jeden pri druhom, že ľahko prekročíš na dva razy cez ulicu. Celé náradie takej arabskej chalupy sú so dve panvy na varenie jedla, niekoľko čbánov na vodu a menších nádob na pitie. Arabovi dostačí aj to. Jedlo vyjedáva netrebnou lyžicou, pri čom si hlavne rukou pomáha. Málo je tých jedál, ku ktorým by Arab varenie potreboval. On musí gazdovať s kurivom. Každá gazdiná má pod stenou chalupy malú piecku; tu skladá oheň a nad jej otvor položí nádobu, v ktorej také kuchári, čo by sme my nejedli.

Pri takom malom ohni nemôže arabská gazdiná nášského chleba napiect, lež len tenkých pagáčov. Pokrm jednoduchých Arabov je veľmi skromný. Divil som sa na tom, ako môže byť človek s tak málom spokojný. Tí Arabi (krestania), ktorí nás z Nazarethu do Jeruzalema odprevadili, jedli tvrdé vajcia, podymník a pili vodu. Doma majú síce aj mlieka, ak ho nepredajú v blízkom meste, majú rajštiakov, uhoriek a ovocia. Jediná lakôtka Arabov je čierna káva. Túto pije Arab viackrát cez deň a vždy dobre horúcu.

Oblek dedinských obyvateľov je skromný, ľahký, ale vždy slušný. Ženské nosia tiež široké nohavice a nad nimi širokú šatu. Deti sú len v košieľke. Čistoty nemajú. Šatu akiste neoperú, kým nespadne s nich.

Vyhrýzanie suchej sečky koňom trochu dlho trvalo. Bolo už po poludní, keď sa koč na hrebeň Nazarethských vrchov vyškriabal. Odtiaľ chytro sbehol do svätého mesta.

Nazareth.

Keď sa Nathanael opýtal: „Či môže byť čo dobrého z Nazarethu?“ (Jan 5, 46.), ja sa sptujem: Či môže byť čo dobrého bez Nazarethu? Tu sa začalo vykúpenie ľudí.

Tu žila skromná, cnostná Panna, z ktorej vyšlo Slnko spraviedlnosti, Kristus, Boh náš. Tu vyrástol Ježiš v poslušnosti k rodičom a požehnal rodinný život. Odtiaľto išiel do Jeruzalema na sviatky. Tu začal svoje verejné učenie, keď z istej úcty k spoluobčanom v synagoge vysvetľoval písmo. Za takúto pozornosť sa mu tým chceli Nazaretčania odplatiť, že ho vyviedli na vrch nad mestom a odtiaľ ho chceli strčiť dolu. Túto záťvrdlivosť proti učeniu Kristovmu podržali obyvatelia až do 4. storočia. Konštantínov rozkaz zjednal prístup kresťanstvu do Nazarethu. Sotva sa Nazareth pozdvihol, prišli mohamedáni a zrúcali pomníky kresťanskej nábožnosti.

Za časov kresťanskej vlády v Palestíne aj Nazareth sa zmohol. Stal sa sídelným mestom arcibiskupa. Lež táto sláva len krátko trvala. Po vydobytí sv. Zeme od Turkov aj Nazareth prišiel do ich moci. Od 14. storočia viac ráz sa pokúsili Františkáni osadiť sa v Nazarethe; to sa im ale len v 18. storočí podarilo.

Terajší Nazareth leží na južnom boku vrchov dla mesta nazvaných. Prichodiaci od Haify vidí mesto v celej rozsiahlosti, ovenčené rámcom zelených stromov a krovin. Domy sú v ňom z kresaných kameňov stavané. Obyvateľov má do 8000, medzi ktorými asi do 2000 katolíkov býva.

Medzi domami vyčnieva pútnický dom, postavený americkými katolíkmi. Vošiel som do neho, ako do svojho. V pravde neoceniteľným dobrodením je to pre pútnikov vo sv. Zemi, že na všetkých hlavných miestach najdú pútnické domy, kde každého zdarma opatria.

Po srdečnom privítaní predovšetkým musel som uspokojiť vyhladnutý žalúdok. Z pútnického domu krížom ulicou som prešiel do kostola Zvestovania Panny Marie. Socha nepoškvrneného počatej Panny vo dvore

Františkánskeho kláštora oznamuje človeku, že je tu svätyňa najčistejšej Matky. Bočnými dvermi vstúpil som do trojlodového kostola, v ktorom dlážka a steny sú z mramoru.

Zazvonili v sakristii. Františkáni vyšli do chóru odbaviť nešpory a za nimi loretánske litanie. Ja som sa klaňal v duchu Ježišovi vo Sviatosti oltárnej prítomnému, majúc živo na pamäti prvý zázrak lásky Božej k nám, totiž vtelenie Syna Božieho. Klačal som, hľadajúc zrakom tú piad zeme, ktorú Syn Boží najsamprv poctil osobnou prítomnosťou. Kým som tak dumal, zpod hlavného oltára vystúpil Františkán, nesúc striebornú lampu.

„Tam je to miesto, kde sa Osoba Božia nerozlučiteľným spôsobom spojila s ľudskou prirodzenosťou a človeka pozdvihla.“ 15. širokými mramorovými schodami zostúpia, uzrel som, čo som hľadal. Ešte 2 stupky nižej a klačal som pred oltárom Zvestovania Panny Marie. Rozjímal som o tajomstve spasenia.

Strieborné a zlaté lampy osvecujú tú hviezdu, na ktorej je nápis: „Tu sa Slovo stalo telom“. Pobožkaľ som to miesto na znak úcty. Pobožkaľ som ho ešte raz na dôkaz vdaky za moje povýšenie do kňazského stavu práve pred 10 rokmi. Nebol by som myslel, že 10-ročie svojho kňazstva budem sláviť vo sv. Zemi a že v tento výročitý deň svojho posvätenia na kňaza v Nazarethe budem môcť privolať do nehodných rúk mojich Toho, ktorého najčistejšia Panna pôsobením Ducha sv. pod svoje srdce prijala. Nezabudni, duša moja, na toto jeho dobrodenie!

Potom som pozdvihol oči, obdivujúc krásu oltára, na ktorom sa všetko zlatom leskne. Obraz talianskeho umelca predstavuje zvestujúceho anjela. Z jeho tváre môžeš vyčítať povedomie vznešeného posolstva. Panna Maria zachováva tichú spokojnosť ducha.

V pravo od tohoto oltára prichádzam k oltáru sv. Jozefa, pod ktorým je nápis: „Tu im bol poslušný“. Domec, v ktorom sa tajomstvo vtelenia uskutočnilo, je teraz v Lorette.

Z kostola Zvestovania Panny Marie nás viedol sakristián do tureckej štvrte mesta, do kaplny sv. Jozefa, ktorá je vystavená nad dielňou Ježišovho vychovavateľa. Kaplna má krásny obraz sv. Rodiny od francúzskeho maliara. Okolo kaplny vidieť základné kamene starodávneho kostola.

Ztadiaľto išli sme do inej pamätihodnej kaplny. V nej sa nachádza veľká skala, na ktorej mal Kristus so svojimi apoštolmi sedieť a jesť.

Navštívil som aj synagogu, v ktorej Kristus prvý raz učil. Táto prináleží gréckym katolíkom.

Pri kostole Zvestovania Panny Marie majú Františkáni kláštor s noviciatom pre klerikov. Medzi týmito sú vždy niektorí aj z Európy. Reholníci žijú dľa prísnych stanov sv. Františka.

Obyvatelia mesta sú zväčša roľníci a vzdelávatelia viníc. Remeslo len natoľko prevádzajú, nakoľko to ich potreby vyžadujú. Kupectvo je aj tu v rukách židovských, len že sú tu židia skromní, sedia v biednom bazare.

Keď som sa navrátil, bola večera. Chutne pripravené pôstne jedlá s dvojakým vínom mali vynahradiť ztratené sily. To sa im aj podarilo pri usilovnom ponúkaní správcu domu.

13. júla som zavčas vstal, aby som čím skorej mohol obetovať sv. omšu na milostivom oltári. Po sv. omši som sa znove poprizeral kostolu. Príkladná čistota a vkusné zdobenie poukazujú na horlivosť Františkánov.

Na popoludnie bol ustálený odchod na Tabor. Skromne som chcel začať jazdenie po sv. Zemi, zjednal som si osla za 3 franky na deň. V tomto obnose bolo všetko zarátané, len bakšiš som dával osobitne.

Osly majú veľký význam v hospodárstve Palestíncov. Ony sú takrečeno ľahkým povozom všetkých východných obyvateľov. Na osloch donášajú dedinci svoju úrodu do mesta. Pravda, ony, chudáci, dostávajú najmenšiu časť zo zárobku. Neraz sa aj s tým musia uspokojiť, čo si medzi chôdzou môžu odtrhnúť. Následkom toho nieto v nich mnoho ohňa a životnej sily. Často sa im dostane palicou po chudých nohách. A keď si, neboráci, ani toho

dost nevšímajú, vezme Arab na pomoc ihlu a pichaním dodáva soslablým chuti a sily.

Nie na všetkých oslov na Východe vzťahuje sa tento popis. Viem iste, že by proti takémuto popisu protestoval egyptský súdruh a za osočovanie ho vyhlásil. Egyptské osly, menovite tie, čo po uliciach Kaira o závod bežia s elektrickou železnicou, ktoré vynášajú cestovateľov ku kráľovským hrobom a pyramidám, môžu sa právom za inakších považovať.

O 3. hodine po poludní vysadol som na široké, rovné sedlo. Kým som sa nepresvedčil o malých silách svojho nosiča, sedel som na ňom obkročene, majúc nohy v strmeňoch. Vidiac ale, že osol nepatrí ku ohnivým mrchám, sadol som si ako na lavicu, tu bokom, tu na predok, spustiac nohy.

Z Nazarethu som vyšiel popri studni Panny Marie. Ponevác je ona jediná v celom meste, musela na ňu chodiť aj Panna Maria. Tu vždy vidieť mnoho nazarethských žien s veľkými čbánami na hlave. Studňa stačí vodou celému Nazarethu, a tak obyvatelia nemusia udržiavať cisterny.

Palestinci majú po väčšine o vodu biedu. Ponevác potoky vysychajú, už v apríli nemali by vody, keby si cisternami nepomáhali. Cisterny sú do skaly vysekané, hlboké a široké jamy, s malým otvorom. K vôli nim sú obce v Palestine na skalnatých kopcoch vystavené.

V Palestine pršava len v jasennom a zimnom čase. Prvé 2—3 dni pustia vodu riadne, aby sa krovy domov z prachu zmyly; potom otvoria cisterny. Nedostatok pitnej vody pôsobí veľké starosti. Počul som, že keď je už málo vody a zimný dážď sa nezjavuje, za veľké peniaze predávajú vodu, ktorí jej ešte majú. Dážďová voda sa nemôže síce vyrovnáť pramenitej, je ale ľahká a pitná. Čerstvosti dodávajú jej tým, že ju nalievajú do negliedovaných nádob, a presiakovaním z nich chladne.

Kde jesto prameň, okolití obyvatelia neťažia si kopať ani namahavú cestu, aby mali prirodzenej vody. Palestinci neznajú piva, hasia si vodou smäd. Keď je prameň blízko, prichádzajú ženské so čbánami na hlave,

naplnia ich a nesú domov. Podivuhodná je obratnosť žien, ktoré vedia v rovnováhe udržať nádobu nielen dnom na hlave postavenú, lež aj na bok zvalenú, bez toho, žeby ju rukama držaly. Keď je ale prameň ďalej, chlapi alebo ženy donesú na chrbte kožený mech, naplnia ho vodou, zaviažu a nesú domov. Niektorí prichádzajú na osloch, ktoré majú s oboch strán prevesený mech.

Prejdúc vedľa studne Nazarethčanov, stúpam môj ušiak do vrchu, na ktorom stojí špitál a lekáreň Milosrdných. S kopcov nad Nazarethom som videl Tábor. Tak sa mi zdalo, že len pár minút bude trvať cesta po hrebeni vrchov. Ale pretiahla sa. Ináčej nebola nudná. Oko si vždy našlo nové predmety obdivovania. Keď nebolo inšieho, pozoroval som obratné nohy oslove, ako vedel obísť všetky príkre miesta. Indy som meral diaľku, zase som pozeral za dravými vtákmi, ktorých príchod môj zaplašil od hostiny. Osol môj tiež zďaleka ju zavolať a rád by bol išiel druhým chodníkom, keby ho bolo bývalo. Pohaňač a zubadlá nemilosrdnou prísnosťou doliehali naň, aby len za chodníkom držal. Tak musel, chudák, prejsť vedľa kostry ľavy, ktorá po dlhom a trápnom boji s ľarchou na chrbát naloženou tu musela složiť kosti. Ona bola nákladným vozom gazdu a kedysi stála vo vážnosti pre úžitok, ktorý mu donášala. Bez nej by nebol býval vstave previesť tovar do mesta a prístavu. Veď len ona môže prejsť tichým a istým krokom po krkolomných miestach Palestiny bez poškodenia naloženého tovaru. Bez veľblúda piesočnaté kraje Asie a Afriky by boli by bezživotné. Len veľblúd môže stúpať po drobnom piesku pustatín bez toho, žeby viaznul doŇ nohami.

Keď som prešiel, vtáci pokračovali v zdravotníckej robote na mrcine.

Keď som sišiel do doliny pod Táborom, predomnou objavila sa obec Daburieh. Osol sklonil hlavu k zemi a ponáhľal sa k predom.

Tábor.

Tábor je 614 m. vysoký, useknutej cukrovej homole podobný vrch. Stojí osobite. Výhľad je s neho na všetky strany otvorený. Na juh je rovina Esdrelon, okolo nej s ľava je Malý Hermon, s prava Karmel. Na severe ukazuje Vysoký Hermon svoje štíty.

O 6. hodine večer sosadol som pred Františkánskym kláštorom.

Tábor je dľa cirkevného podania ten vrch, kde sa Kristus pred apoštolmi premenil. Vrch Tábor hral veľkú rollu v dejepise Palestiny. V knihe Josue (19, 22.) spomína sa ako hraničný vrch medzi pokolením Izachar a Zabulon. Na ňom stálo levitické (kňazské) mesto Tábor ktoré ale za časov Krista Pána bolo už sborené.

Celý vrch je ohradený silnými múrami a širokými násypmi. Nie je div, že pri starodávnom spôsobe bojo-
vania marne ho dobývali. Od 4. storočia tento vrch zdobily kostoly, ale mohamedánske nápady sborily všetky kresťanské pamiatky. A keď ho Križiaci vnove ozdobili stavbami, opäť Bibars, egyptský sultán, zničil výsledok ich usilovnosti. Od toho času bol Tábor vyše 600 rokov bez pomníka kresťanskej zbožnosti. Roku 1873 začali Františkáni kopáť na ňom. Vykopali múry basiliky, postavili dočasnú kaplnu a pri nej kláštor s prístreším pre pútnikov. Horliví Františkáni sv. Zeme zamýšľajú na základoch starej basiliky postaviť skvostný chrám Boží.

Po krátkom oddychu, občerstvený pohárom vína, vyšiel som na prehliadku. Hneď na pravo videl som kusy stĺpov a kresaných kameňov. To sú znaky niekedy veľkolepej Konštantínskej basiliky.

Zastal som si na prednom múre a ďalekohľadom obdivoval som základy veľkého staviska. Podstavce stĺpov, dlážka a menovite apis (svätyňa) svedčia aj teraz o nádhernosti chrámu. Na stranách kostola vidieť kaplny Eliáša a Mojžiša.

Vystúpiac na najvyšší múr, lúčil som sa so zapadajúcim slnkom, ktoré sa ponad Nazarethské vrchy do Stredozemného mora skrylo. Po západe slnka rýchle nastal mrak a s ním začal aj chladný vietor povievať. Bral som sa do chyže, kde bola večera. Po nej ešte zabával som sa v jedálni prezeraním alba pamätihodných palestinských miest.

Ráno šiel som do kaplny. Predstavený kláštora slúžil sv. omšu, na ktorej prítomná bola domová čeliadka. Ponevác je v kaplnke len jeden oltár, musel som čakať, kým na mňa prišiel rad. Rozpomínal som sa na deň 13. júla r. 1892, keď som prvý raz obetoval sv. omšu. Desať rokov nenie mnoho v živote ľudskom, no ja som predsa pocítil ich ťarchu. Hlboko dojatý stúpil som k oltáru s túžbou, aby táto sv. omša premenu spôsobila v mojich útrobach a navždy ma naplnila povedomím, že len v spojení s Ježišom najdem uspokojenia. Po sv. omši obzeral som západnú časť Táboru, zvlášte starý židovský hrobiteľ od P. Geisslera vykopaný. Obišiel som aj západné múry, kde ešte aj šiance v prvotnom stave vidieť.

O 11. hodine poobedoval som, chcejúc čím skorej do Tiberiasa odísť. Dolu vrchom to ešte išlo. Šatka na hlave miernila úpal poludňajšieho slnka; horúčava vystúpila na 39 stupňov R. Za dve hodiny dostal som sa na cestu z Nazarethu do Tiberiasa vedúcu. Tu som videl prvý raz v Palestíne telegrafické dróty, ktoré na nízkych, riedko rozostavených stĺpoch skoro po zem visely.

Osol mi už ustával. Ja tiež nebol by som dbal, keby som bol mohol v chládku odpočívať. Obživovala ma myšlienka, že tým krajom idem, kde sa Kristus Pán tak rád zdržiaval a toľké dôkazy svojej lásky poskytoval. Prv než som sa spustil do kotliny Genezaretského jazera, prešiel som vedľa miesta, na ktorom Ježiš 5000 ľudí zázračne nasýtil. Odtiaľto som aj jazero zazrel.

Blížila sa 6. hodina. Slnko sa už bolo skrylo za kopce Galilejské, teploty ale neubudlo, ba stala sa dusnejšou, tak že ťažko sa dýchalo v ovzduší prachu plnom. Príčinou toho bolo, že som sostúpil o 804 metre nižšie,

ako som bol pred 5 hodinami. Úzkymi ulicami som sa dostal do nového pútnického domu pod správou Františkánov.

Genezaretské jazero a Tiberias.

Genezaretské jazero je dobre známo zo sv. Písma. Kristovo verejné účinkovanie asi z polovice tu sa odohralo. Pri Genezaretskom jazere povolal najmilších apoštolov Petra, Jakuba a Jána, tu predniesol učenie o prev. Sviatosti Oltárnej, mnohých nemocných uzdravil, rozmnožil v jazere ryby a utíšil jeho vlnobitie.

Jazero je tvaru podlhovastého. Jeho veľkosť si najlepšie môžeme predstaviť, keď poviem, že šírkou jazera môže sa prejsť za 2—2½ hodiny, dĺžkou ale za 5 hodín. Voda jazera je sladká a pitná. Zvláštna vlastnosť jazera záleží v tom, že jeho hladina leží o 190 m. hlbšie, než hladina Stredozemného mora. Odtiaľ je aj horúčosť okolia.

Západný breh jazera je plochý, východný, proti Tiberiasu ležiaci, je veľmi strmý, akoby odľatý a od dažda vyjarčený. Okolie jazera je krásne, zelené.

Na západnom brehu jazera leží mesto Tiberias. Mesto má svoje meno od Tiberiusa, rímskeho cisára. Jemu na česť ho vystavil Herodes Antipos, štvrtník galilejský. Čo hlavné mesto Galilee vzrástlo rýchle.

Po zaujatí Jeruzalema (70 po Kr.) utiahli sa židia do Tiberiasa, sem preložila aj vysoká rada svoje sídlo. Tu spísal Juda Hakkadoš okolo r. 200 po Kr. Mišnu (sbierku výkladov k sv. Písmu).

Kresťanstvo sa tu ťažko zmáhalo.

Terajší Tiberias má asi 3500 obyvateľov, z nich najväčšia čiastka sú židia. Kto chce originálne židovské tváre vidieť, nech ide do Tiberiasu. Po vrkočoch pri ušiach poznáte ich. Tu majú starú synagogu, o ktorej sväto držia, že sa v nej ukáže Messiaš, pretože ona v zemetrasení r. 1837 neporušená ostala. Skoro všetci židia zamestnávajú sa kupectvom.

Kresťanov je v Tiberiasi veľmi málo. Stoja pod opaterou pátera Františkána. Kostol je na brehu jazera

vystavený. Oltárny obraz predstavuje ten dej z verejného účinkovania Kristovho, keď oddal Petrovi kľúče čo odznak najvyššej moci. Pred kostolom je socha sv. Petra, podobná tej, ktorá je v chráme sv. Petra (v Ríme) na stene pri jeho hrobe.!

Dňa 14. júla na svite slúžil som sv. omšu a o 6. hodine odišiel som do Kafarnaum. 5 silných Arabov narábalo veslami, kým sme sa za 1 1/2 hodiny do Kafarnaum dostali. Vektor im nič nepomáhal, keď aj vytiahli plachtu, museli ju hneď stiahnuť. Ja by som sa nebol dal veľmi prosiť aj ďalej plaviť sa na tichom jazere. Ale Arabi by sa mi boli podakovali za takú žiadosť, keď sa oni už od rána potili. Neraz snímaly s hlavy červené čiapky a liali si na hlavy vodu, aby sa ochladili. V Kafarnaum som vysadol v riadnom prístave, ktorý Františkáni pre nemeckého cisára Wilhelma dali vystaviť.

Z mesta Kafarnaum už len rumy vidieť. Kristus sa viac ráz zdržoval v Kafarnaum. Tu povolal Matúša, uzdravil sluhu stotníkovho, svokru Petrovu, šlakom porazeného, ktorého cez krov spustili pred Krista. Tu vzkriesil dcéru Jairovu.

Na mieste Kafarnaum majú Františkáni záhradku a polia. Koľkou námahou sa oni dopracovali tejto pôdy! Hromady skál za múrom záhrady svedčia o tom. Na pozemku udržiujú malý pútnický dom pre odpočinok pútníkov.

Nad Kafarnaum bola obec Bethsaida, rodisko Petra, Ondreja a Filipa (Jan 1, 14.), nad touto Korozaín. Neostalo z nich ničoho.

Kým som si pozostatky Kafarnauma obzrel, Arabi si pripravili cestou napané ryby a oddychovali pod múrom gazdovského staviska.

Ešte pred obedom vrátil som sa do Tiberiasu. Rád by som bol odohnal ženy s brehu, aby som si mohol ochladiť kožu. Ale musel som počkať do popoludnia.

Pri hojnom obede nechýbala ani Petrova ryba. Po ňom musel som uľahnúť na posteľ. Bola tomu na prí-

čine aj horúčosť. Okolo 4. hodiny vyšiel som na námestie Tiberiasu, ktoré som ale len za mestom našiel. Mízerný bazár páchnul cibuľou a cesnakom, nečistoty bolo v ňom vyše práva. Keby ma nebol trápil smäd, nebol by som sa ani obzrel o toto židovské hniezdo. Tak som ale hľadal limonádu.

Pred domami úzučkých nlic vrážal som do detí až priveľmi letno oblečených a do zahálajúcich žien. Von za mestom viedla cesta popri židovskom cintoríne na brehu jazera. Tu ma niekoľko židov s krikom predbehlo. Otec držal syna sediaceho na koni alebo oslovi a uháňal sohriať sa do 47 R. horúcej železnej vody. Ja som bol rád, že som sa mohol ponoriť do jazera a aspoň na chvíľu zastaviť tok potu, a tuto potomci Israela sa ešte idú hriať. Či ich tá cibuľa tak veľmi chladila? A krivé nohy im ani horúca voda nenapraví!

Ktorým nestačilo na kúpeľ, odbavili si kúpanie v jamách pri stoku horúcej vody vykopaných. Jedného dieťaťa mi veru bolo ľúto. Červené ostalo ako rak, keď ho matka do vody ponorila.

Dňa 15. júla o 4. hodine ráno sedel som už na oslovi. Nočná horúčosť ma donútila k tak včasnému vstávaniu, lebo som skoro nič nespál. Cieľ cesty bola Kána, miesto prvého verejného zázraku Ježišovho. Mal som sa ponáhľať, aby som mohol v Káne sv. omšu slúžiť.

Ťažko mi bolo opustiť okolie Genezaretu. Mnoho ráz obzrel som sa na jazero, vzpomínal som na deje s týmto krajom spojené, aby som si ho tým živšie zachoval v pamäti.

Nad kotlinou Genezaretského jazera je dvojité kopce. Tu držal Kristus reč o ôsmich blahoslavenstvách. Toto okolie je aj preto pamätihodné, pretože tu utrpeli r. 1181 Križiaci od Saladina veľkú porážku. Na kopci osmoro blahoslavenství stál stánok Guida, jeruzalemského kráľa. Tu ho zajali s mnohými poprednými plukovníkmi. Vtedy sa dostal aj kus kríža do rúk Turkov.

Asi hodinu som išiel hradsťou medzi roľami, na ktorých rozličný statok sa popásal. Tu má byť aj to pole, na ktorom učedníci v sobotu vymírali zrno a od

Farizeov z nesvätenia soboty boli obviňovaní. (Mat. 12.) Odraziac sa s cesty na chodník, vedúci do obce Turan, skalnatou dolinou prišiel som do Kány.

Kána.

Poloha Kány je veľmi krásna. Zpomedzi olivových a figových stromov vyzerajú biele domy, uprostred nich stojí vysoký, čiernou škridlou pokrytý kostol. Sosadol som pod vysokým múrom kláštorného dvora. Klepot kamenárov a murárov oznamoval nám, čo sa vo dvore deje. „Tu sme akiste zle natrafili,“ poznamenal som priateľom. Lež sklamal som sa. Pater Egydius Geissler hneď zanechal prácu a pomáhal sakristianovi prichystať omšové rúcho.

Kostol je na mieste domu, v ktorom Kristus so svojou Matkou a učedníkmi na svadbe bol a vodu na víno premenil. Na prostriedku kostola, v románskom slohu postaveného, je kaplna. Niekoľko schodmi sa síde do nej. Toto je miesto zázraku. Tu som videl džbán s nápisom: „Vera imago hydriae Coloniensis“. Dľa vysvetlenia pátrovho tento džbán je facsimile pôvodného džbána, ktorý sa nachádza v Kolíne nad Rýnom. Ondrej II., kráľ uhorský, odniesol posledný džbán. P. Geissler nám ukázal aj najstarší židovský nápis, tiež staré peniaze z rozličných dôb rímskych cisárov, ktoré boli v Káne vykopané.

Z Kány pochodil Nathanael. Na mieste jeho rodného domu stojí pekná kaplna.

Po raňajkách obzrel som si kostol aj z vonku. Kamenári a murári práve dostavovali prúčelie kostola a sklepili pútnický dom. Nechtiac ďalej zdržovať P. Geisslera v jeho prácach, rozlúčil som sa s ním a pomedzi kaktusové ploty záhrad dostal som sa na rovinu Battauf. Poneváž sme ešte na obed chceli byť v Nazarethe, odrazili sme sa chodníkom na kopce okolo Nazarethu ležiace. Z nich som videl Nazareth od severnej strany s domami stupňovite stavanými.

Popoludní treba bolo rozhodnúť, ako sa dostaneme do Jeruzalema. Najpohodlnejšie bolo by bývalo vozmô nazpäť do Haify, odtiaľ loďou pod Jaffu a železnicou do Jeruzalema. Lež nebolo nám po vôli vracieť sa tou samou cestou, ktorou sme prišli. Po brehu Stredozemného mora ísť do Jaffy tiež nebolo radno. Koňmo cestovať odhovárал nás jeden stolár, prišlý cez Jaffu do Nazarethu. Obával sa, že to nevydržíme.

Pochybnostiam urobilo koniec zvonenie na odpoľudňajšiu pobožnosť. Šli sme do kostola. Po pobožnosti sme sa rýchle rozhodli. Predstavený hospícia dodal nám chuti ísť koňmo do Jeruzalema. Sluha obstaral kone. Pohoniči priviedli ich ukázať nám, a hneď zjednali sme sa na 70 frankov za cestu.

Nato som prezeral mappu, aby som zvedel, kadiaľ ma povedie skromný Arab.

Keď už bolo isté, že 16. júla ráno odídeme do Jeruzalema, rozkázal predstavený domu pre nás upiecť sliepku a iného mäsa na cestu. Ku pečienkam pridružily sa vajcia, syr a chlieb. Smäd malo zahnať dvojaké víno. Túto stravu sme si uložili do vačkov. Zabezpečený proti hladu a smädu, posmelený oduševnejúcimi slovami predstaveného domu, s dôverou som hľadel v ústrety ceste a plný očakávania šiel som na odpočinok.

Cesta do Jeruzalema.

O 3. hodine ráno som už bol hore. Kapsa a vlnená šatka vnove prišly do rúk. Rozviazal som ich aspoň päťkrát, jedno po druhom skúmajúc, či som si nič nezabudol.

V tom prišiel sluha, oznamujúc, že kone sú už pod bránou domu, a pozval ma na raňajky. Teda o pol 4. hodine ráno je už všetko prichystané! No to je veľká láska, toľká obetivosť, že by som inému neveril, keby som ju sám nebol zkusil. Tá dobrá duša ešte odpustenie prosí, že nemá mlieka, a preto len čiernu kávu dáva k syru, hroznu, chlebu a vínu. Ako by som bol šípil,

že len o 1. hodine popoludní budem jesť, dobre som si zajedol.

O 4. hodine som už sedel na koni. Sotva že som naň vysadol a sluha ho z ruky vypustil, už harcoval so mnou po smetisku. „No,“ myslel som si, „pekne to bude so mnou vyzeráť, kým do Jeruzalema prídem!“ Lež planý bol môj strach. Koník len do toho času bol výskočný, kým mohol po rovnej ceste ísť. Akonáhle sme sa dostali na vrchy Nazaretské, ztíchol a pozorne kráčať so skaly na skalú. Vedel si nájst lepšiu cestu, preto som sa ani nenamáhal napravovať ho v ceste, lež sveril som sa zcela naň. Veď on už viac ráz prekonal túto cestu, musel si vedieť pomôcť. Môj koník bol červený, ako sa volal, ani teraz neviem; ja som ho len tak bez mena poháňal.

Kým som sa na štít vrchov Nazaretských dostal, rozvidnilo sa. Ešte raz som sa obzrel na významné mesto, v duchu som sa postavil do chrámu Zvestovania Panny Marie, prosiac ju, aby ma šťastlive doprevadila na miesto umučenia svojho Syna.

Strmý a skalnatý vrch, s ktorého som na rovinu Esdrelon sišiel, bol predobrazom dlhých a ešte príkrejších strání. Snáď by som bol sišiel s koňa, keby som nebol videl, že Arabi ostávajú na koňoch sedieť. Cestovanie bolo príjemné na rovine Esdrelon. Za 4 hodiny som prešiel cez ňu. Na jej kraji som sa lúčil s obcami Daburieh pod Táborom a s Endor a Naim na boku Malého Hermona. Z prava ležaly výbežky Karmela, vždy bližšie dostávajúc sa k mojej ceste. Konečne zastaly si do cesty, tak že som sa musel na ne škriabať.

Rovina Esdrelon je najúrodnejšia v celej Palestine. Dľa strnísk súdil som, že sejávajú tu najviac pšenicu. Len kde-tu bolo vidieť kukurici podobnú bylinu, zvanú „durra“. Z jej zrna dorábajú si chudobní múku. Okrem tejto videl som ešte jednu zasiatu bylinu, tejto meno mi ale ani mukari (sprievodca) nevedel udať. Čierna zem roviny bola od suchoty hlboko dopukaná. Taká ostane až do zimných dážďov, po ktorých celá príroda ožije. Po vsiaknutí napršanej vody dajú sa Palestinci

do orania a siatia. Za niekoľko mesiacov majú úrodu. Nemusia sa báť, že im vymrzne, vymokne, vyschne, že im ju búrka znivočí, kamenec doseká. Od týchto nepríjemných hostov je palestinský gazda osvobodený. Zrno zasiaté do zeme iste donesie úrodu.

Na celej rovine bolo pusto. Len kde-tu potuloval sa pastier s čriedou kráv alebo oviec, ktoré z dlhej chvíle obhrýzaly spálené strniská a bodľač.

Po štyrhodinovej jazde prišiel som do Dšenín. Pred ním sú rozsiahle záhrady, ktoré 2—3 m. vysoké kaktusové živé ploty ochraňujú pred nepovolanými hostmi. V záhradách sa hrozno zelenalo. Ponevác som musel čakať, kým mukari dojde, poprizeral som sa deťom, ktoré aj v Palestine najviac na ulici bývajú. Tu sedely pod kaktusovými plotmi. Matky ich sem poslaly dozerať na jeden najpotrebnejší článok života, na kurivo. Kotúče trusu sú to, nad ktorými ony strážia. U Palestincov má kôš trusu veľkú cenu. Za tým im bolo treba chodiť dlhý čas. Neraz som videl plno detí rozbehaných po ceste s košíkmi na hlavách. Sbieraly trus. Im je to tak prirodzené, že sa neokúňajú ani dlane podložiť hoviadku, aby sa nemusely za ním na zem sohyňať. Pravda že potom bedlive strážia nad takto nadobudnutým pokladom, aby ho súseď nepovolano nesobral.

No nevidel som pri palestinských deťoch tú živú, veselú vôľu, akú u nás prejavujú zdravé deti, keď sú pohromade. Najviac sa hrajú s prachom, v ktorom sedia, alebo sbierajú skalky a stavajú piecky. Málokto má voľačo na hlave. Košielka, ktorá už dávno ztratila belosť svoju, je jediným oblekom detí.

Môj príchod ich málo zaujímal. Sotva že na dupot koňov pozdvihly hlavy a pozrely čiernym okom po mne, už ďalej pokračovaly vo svojich hračkách.

Pustil som sprievodcu na predok, aby ukazoval cestu pomedzi arabské koliby, od ktorých aj koliby našich rubačov v hore sú krajšie a pohodlnejšie. Arabovi ona zodpovie, veď ju nepotrebuje na inšie, ako na ochranu pred úpalom slnka a raňajšou rosou.

Dšenín má asi 3000 obyvateľov. Leží na hranici Galilee. Za ním sa začala príkra cesta. Asi toľko som sa musel po klzkých skalách do vrchu škriať, koľko som sa znížil od Nazaretu na rovinu Esdrelon. Spoľahnúc sa na zkušenu nohu koňa, bezpečne som si sedel, ani neuvažujúc o tom, že by som sa u nás po takých miestach aj peší so strachom pohyboval. Tu som sa vložil do toho povedomia, že lepšej cesty nieto, a ľahšie mi je sedieť, nežli pešimu nohy o skaly otíkať. A sedel som na koni od štvrtej rána až do jednej popoludní bez prestania. Dost som šomral, že som hladný, aby sme už zastali pod stromami, lež na marno. Až keď sme popri malichernej obci Dšeba prešli, mohol som si nohy vystreť pod širokou olivou. Nešlo to inakšie. Koňom bolo treba dať aspoň vody, tejto ale nebolo na celej ceste, až po Dšeba.

V okamžení pootvárané vaky vydaly zo seba rozličné druhy jedál a posilňujúceho vína. Zajedol som si. Kôň, chudák, dostal len vody. Od toho času mi ho veru bolo ľúto, a viac pre neho, nežli pre seba, by som si bol žiadal čím skorej prísť do Nablúzu na noc.

Za hodinu trval odpočinok. Potom som sa ďalej prevážal hore-dolu po kopcoch, s ktorých pod tureckým šafarením dávno zmizly lesy aj s úrodnou zemou, nechajúc za sebou len holé skaly. Len pri spodku vrchov boli úzke ostredky s olivami do radov vysadenými.

Asi o 4. hodine prišiel som do Samarie, niekdajšieho hlavného mesta kráľovstva israelského. Po zničení kráľovstva aj jeho sláva zanikla. Len za časov Herodesa V. prišla ešte raz ku krátkemu životu. Vtedy dostala meno Sebaste Augusti.

Samaritánci, Filipom pokrstení, skrze apoštolov Petra a Jána boli posilnení vo viere. Apoštolskú moc chcel mať od nich aj Simon, čarodejník za peniaze.

Na vysokom kopci vidieť aj teraz pozostatky kostola sv. Jána. Pod kostolnou dlážkou nám ukazovali prázdny hrob tohože svätca. Na mieste kostola je teraz kláštor dervišov, žobravých mníchov mohamedánskych.

Samaria bola niekedy biskupské mesto, teraz je biednou, asi 300 obyvateľov počítujúcou dedinou. Okolie Samarie je úrodné. Záhrady boli plné rozličných zelenín. Hrozno sa tu výborne darí. Tu som videl prvý raz ľudí zamestnaných v záhradách. Okopávali alebo vodu rozvádzali po hradách. Táto úrodnosť pochádza odtiaľ, že Samaria má hojné pramene.

Keď som sa bol asi za hodinu po Samarii potúlal, bral som sa ďalej do Nabluzu. Medzi murovanými plotami samarských záhrad vyšiel som na cestu, ktorá od Stredozemného mora vede do toho mesta. Tu som sa tak cítil, ako by som bol v nejakej kultúrnej krajine. Stromy okolo cesty, koče, karavany tiav obživovaly tento krátky kus cesty medzi Samariou a Nabluzom.

O pol siedmej večer som už bol pred mestom. Poneváž som ale nevedel, kde je dom katolíckeho missionára, musel som čakať, kým sa pohaňáci dokývali za mnou.

Širokou, novými domami zastavanou ulicou vošiel som do mesta, ktoré má čosi europejského rázu. Pod záhradami vysedávalo mnoho Turkov. Niektorí z nich hrali sa v kocky alebo v karty.

Zastali sme pred missionárskym domom. Duchovného nebolo doma. Bol vyslaný od jeruzalemského patriarchu vyšetriť zavraždenie jedného missionára v Galilei. Správca domu nás viedol do izby s troma posteľami.

Pri večeri som sa sišiel s jedným luteránským pastormom zo Severnej Ameriky, ktorý radšej vošiel do katolíckeho domu, nežli by sa bol v luteránskej škole o hospodu uchádzal. Vymenili sme si poznámky o ceste. Ja som musel počuť, že cesta na budúci deň bude ešte príkrejšia. Žiadostiví čím skoršieho odpočinku, rozišli sme sa skoro. Tak by som sa bol rád vystrel na pripravenú posteľ, keby som si nebol musel poznačiť, čo som videl. Tu som pocítil ťarchu tejto povinnosti.

Nabluz (Neapolis) leží v krásnej, úrodnej kotline medzi vrchami Ebal a Garizim. Starodávne mesto Sichem bolo svobodné kňazské mesto v pokolení Efraim. Poli-

tické a náboženské rôznice mu zavčas dopomohly ku zkaze. Roku 721 pred Kr. Salmanassar, assirský kráľ, vzal do zajatia veľkú časť obyvateľov a na miesto nich poslal kolonistov z Mesopotamie. Títo kolonisti, pomiešaní so židmi, tvorili ľud, ktorí čisto palestinskí židia nenávideli a ako nečistý obchádzali, a po návrate z babylonského zajatia ani ku stavaniu kostola jeruzalemského ich nepripustili. Nato si Samaritáni sami vystavili kostol na vrchu Garizim a tým sa od židov úplne odtrhli. Teraz žije asi 200 Samaritáncov v Nabluz pod osobitným hlavným kňazom z rodu Levi. Samaritáni svätia sobotu, majú obriezku, veria v jedného Boha, dobrých a zlých anjelov. Zo sv. Písma majú 5 kníh Mojžišových. Tieto majú na pergamene starožidovskými písmenami napísané. Každý rok viac ráz vychádzajú na vrch Garizim a tvárou proti slnku obrátení obetujú 7 baranov. Poznať ich po zelených turbanoch, ktoré len oni nosia.

Nabluz má asi 14 tisíc obyvateľov. Medzi nimi sú len niektorí katolíci a stoja pod duchovnou správou missionára jeruzalemského patriarchátu. Pri dome je verejná kaplnka s 3 novými oltármi.

Po odslúžení sv. omše vyšiel som poďívať sa do mesta. Za mestom som si obzrel studňu Jakubovu, pri ktorej sa Ježiš so Samaritánkou rozprával, kým jeho učedníci v meste boli. Studňa je vyschnutá. Hodený do nej kameň ma presvedčil o jej hĺbokosti. Nad studňou stál kedysi kostol, teraz sú už len rupy z neho.

Po malej rovine za Nabluzom jazdilo sa mi hrave. Toto bol posledný kus rovnej cesty až po Ramallah.

Okolo poludnia prišiel som k jednému prameňu. Živo bolo okolo neho. Celé čriedy statku boli okolo studne, čakajúc na vodu. Niektorí aj umývali ovce a potom ich strihali. Pri prameni jesto aj malý stánok.

To povedomie, že sebou nesiem aj prach proti hmyzu, dodalo mi smelosti stúpiť na rohožu a sadnúť si na stoličku.

Obed bol krátky. Fľašky sa naplnily vodou. Do jednej som si vytlačil citron a tým som potom hasil smäd. Bolo to dobré aj bez cukru.

Kým sa naši Arabi s napájaním koňov zamestnávali, radili sme sa, kade asi pôjdeme ďalej. Pred nami bol strmý a holý vrch. Či možno naň koňmo vyjsť? Veď je strmý ako kostolná strecha? Snáď budeme musieť sa vrátiť, aby sme na nejaký chodník prišli. Ako sa tu tak radíme, zazreli sme človeka, jazdiaceho dolu vrchom. Teda predsa pôjdeme vrchom.

Sadol som na koňa. Už som mal akú-takú sbehlosť v prevažovaní sa na sedle. Hore vrchom som si skoro ľahnúť musel na koňa, neraz som mal hlavu na jeho hrive, aby som mu doľu chvostom nesletel. Vyznám, že len bezpodmienečná dôvera v arabského koňa a túžba po turistických zkušenosťiach ma zdržaly na koni aj po tak nebezpečných krajoch. Našský kôň by sa na také miesta ani len vyviešť nedal, nie žeby niekoho vyniesol.

Hore som len vyšiel pri napnutej zvedavosti, či sa kôň ozaj vyškriabe do brehu, kde mu neraz prišlo vykročiť po skalách na spôsob stupníkov rozložených. Ale keď som už bol na hrebeni, spokojil som sa víťazstvom koňa a sišiel som s neho; nadol nechcel som merať výšku padnutím cez jeho hrivu. Ponevác som ale videl, že celé okolie je samá skala a že sa kôň ľahko pohybuje medzi nimi i bez toho, žeby sa potkol, sadol som si vnove do sedla a držal som sa v ňom, ako to okolnosti vyžadovaly. Lepšie mi bolo sedieť, aspoň som sa tak nepotil.

Aj na koni vystál som dosť trápenia od slnka. Tvár a ruky som mal ako rak spálené. Akoby aj nie, keď slnko na 40. stupeň R. sodvihlo živé striebro a tou horúčnosťou už druhý deň dorážalo na mňa.

Pri Betine sa ukázala úrodná pôda. Tu je viac kopcov pokryto stromami, ich svieža zeleň svedčí o dobrej pôde. Obec leží v prostred záhrad a rolí, ktoré vlahu z okolitých prameňov dostávajú. Osem hodín bolo, keď, celý dolámaný, dostal som sa do missijného domu v Ramallah. S ubytovaním šlo to tu akosi ťažko. Už som si myslel, že budem musieť ísť ešte večer ďalej do Jeruzalema. Boli sme tu nepríležitostnými hosťmi, ponevác celý dom riadili. Missionár nás voviedol na krátky

čas do svojej izby. Po večeri čakaly nás pohodlné postele, so všetkým, čo k tomu patrí.

Ramallah je mestečko s prevažne schismatickými obyvateľmi. Nad 400 katolíkmi vedie duchovnú správu missionár jeruzalemského patriarchatu.

Panna Marla a sv. Jozef mali až po Ramallah zaisť bez Ježiša z veľkonočných sviatkov.

Ešte večer som sa rozlúčil s missionárom. Na štvrtú hodinu ráno boli kone pohotove. Sotva že som si oči pretrel po spánku, už som sedel na koni a medzi dobre opatrovanými vinicami ťahal som rovno na juh, do Jeruzalema. Raňajšie zvonenie vyprevádzalo nás z mestečka. Povetrie bolo vlhké a chladné. Teplomer spadol na 14 R. Slnko čoskoro zahnať hmlu a otvorilo ďaleký výhľad pred nami. Cesty rýchle ubývalo. Šiel som ako bez ducha a myšlienky. Vlastne obidvoje som mal, lenže nie pre skaly a krovie. Duch môj zanášal sa svätým mestom. Obrazotvornosť už si malovala obrazy o najpamätnejších miestach v Jeruzaleme. Hneď som bol v kostole sv. Hrobu, hneď zase na Olivovom vrchu. Tam som sa tešil so vzkieseným, tu s boľavým Spasiteľom. Plný túhy čím skorej uzrieť Jeruzalem, často som pozeral na hodinky, či ešte mnoho chýbuje do tretej hodiny, za ktorý čas mal som prekonať cestu z Ramallah do Jeruzalema. Asi o šiestej zazrel som cestu, po ktorej sa ľudia na trh ponáhľali. Potešil som sa im, lebo som si ich považoval za poslov, ktorí mi cestu do svätého mesta ukazujú. Nazrel som každému do koša. Aj oni len tie články niesli, čo do každého mesta donášajú prespolní ľudia. Sú to potravné články a kúrivo. Im bolo ľahšie ísť, lebo poznali každý záhyb, vedeli, koľko im ešte treba prebehnúť, kým sa dostanú na miesto svojho cieľa. Mňa hnala túžba čím skorej uzrieť Jeruzalem, preto som skoro vždy mal na očiach ďalekohľad, aby mi pomohol v diaľke rozoznať mesto. Ale nevidel som ničoho. Prečo ho nevidím? Veď je už pol siedmej. Za pol hodiny mám byť už v meste.

Zamyslený, nepozoroval som ani na to, že cesta dvíha sa do vrchu, za ktorým bolo mesto. Zrazu zjavila

sa predo mnou ťavy, ako by ich bolo niečo z hlbokostí na povrch pozdvihlo. Tu je hrebeň brehu. Za ním je Jeruzalem. Tak bolo. Prišiel som na Skopus (tak sa menuje hrebeň vrchu). Pred očima som mal celý Jeruzalem.

Nábožným duchom nadchnutý, stiahol som zubadlo koňa a v duchu vítal som sväté mesto. Po ťažkej ceste veru mi sladko padlo zastať si nad mestom a vďaka vzdať Bohu za záchránenie od nešťastia po krkolomných kopcoch.

Jak krásny to obraz! Medzi jednotvarnými domami vyčnievajú vysoké kostoly, ktorých pozlátené kríže a polmesiace prenikave ligocú sa v žiare slnka. Rovno pred sebou som videl kupolu kostola sv. Hrobu, v ľavo, na východe Olivový vrch, pod ním záhradu Getsemane, proti nej vrch Mariak s námestím židovských kostolov, na západnej strane európskym spôsobom stavanú časť mesta s francúzskymi a ruskými hospiciami a kostolom Dominikánov, zasvätený sv. Štefanovi mučeníkovi.

Kým som sa poprizeral mestu, Arab mi oprášil šatstvo a obuv, utrel hlavu a opraty koňa. Nespustiac oči zo svätého mesta, pohol som sa rovno dolu vrchom. Vedľa židovskej kolonie vyšiel som znovu na cestu. Ešte niekoľko sto krokov, a už som bol pred bránou Damašskou (arab. Ba-bel-Amud). Len mimochodom hodil som okom po ťavách a somároch pred bránou a po ich majiteľoch a poháňačoch pod plachtovými šiatrami. Mňa inšie zaujímalo. Cez dvojitú, do uhla stavanú bránu vošiel som do mesta a v tej istej ulici sosadol som pred rak.-uh. pútnickým domom*). Sluha černochoch a kavas (policajt) sobrali mi kapsy a vyniesli nahor. Ubytoval som sa v pohodlnej izbe.

*) Rak.-uh. hospicium je postavené z milodarov katol. obyvateľov monarchie. Stojí pod správou dvoch kňazov. Toto pekné a pohodlné stavisko môže ubytovať asi 60 pútnikov. Chudobných prijímú v ňom zdarma, obyčajne platí sa aspoň 5 frankov denne.

Jeruzalem.

Jeruzalem leží pod 31. stupňom severnej šírky, na viac kopcoch. Najvyššia časť mesta leží 784 m., najnižšia (Moriah) 744 m. nad hladinou Stredozemného mora. Staré mesto je ovinuté 10—12 m. vysokými múrami, ktoré od Solimana v 16. storočí obnovené sú, dosiaľ v dobrom stave sa nachádzajú. Múry sú na východnej a južnej strane vrchu Moriah najvyššie, od severozápadu sú najnižšie. Na tejto strane mesta nemaly žiadneho významu. Nepriateľ sa vždy od tejto strany dostal do mesta.

Mesto má viac brán. Najkrajšia a najvýznamnejšia je brána Damašská. Všetky jeruzalemské brány sú vlastne dvojité, a treba je v nich do uhla sa otočiť, aby sme cez ne prešli. Na právo od brány Damašskej je brána Herodesova, ešte ďalej ku doline Josaphat je brána Štefanská, ktorú Arabi menujú Bab el Sitti Mirjam (Brána Panny Marie), pretože sa cez ňu príde ku hrobu Panny Marie. Proti Olivovému vrchu je zamurovaná Zlatá brána. Istá časť jej pochádza z časov Šalamúnových. Cez túto bránu vošiel Kristus posledný raz do Jeruzalema. Cez ňu doniesol Heraklius od Peržanov odňatý sv. kríž. Zlatá brána bývala už aj vtedy zatvorená. Za panovania križiackych kráľov otvárali ju len na Kvetnú nedeľu, aby processia s Olivového vrchu cez ňu prešla, a na povýšenie sv. Kríža. Pri stavaní terajších múrov dal ju Soliman zamurovať, a síce pre poveru Turkov, že cez ňu príde kresťanský panovník a zaujme mesto. Proti obci Siloah je Zasmetená brána. Meno stavu jej úplne zodpovie. Všetky smeti okolitých ulíc sú tu na hromade. Cez ňu by sa ani somár neprekrútil. Od južnej strany mesta je brána Sionská (arab. Bab-en nebi David). Táto viedla do kostola na Sione. Teraz ju bedlive strážia pre hrob Davidov, ktorý sa má pod sieňou poslednej večere nachádzať. K tomuto hrobu nepustia mohamedáni žiadneho kresťana. Pod hradom Davidovým zo západnej strany stála do nedávna brána Jaffanská. Roku 1900 ju

zrútili, aby Vilhelm II. v slávnostnom sprievode mohol vojsť do mesta. Tak sa to stáva s pomníkmi starého veku: keď ich nepriatelia nezborili, rozhádzu ich domáci. Brána Jaffanská zaiste by radšej bola, keby o nej bolo napísané, že podľahla v obrane mesta prevažným silám nepriateľským, nežli že musela vystúpiť z cesty nemeckému cisárovi, keď prišiel k otvoreniu nového luteránskeho kostola v Jeruzaleme. Teraz vidieť z nej len tú stenu, ktorá je na Davidov hrad primurovaná.

Staré mesto má orientálny charakter. Domy sú bez striech, z kresaných kameňov, neobhádzané a neobielené. Sklepenie je zvonku cementom vyliate, aby mu dážď nepoškodil. Ulice sú úzke, miestami hodne strmé, schodami opatrené, niekde sklepením zakryté alebo oblúkmi preklenuté. Ponevác jesto mnoho ulíc, do ktorých slnko pre sklepenie a úzkosť nikdy nevnikne a vietor neza-veje, veru tu si neraz treba chytiť nos, aby sa človek obránil proti dorážajúcemu zápachu. Čistoty je tiež málo v Jeruzaleme, menovite v bazáre. Neraz som v ňom skízol na odhodenej kožke rajskeho jabĺčka, dyne a iných zelenín. Predavači jedál a nápojov tiež len na ulicu vylievajú pomyje.

Dľa rôznych obyvateľov delí sa Jeruzalem na štvrte. Latinská a grécka je okolo kostola sv. Hrobu, arménska na vrchu Sion, židovská pod Sionom a Moriah, mohamedánska okolo Moriah. Za múrami, zvlášte na západnej strane mesta, jesto niekoľko moderných ulíc. Pred bránou Jaffa sú židovské kolonie, ktoré Montefiore vystavil.

Jeruzalem má asi 30 tisíc obyvateľov. Títo sú aj dľa náboženstva, aj dľa národnosti veľmi rozliční. Najviac je židov, prišlých zo všetkých strán sveta. Za nimi nasledujú mohamedáni. Kresťanov môže byť asi 10 tisíc, medzi nimi 2000 katolíkov.

Náboženský život jeruzalemských katolíkov najlepšie sa javí v kostole sv. Hrobu, v ktorom otcovia sv. Františka každý deň odbavujú pobožnosť o utrpení Pána Krista. Na nej sa zúčastní vždy pekný počet veriacich.

Katolíckych kláštorov je viac v Jeruzaleme. Františkáni majú dva kláštory. Jeden pri kostole sv. Hrobu,

pre tých otcov, ktorí sú pre každodenné služby Božie v kostole potrební; druhý neďaleko brány Jaffa, s kostolom farským.

Pri Štefanskej bráne majú bieli otcovia kláštor sv. Anny.

Za bránou Damašskou bývajú Dominikáni. Majú kostol sv. Štefana mučeníka.

Od roku 1879 majú školskí bratia kláštor a počiatkové školy.

Na mieste smrti Panny Marie, od Wilhelma katolíkom darovanom, stavajú nem. Benediktini kostol a kláštor.

Z mníšiek sú v Jeruzaleme: Sestry Siona, sv. Jozefa, sv. Vincenca de Paula a Karmelitánky. Všetky, okrem týchto posledných, zaoberajú sa výchovou dieťaťa, ošetrovaním chorých a riadením pútnických domov.

Krížová cesta a kostol sv. Hrobu.

Po príchode do Jeruzalema slúžil som sv. omšu v domácej kaplnke. Do obeda ostal som v hospiciume. Vyšiel som na krov domu, hľadal som zrakom významné miesta a budovy v meste. Rýchlo prišiel obed. Ponevážť to bola prvá príležitosť k rozhovoru so správcami domu, sedeli sme dlhšie pri stole. Navrátiac sa do svojej chyže, chcel som písať listy, lež sotva že som niekoľko poštových známok prilepil, boly tri hodiny. Bolo treba vstať a ísť na pobožnosť krížovej cesty.

Každý piatok o pol štvrtej poobede odbavujú Františkáni krížovú pobožnosť, nakoľko to ešte možno, touto samou cestou, ktorou išiel Kristus na Kalváriu. Začína sa pobožnosť v zámku „Antonia“.

Na severnom uhle vrchu Moriah vystavil bol Herodes V. priestranný, všetkým pohodlím opatrený zámok a nazval ho dľa svojho priateľa Antonia „aia Antonia“. V tomto zámku býval Pilát, rímsky námestník, keď židia Krista z radného domu na vrchu Sion priviedli a žiadali, aby výrok smrti potvrdil a Krista na smrť vy-

dal. Dôkazom toho je nielen opis pútnika z Bordeaux vo Francii, ktorý r. 333. hovorí: „Keď sa ide zo Sionu ku bráne Neapolis (Damašek), na pravo uvidíš v doline múry toho domu, ktorý sa praetorium Pilátovo nazýval“; lež aj tá okolnosť, že zámok Antonia pre svoju polohu najlepšie zodpovedal veliteľovi rímskeho vojska, ktoré malo poriadok udržať medzi návalom ľudu počas sviatkov židovských. Pred tento zámok doviedli židia Krista. Pilát vyšiel pred nich a uslyšiac žalobu na Krista, vzal ho so sebou do vnútra zámku. Kristus kráčal k Pilátovi tými 28 schodmi, ktoré sú teraz v Ríme oproti basilike sv. Jána v Laterane. Po náležitom výsluchu predviedol Pilát Krista pred ľud a s verejného stolca sudcovského riekol: „Ja žiadnej viny na ňom nenachádzam.“ Nútený Ježiša vydať, rozkázal ho bičovať, trním korunovať, a potom im ho s vyvýšeného miesta ukázal: „Ajhľa, človek!“ Podobne pred ľuďom, na dvore stojacím, umýval si ruky a potom privolil k ukrižovaniu Krista. Tu vložili už napred prichystaný kríž na plecía Ježiša a viedli ho ulicami von na Golgothu, popravné miesto zločincov.

Pobožnosť krížovej cesty začína sa preto pod zámkom Antonia, a síce tým spôsobom, že jeden Františkán talianskou rečou oznámi stanicu a predmet rozjímania, potom sa modlí Otčenáš, Zdravas a Sláva, ako aj „Klaníame sa tebe, Kriste, a dobrorečíme tebe, že si svet skrze svoju smrť vykúpil. Smiluj sa nad nami, Pane! Smiluj sa nad nami!“

Potom sme všetci vstali a pošli sme niekoľko krokov ďalej na 2. stanicu „Ježišovi kladú na plecía kríž“. Blízko 2. stanice je nový kostol mníšiek „Dcéry Sionské“ s krásnou sochou „Ajhľa, človek“.

Prešli sme popod rak.-uh. hospicium a na ľavo sa obrátiac, našli sme na stene pútnického domu sjednotených Armenov číslicu 3, označujúcu 3. stanicu, „Ježiš prvýkrát padol pod krížom“. Oltárny obraz kaplnky katol. Armenov predstavuje smutný dej tento. Po tretiu stanicu sa ide nadol. Pôvodne bolo treba ísť s vrchu Moriah do dolinky, ktorá bola medzi ním a Golgothou.

Ulicou Damašskou sme pokročili ku 4. stanici, „Ježiš sa stretol so svojou matkou“. Táto stanica je na rohu ulice východným smerom otvorenej. V tejto ulici sa už nahor ide. V nej na ľavej strane na rožnom dome je červený kameň s číslou 5, „Šimon Cyr. pomohol Ježišovi kríž niesť“.

Tou istou ulicou idúc ďalej nahor asi 60 m., vidíme v stene stĺp, označujúci 6. stanicu, kde „Veronika podala Ježišovi ručník“. Kristus jej túto láskavú pozornosť tým odplatil, že svoju tvár na ručníku odtlačil. Tento sa zachováva v chráme sv. Petra v Ríme.

Asi o sto krokov vyššie sú staré múry, pozostatky z mestských hradieb Herodesom stavanych. Tu bola brána, vedúca z mesta na Golgothu. Pri tejto bráne ešte raz vyhlásili súd nad Kristom. Na tento dej roz-pamätuje nápis: Súdna brána. Blízko toho miesta je 7. stanica, „Ježiš po druhýkrát padol pod krížom“. Asi o 60 krokov je 8. stanica, „Ježiš sa stretol s plačúcimi ženami“.

Pre kláštor schismaticov musíme sa vrátiť až po Súdnu bránu, odtiaľ cez jednu časť bazáru prídeme do ulice, ktorá vedie na námestie kostola sv. Hrobu. Prv než sme sem prišli, odbavila sa 9. stanica, „Ježiš po tretíkrát padol pod krížom“. 10—14. stanice sú na Golgothe, v kostole.

Konečne sme prišli do kostola, ktorý v sebe obsahuje javište smutnej smrti a slávnostného zmŕtvých-vstania Krista.

Dobre, že som s processiou prišiel do kostola sv. Hrobu, aspoň nebolo tak veľké moje zhrozenie, ktorému pri uzretí kostola nemohol som sa ubrániť. Ako by som si bol žiadal vidieť kostol velikánskych rozmerov, príkladnej čistoty, podivuhodnej ozdoby! Lež, žiaľbohu, videl som tu miestnosti, ktoré akúkoľvek inú podobu majú, len nie podobu kostola. Ten, ktorý nepočul alebo nečítal o tom, v akom stave sa nachádza kostol sv. Hrobu, musí hlavou pokrútiť a zastonať nad zpusťou tohoto miesta. Jedine to povedomie, že som uzrel miesto

smrti a oslávenia Kristovho, ma zdržalo, aby som sa nezvrtol na päte a neodišiel hneď.

Prečo sa nachádza kostol v tak smutnom položení? Preto že tento kostol má okrem právneho majiteľa aj iných šafárov, ktorí na jeho škodu šafária v ňom. Kostol sv. Hrobu neprináleží výlučne katolíckej cirkvi. Nesjednotení Gréci, Arméni a Kopti tiež v ňom odávajú služby Božie, a následkom toho aj títo majú naň vplyv. Ponevác sú odtrhnutí od cirkve, zo zášti, z nenávisti proti všetkému, čo je katolícke, rozbroje robia a prekážajú obnoveniu chrámu. Dokázali to schismatici r. 1901, keď sa pri zametaní schodov na Františkánov vrhli a zákernickým spôsobom ich od oprávneného skutku odohnali.

A ako by sa zišlo tej opravy kostolu sv. Hrobu! Nielen z dutiny visiace caľaty tapisserie, lež aj steny svedčia o tom, že sa tu dávno nič neopravovalo. Katolíci to nesmú sami vykonať, všetkým spolu to nijako nejde. Snáď len nejaké hrubé zakroćenie urobí koniec terajšiemu biednemu stavu vecí.

Kostol sv. Hrobu.

Sv. Pavel (I. Kor. 15, 14.) hovorí: „Jestliže Kristus nevstal z mrtvých, daromné je naše učenie, daromná je naša viera.“ Na zmŕtvýchvstaní Kristovom záleží pravdivosť kresťanského učenia. Na zmŕtvýchvstaní sa odvolal sv. Peter pred svedkami tej udalosti, ktorým známe bolo aj miesto, kde bol Kristus pochovaný.

Prví kresťania zaiste v úctivosti mali miesta smrti a pochovania Krista. Tento duch úcty naplňoval aj ich potomkov. Kto by mohol o tom pochybovať, že oni navštevovali tieto miesta? A keď sa po dobytí Jeruzalema r. 70. za Jordán utiahli, zaiste často boli v duchu na sv. miestach. Po návrate do Jeruzalema ľahko našli Golgothu.

Nastal čas prenasledovania kresťanov aj v provinciach. Rimskí predstavení zabráňovali vyznávať Krista,

uctiť pamätihodné miesta, a na Golgothu postavili modlu Venuše, aby tým snadnejšie doviedli kresťanov k modlárstvu. Takéto poznačenie Golgothy ešte známejším učinilo hrob Kristov.

Po utíchnutí prenasledovania (4. storočie) prišla sv. Helena do Jeruzalema. Žiadostivá uzreť hrob, dala kopat na mieste kresťanom dobre známom, a našla hrob aj kríž. Od toho času kostoly zdobily sv. miesta a zachovaly ich pamiatku vzdor mohamedánskym nápadom.

Ako vyzerá hrob Kristov? Okolo Jeruzalema nachádza sa mnoho hrobov v dobrom stave. Hroby do kameňa kresané sú trojaké. Pred hrobami býva väčšia miestnosť s pohodlným vchodom. Cez túto predsieň prejdúc, najdeme nízky (70—100 cm.) štvorhranný alebo hore okrúhly otvor. Sohnutí vojdeme pred samé hroby, ktoré sú na troch stranách hrobovej komory. Samé hroby sú vnútri do skaly kresané, hore polkruhové diery, do ktorých rakve vsunuly hlavou do predku. Iný druh hrobov je ten, že v stene vykresali lavice s polkruhovým oblúkom a na ne položili mrtvoly. Tretí druh bol ten, že do skaly vykresali hĺbinu na podobu rakve a do nej vložili mrtvolu, ktorú potom veľkým kameňom zakryli.

Hrob Kristov bol pravdepodobne takýto. To aj z toho vysvitá, že ženy, prišlé pomazať telo Kristovo, videly anjela na veľkom kameni sedieť a ešte idúce sa radily, kto im odvalí kameň.

Nad hrobom od sv. Heleny nalezeným dal Konštantín Veľký vystaviť kostol, ktorý nádherou a veľkosťou všetky kostoly prevyšoval. Hrobovú skalu dal Konštantín okresať. Kostol po 10-ročnom stavaní bol roku 335 slávnostne posvätený. Stál za 280 rokov. Roku 614 Peržania a židia ho vyrabovali a podpálili.

Po tomto zborení nikdy viac nevrátila sa kostolu prvotná jeho podoba. Keď Heraklius r. 628 nazpät doniesol kus kríža od Peržanov, mohol ho len v malej kaplnke na Golgothe složiť.

Križiáci po vydobytí Jeruzalema a utvorení kráľovstva pod Godfriedom usporiadali cirkevné veci zá-

padným spôsobom. Okolo Golgothy povstaly domy patriarchu a kanonikov, kláštor Benediktínov a Johanitov. Potom sa dali do stavania nového chrámu. Roku 1149 na výročitý deň zaujatia Jeruzalema (15. júla) bol kostol verejným službám Božím odovzdaný. 19-ročná práca pri vtedajšej zaujatosti svedčí o tom, že kostol bol veľkolepý. Žiaľbohu, nemal ani 40-ročného trvania. R. 1187 prišli smutné časy na Jeruzalem. Saladin po ukrutnej porážke Križiakov pri Hittin bez prekážky vtiahol do Jeruzalema a na Golgothe vyhlásil zákon Mohameda.

Ani Filip, francúzsky, ani Richard, anglický kráľ, ani nemecký cisár Fridrich Barbarossa nič nepremenili na stave vecí. Po nešťastnej bitke pri Akko jedine toľko vymohli pre kresťanov, že bol breh od Akko po Jaffu Frankom prepustený a že 2 kňazi mohli pri sv. Hrobe ostať služby Božie odbavovať. Roku 1217 bolo už aj toto zakázané.

Činnosť Fridricha II. vôbec nemala žiadneho prospechu pre sv. Zem, ani vážne podujatie sv. Ludvika nepomohlo proti návalu mohamedánskeho. Od roku 1291 bola sv. Zem vnove v moci mohamedánov. 200-ročné namáhanie celej Európy ostalo bezvýsledné. Jeruzalem ostal v moci egyptských sultánov. V 16. storočí prišli tureckí sultáni. Roku 1719 dostal kostol drevenú kupolu. Po ohni 1808 nedostalo sa Františkánom potrebnej pomoci, žeby boli mohli zhorený kostol vystaviť. Túto okolnosť využili nesjednotení Gréci a hurtom vystavili novú kupolu, preinačili celú podobu kostola, zničili všetky obrazy a nápisy latinov.

„Pomáľ dalej zajdeš,“ splnilo sa aj na práci schismaticov. Kupola od nich vystavená začala sa pukať tak, že už po niekoľko rokoch bolo treba starať sa o jej prestavenie. Po dlhom vyjednávaní roku 1868 prestavili ju Francúzi, Rusi a Turci. Od toho času sa vôbec nič neopravovalo na kostole.

Kostol má len jedny dvere. Pred dvermi na juh obrátenými je námestie, s troch strán kaplnami a klášťormi zastavané. V severo-západnom rohu námestia je zvonica, od križiakov vystavená, teraz schismaticom pri-náležiaca.

Nad kostolom vládne Turek. U neho sú kľúče. V človeku sa zbúri duch, keď vidí za bránou kostolnou diván, na ktorom si 2—3 Turci sedia alebo ležia, fajčia a kávu pijú, umývajú sa a prizierajú von a dnu idúcim. Turek to môže v kresťanskom kostole vykonať, keď ale kresťan chce vkročiť do mešity, musí si dať natiiahnuť papuče, aby svojima nohama modlitebnicu nepoškvrnil.

Vnútro kostola je natoľko pofušované, že skoro ani nemožno vyznať sa v ňom. Pôvodne má kostol podobu kríža. Os dĺžky tiahne sa od východu na západ, os šírky od juhu na sever. Krížna loď je pred kaplnou sv. Hrobu. Keď tedy do kostola vstúpime, ocitneme sa v priečnej lodi a vidíme pred sebou slepý múr, ktorým si Gréci kostol v kostole utvorili. Kostol sv. Hrobu je tmavý. Tak sa aspoň koľko-toľko zakryje ošarpanosť stien a nečistota všeliakých kútov.

Kostol od križiakov vystaveuý obsahuje v sebe Golgothu a hrob Kristov. Odtiaľ je aj nerovné dláždenie v kostole.

Golgotha - Kalvaria.

Pri dverách, proti tureckému divánu, sú schody. Týmto som vyšiel so sprievodom krížovej cesty na Golgothu, miesto ukrižovania Krista. 18 strmých schodov vedie s kostolnej pôdy na Kalvariú. Nad schodami je dvojité, lampami a sviecami osvetlená kaplna. Pravá polovica kaplny prináleží katolíkom, ľavá schismaticom.

Blízko schodov je v dlážke mramorová hviezda. To je miesto, na ktorom Krista z rúcha vyzliekli (10. stanica). Na predku je katol. oltár s obrazom, predstavujúcim ukrižovanie Krista (11. stanica). Oltár dal postaviť Ferdinand Medici r. 1587. Obraz je majstrovské dielo, živo predstavuje city, ktorými bolo plné srdce Kristovo pri ukrižovaní. V ľavej polovici kaplny je miesto, kde bol Kristus s krížom povýšený (12. stanica). Tu majú Gréci oltár. Pod oltárom je diera, do ktorej bol kríž zasadený. Cez striebornú hviezdu, na nej pripravenú, hlboko som siahol do diery. Na ľavom boku oltára je

tá rozpuklina, ktorá následkom zemetrasenia na Golgothe povstala. Táto je 1½ m. dlhá, viac m. hlboká a do 15 cm. široká. Rozpuklinu som videl aj z boku, a síce v kaplnke Adamovej, ktorá je zrovna pod Kalvariou.

Na stene medzi oltárom katolíckym a schismatickým je oltár Sedmiboľastnej Panny Marie (13. stanica). Panna Maria drží v lone mŕtvé telo Kristovo.

So stropu (sklepenia) kaplny visia mnohé a krásne lampy, ktoré jednotlivé cirkve udržujú. Kaplna je nízka a bez svetla lúč celkom tmavá. Tu panuje hrobové ticho, ktoré len slabý hlas kňaza, slúžiaceho sv. omšu, prerušuje. Tým hlučnejšie je, keď prídu Arméni a Kopti so sviečkami a kadidlami, aby svoju pobožnosť odbavili.

S Kalvarie pošla processia dolu schodami a zastala pri kameni balzamovania. Krista s kríža sňatého na tomto mieste pomazali a zabalili do plachiet. Mramorový kameň je asi 1 m. široký a 2 m. dlhý. Okolo neho je viac veľkých svietnikov a visí mnoho lúč. Pri tomto kameni prijímajú patriarchu jeruzalemského, keď príde na veľkonočné sviatky služby Božie odbavovať.

Procesia pokročila v ľavo a prejdúc vedľa miesta, kde stály ženy, kým telo Kristovo zabalované bolo, pomedzi stĺpy dostala sa pred kaplnu sv. Hrobu (14. stanica). Po odbavení modlitby šli sme do kaplny Františkánov na požehnanie Prevel. Sviatosťou.

Po skončení krížovej pobožnosti vrátil som sa pod kupolu, aby som do komôrky Hrobu nazrel. Nešlo to tak ľahko. Aj iní mali tú samú túžbu. Musel som čakať, kým si niekoľkí odbavili pobožnosť a vyšli von. Za ten čas som si zvonku obzrel kaplnu. Postavená je po ohni roku 1808. Kaplna je 8 m. dlhá, 3½ m. široká a vysoká. Gréci vystavili na ňu cibuli podobnú vežičku, vonkajšie steny obložili červeným pieskovcom a nápismi zaplnili. Vo veľkonočné sviatky schismatickov býva navšňovaná lampami tak, že na nej skoro steny nevidia. Kaplna nemá obloka, jediným otvorom sú dvere na východnej strane. Pred nimi stojí 8 veľkých svietnikov.

Priestor medzi dvermi kaplny a stenou schismaticov prináleží katolíkom. Na ňom spievajú údovia chóru počas rannej sv. omše. Nad vchodom je obraz vzkrieseného Krista s odznakom Františkánov.

Kaplna je na spôsob starých židovských hrobov postavená. Má prednú komoru, ktorá je asi 3½ m. dlhá a 3 m. široká. Jej steny sú mramorovými tabličkami kryté a stĺpikami zdobené. Na prostredku kaplny je nízky stĺp, označujúci miesto, kde ženy videly anjela po zmŕtvýchvstaní Kristovom. Na sklepení kaplny visí 15 lúč. Z nich prostredných 5 prináleží katolíkom, ostatné patria Grékom, Arménom a Koptom.

Tu som čakal, kým na mňa prišiel rad, vstúpiť do komôrky samého Hrobu. Nikto sa tu netlačil, nikto sa nepredbehoval, každý vedel, na akom mieste sa nachádza, dal si času na návštevu. Kľačiaci som sa približoval ku nízkemu otvoru vnútornej komôrky, ktorá v sebe obsahuje hrob Kristov. Nejednomu som v duchu pomáhal, mimovoľne krčiac plecami, keď cez otvor vchádzal a von vychádzal. Tým ľahšie mi padlo, keď na mňa prišiel rad. Modlil som sa. Videl som oslávenú podobu Krista, a zase som si predstavil prázdny hrob, ku ktorému som mal pristúpiť. Koleno za koleno šúchajúc, vošiel som do komôrky, ktorá je voľačo vyše 2 m. dlhá a ani 2 m. široká. Na pravo (od vchodu) je oltár. Pod ním som namakal mramor, ktorý kryje pôvodný kameň hrobový, ak ešte z neho voľačo ostalo. Schismatici totižto pri stavaní kaplny roku 1808 oblámali skalú sv. Hrobu a chceli ju do Konštantinopolu zaviezť. Loď aj s nákladom utonula v mori. Nad oltárom sú 3 obrazy Vzkrieseného. V kameni vykresaný obraz prislúcha Grékom, na ľavej strane je obraz Arménov, na pravej je obraz katolíkov. Tento je z čistého striebra vyhotovený a predstavuje Krista dľa maľby Rafaelovej; je 125 cm. vysoký a 67 cm. široký. Daroval ho kardinál Antonelli.

Vnútorne steny komôrky sv. Hrobu sú mramorom kryté. So stropu visí 43 drahocenných lúč. Z nich majú katolíci 15, ostatné sa delia medzi schismaticov. Vôňa sviežich kvetov, oleja a temianu naplňuje túto komôrku ťažkým povetím.

Katolícki kňazi môžu na sv. Hrobe len do pol 8. slúžiť sv. omšu. Preto sa treba popredku hlásiť v sakristii o dovolenie. Ja som 25. júla slúžil sv. omšu nad sv. Hrobom. Keď som o 5. hodine ráno k oltáru pristúpil, už bola predná komôrka plná nábožných pútnikov. Jemné plachty kryly mramor oltára, na ktorom bolo 6 strieborných svietnikov postaveno. Medzi nimi stál krásny kríž. V deň sv. Jakuba ap. som slúžil votívnu sv. omšu o vzkriesenom Kristovi. Posluhoval mi jeden brat Františkán. Ostatní prítomní na sv. omši boli v kaplnke pred hrobom.

Ako kňaz si žiada obetovať sv. omšu na mieste víťazstva Kristovho nad smrťou, tak aj pútnici si žiadajú tu prijať Krista vo Velebnej Sviatosti. Ku sv. prijímaniu pristupujúci oznámia sa posluhujúcemu Františkánovi, ktorý dá kňazovi na prepodstatnenie potrebné hostie na oltár. Prisluhovanie sv. prijímania sa tak deje, že po jednom kľakajú do otvoru komôrky a po prijatí odstupujú nasledujúcemu.

Keď je mnoho kňazov, ktorí si žiadajú sv. omšu slúžiť na sv. Hrobe, pomôžu si tým, že niektorí ostanú aj cez noc v kostole a včas ráno začnú slúžiť. To je menovite vtedy potrebné, keď sa vie, že Turci neskoro otvoria kostol.

Každý deň o $\frac{3}{4}$ na 7 slúžia Františkáni spievanú sv. omšu. Pod touto sv. omšou stál kavas (úradný sluha) Františkánov pred dvermi kaplny a niektorých nepustil k nej. Mne to napadlo. Zvedavý na príčinu, spýtal som sa jedného Františkána, prečo to kavas robí? Odpoveď znela takto: „Kým my máme úradné služby Božie, považujeme si sv. Hrob za náš výlučný majetok. My musíme byť veľmi obozretní ohľadom svojho práva. Ináčej by sme o všetko prišli.“

Po spievanej sv. omši zavrel kavas dvere vonkajšej kaplny a nepustil nikoho dnu, kým si Františkáni neposberali veci ku sv. omši potrebné. Od pol 8. nemôže viac katolícky kňaz slúžiť na sv. Hrobe.

Nad kaplnou sv. Hrobu je veľká dutina, stojí na 18 stĺpoch a je 55 m. vysoká a 20 m. široká. Svetlo-

dostáva cez štít. Na celej kupole nevideť ani kríža, ani sv. obrazu, ako nejakú chyžu polepili ju maľovanými papierami, ktoré sa už samy pýtajú dolu.

Zpod kupoly šiel som k oltáru Marie Magdaleny a odtiaľ do kaplny Zjavenia Panny Marie. Nábožné podanie sdeľuje, že sa tu ukázal Kristus po zmŕtvýchvstaní Panne Marii. Táto kaplna je domácou modlitebnicou. V nej odbavujú Františkáni kňazské hodinky. Odtiaľto každý deň vychádza processia na pamätihodné miesta v kostole sv. Hrobu.

Hlavný oltár kaplny je Panne Marii zasvätený. Na ňom sa schováva Prevel. Sviatosť Oltárna. Na ľavo je oltár sv. pozostatkov, medzi ktorými sa nachádzal aj kus sv. kríža. Na pravo je oltár bičovania, preto tak zvaný, pretože tu sa nachádza kus zo stĺpa, o ktorý bol Kristus počas bičovania priviazaný.

Pri kaplnke je sakristia. Zo sakristie som pokročil na ľavo a poza chór schizmatikov som prišiel na so-drané, široké schody, vedúce do kostola sv. Heleny a kaplny nalezienia sv. Kríža. Cez stenu kostola sv. Hrobu vede 28 zväčša z kameňa samej pôdy vykresaných schodov do kostola sv. Heleny, a odtiaľto na pravo iných 13 na miesto nalezienia sv. Kríža. Tu našla sv. Helena 3. mája 326 tri kríže. Sv. Makar, jeruzalemský biskup, po uzdravení nemocnej ženy vyhlásil jeden z nich za pravý a pôvodný kríž Kristov. Na tom mieste je mramorový oltár s bronzovou sochou sv. Heleny. Len 3. mája slúžievajú tu Františkáni sv. omšu. Vtedy ozdobia kaplnu tepichami a osvetlia bohato. Kaplna prislúcha Františkánom.

Vyššie kaplny nalezienia sv. Kríža je kostol sv. Heleny, ktorý prislúcha Abyssincom. Ošarpané a pavučinou omotané steny žalostne svedčia o nedbanlivosti majiteľov kostola, ktorý pôvodne osobitne stál nižšie basiliky sv. Hrobu. Nezdravé povetrie a skoro úplná tma nútily ma čím skorej vyjsť z tejto na 4 stĺpoch postavenej kupoly.

Takto som ťa, milý čitateľu, povodil po všetkých častiach kostola sv. Hrobu, na ktoré aj katolíci majú právo. Čo sa okrem týchto čiaštok nachodí v ňom, to

môžem bezpečne zamlčať, pretože to neposlúži na ozdobu, lež na špatu kostola. Sú to tmavé kúty, do ktorých schismatici nastavali obrazov a zavesili jednu-dve lampy.

V kostole sv. Hrobu, vyjmúc jeho výlučne katolícke čiastky, človek sa len pohorší. Veru to nepovznese nikoho, keď vidí v ňom postávať neučesaných schismaticov s klobúkami na hlavách, besedovať a smiať sa. Kostol sv. Hrobu býva zvlášte na Veľkú noc hufne navštívený. Kriku a stisku je vtedy dosť. V taký čas by človek skoro uznal potrebu tureckých dozorcov, keby sa nevedelo o nich, že za peniaze (bakšiš) udeľujú spravodnosť.

Kostol najväčšmi býva znevažovaný slávnosťou sv. ohňa. Krásne a významné žehnanie ohňa u katolíkov premenilo sa u schismaticov v hrubú poveru. Ľud je toho domnenia, že v podvečer vzkriesenia Krista oheň sostúpi s neba a zapáli sviecu patriarchu, ukrytého v kaplnke Hrobu. Pre tento oheň prichádza schismaticov na tisíce do Jeruzalema. Kostol býva vtedy tak nabitý, že sa v ňom ani pohnúť nemožno.

Medzi stĺpami kupoly nastavajú tribuny, ktorých miesta za drahé peniaze vydajú. Kostol sa už za rána naplní ľudom. Každý by sa chcel čím bližšie ku kaplnke dostať, aby si čím skorej mohol zapáliť sviecu na vystrčenej fakli. Po poludní býva už aj kriku dosť. „Kyrie eleison!“ vyvolávajú neprestajne, až sa zjavia zástavy a vystúpi sprievod schismatických kňazov proti kaplnke sv. Hrobu. Týmto už len pažby pušiek a korbáče tureckých vojakov môžu prekliesniť cestu cez nával ľudu. Sprievod kňazov trikrát obíde kaplnu, potom vojde patriarcha s jedným biskupom do kaplny a po krátkom čase tajne zapálené fakle vystrčia z oboch strán cez stenu. Ľudia so zapálenými sviecami robia potom všeliaké čarodejné pokusy a hľadajú sa dostať cez zástup von. Osobitní posli bežia do súseďných kláštorov a obcí so sv. ohňom. Ubohý ľud, ktorý takým šudierstvom verí!

Ja som viac ráz navštívil kostol sv. Hrobu. To bolo aj potrebné, než som sa v ňom vyznal.

Nazrel som aj do schismatického oddielu kostola. Ich oltár má viac krásnych, v strieborných rámoch za-

pravených obrazov. Na mňa to taký dojem učinilo, ako keď si deti stavajú oltár, na ktorom len kopa obrázkov jesto a inšie chybí. Tak je to aj so schismatickým oltárom. Pod obrazami je krátky a úzky stôl, na ňom stojí niekoľko svietnikov. Pred obrazami visia lampy. Čistoty nieto tu mnoho, vkusu ani za mak.

Patriarchálny kostol na Sione.

V Jeruzaleme sa utvorila prvá obec kresťanská. Jej duchovnú správu sverili apoštoli Jakubovi st., čo jeruzalemskému biskupovi, ktorý bol pod Herodesom Agripom statý (r. 44). Po dobytí Jeruzalema (70) mnoho utrpela aj hodnosť jeruzalemského biskupa. A trvalo to až do panovania Konštantína V.

Po vystavení svetochýrnej basiliky na Golgothe rástol počet pútnikov a tým si aj jeruzalemský biskup nabýval väčšej významnosti. Snem v Nicei r. 325 vydržiavaný určil, že jeruzalemský biskup nasleduje v hodnosti biskupa Antiochie a podriadený je arcibiskupovi v Cesareí. Rozopre medzi nimi na to pohnuly cirkevný snem v Chalcedone (r. 451), že jeruzalemského biskupa na hodnosť patriarchu povýšil a jemu celú Palestínu podriadil. Týmto výrokom stal sa jeruzalemský biskup rovným s patriarchami v Konštantinopoli, Alexandrii a Antiochii.

Kostolom patriarchu bol kostol sv. Hrobu. Preto bol osud patriarchu rovný osudu kostola. Keď sa dostala Palestína do moci mohamedánov, zanikol aj jeruzalemský patriarchát. Posledný patriarcha zahynul v mori pred Akko (r. 1291). Roku 1847 Pius IX. jeruzalemský patriarchát vnove uviedol do života, vymenujúc za prvého patriarchu Jozefa Valergu. Patriarcha býval od 1851—1871 v kláštore Sestier Siona a služby Božie odbavoval vo farskom kostole Františkánov. Roku 1871 patriarcha zaujal katedrálny chrám na Sione a vtiahol do svojho domu. Kostol je 20 m. dlhý, 26 m. široký a je trojlodový. Hlavný oltár v ňom je dar Františka Jozefa I. Celý je z bronzu a pozlátený. V pravej bočnej lodi je

oltár Prevel. Sviatosti Oltárnej, s obrazom darovaným od Napoleona III.

Okolo patriarchálneho kostola sú staviská, v ktorých bývajú kanonici, professori, missionári a klerici. Na udržanie týchto stavísk dávajú Františkáni jednu časť z tých obetí, ktoré sa na celom svete pre sv. Hrob sobierajú. Jeruzalemskému patriarchovi je celá Palestína podriadená.

Sion.

Vrch Sion, na ktorom aj patriarchálny kostol stojí, je preto významný, pretože na ňom ustanovil Kristus Sviatosť Oltárnu a bol odsúdený na smrť. Vrch Sion leží na pravo od brány Jaffa, pri ohradení mesta zostal za múrami. Na Sione som navštívil javište najdôležitejších dejov sv. náboženstva. Žiaľbohu, premenené je ono na mohamedánsku mešitu.

Sprevádzaný od kavasa z hospícia, vstúpil som do dvora dervišského kláštora, kde hŕba chlapcov pri veľmi živom a neprirodzenom pohybovaní tela uši prerážajúci krik a vresk tropila.

Koľká to premena! Pred 19. sto rokmi hučal dom od príchodu Ducha sv., teraz od vrieskania mohamedánskych fanatických dervišov. Ja som mal chuť korbáčom ich vyhnáť, keby som sa nebol bál následkov takého účinku. Čo som sa s takými bojovnými myšlienkami zaoberal, protivný mi bol aj ten úslužný šék, ktorý mi s veľmi vážnou tvárou uväzoval sodrané papuče. Ne-spustiac očí s vyskakujúcich chlapcov, vystúpil som do vrchnej siene mešity, ktorá na prvý pohľad prezradila predošlé svoje povolanie. Pekné oblúky sklepenia sú dielom gotiky. Tu má byť hrob kráľa Davida, ktorý ale Turek nikomu neukáže. Aká to protiva! Turek nedovolí krestanovi ani pozrieť na svoje náboženské predmety, sám ale aj tie najhrubšie výstupy dovolí si v katolíckej kostole.

Bolo by sa svedčilo pokľaknúť na tomto javišti nesmiernej lásky Ježišovej, z ktorej on seba samého dal

za pokrm ľudom veriacim. A svedčilo by sa, aby sa tu uskutočnil rozkaz Kristov: „To čiňte na moju pamiatku!“ Ani jedno, ani druhé nemôže sa stať, kým sú tu mohamedáni. Vyšiel som, hodiac okom po dvore. Staviská okolo neho sú dervišov hodné, nemajúc ani okien.

Pred bránou dervišského kláštora je to miesto, na ktorom Panna Maria dokonala život. Toto miesto daroval Wilhelm, nemecký cisár, katolíkom. Už roku 1902 stavali tam nemeckí Benediktini kostol a kláštor. Pri tomto kostole je katolícky hrobitov. Zvláštneho pomníka nenie v ňom.

Na Sione je arménska štvrť. V tejto je miesto domu Annáša a Kaifáša. Na mieste domu Annášovho majú arménske mníšky kláštor. Kde bol dom Kaifášov, je mužský kláštor. Na dvore kláštora je oltár, označujúci to miesto, kde stál Peter, keď Krista zaprel.

Uprostred kláštorov stojí arménsky kostol. Na jeho stene visia dve desky. Sú to zvony Arménov, udieraním na ne svolávajú veriacich do kostola. Kostol je troj-lodový. Steny sú asi na 2 m. vysoko pokryté majolikou. Nad touto sú samé obrazy. Kostol ináč je dosť príjemný, ale mnohými reťazmi lustrovými tratí na kráse. Arménska katedrála je najviac preto známa, že sa v nej nachodí hrob sv. Jakuba staršieho. Na ľavej strane kostola sú krásne, slonovou kosťou a perleťou vykladané dvere. Tieto vedú do kaplny sv. apoštola. Pod oltárom je to miesto, kde jeho hlava statá padla.

Sem chodievali dňa 25. júla Františkáni slúžiť sv. omšu. Pred niekoľko rokmi im to zabránili Arméni.

Moriah.

Na ľavo pred rakúsko-uhorským hospiciom vede už známa ulica krížovej pobožnosti. Prv než by sme prišli na miesto prvej stanice, odrazíme sa na pravo do brány, pri ktorej stojí stráž.

Námestie chrámu (Haram eš-Šerif) je starý, zo sv. Písma známy vrch Moriah. Významnosť tohoto vrchu

zná jedenkaždý, kto sa náboženstvu učil. Skoro celý židovský dejepis je s týmto vrchom spojený. Na ňom sa začala sláva židov pod panovaním Davida a Šalamúna. Chrám na Moriah vystavený bol nielen symbolom starozákonného náboženstva, lež aj stredišťom celého židovstva.

Domáci kavas vodil nás po námestí. Pri jeho sprievode nás pustili na Moriah, kam židom ani teraz ne-svobodno vkročiť.

Títo môžu len zvonku oplakávať niekdajšiu slávu kostola a privolávať vykupiteľa, ktorý už prišiel. Pod južný múr námestia prichádzajú židia v piatok večer obnoviť náboženské žiale. Srdce mi svieralo, keď som zastal za skupinami dospelých židov, ktorí žalostným hlasom čítali zo starej knižky a pri tom čelom steny sa dotkýňali. Ešte bôľnejšie znely hlasy chlapcov, ktorí pri vedení svojho učiteľa v jednom kúte vyspevovali. Sústrastou hnutý, odišiel som od steny plaču.

Námestie chrámu je 488 m. dlhé a 280 m. široké. Celé námestie je kamením vydláždené. Šalamún dal vrch Moriah násypmi vyrovnáť, aby na vystavenie kostola a kráľovského palácu získal dostatočnú plochu. S boku vrchu vystavil široké a vysoké chodby, ktoré aj teraz v dobrom stave sa nachádzajú. Sklepením týchto chodieb povstali priestranné miestnosti, ktoré sa Šalamúnovými stanmi menujú. Na prostriedku námestia stál Šalamúnov chrám a po vysvobodení zo zajatia Zorobabelský, ináč Herodianský kostol do 70. roku po Kristu.

Salamúnsky chrám mal viacej oddielov. Za bránou, na východ obrátenou, bol dvor pre pohanov, za ním nasledoval dvor žien. V tejto sieni obetovala P. Maria Ježiša, tu ho vzal na ramená Simeon, tu videl Kristus vdovu hodiť obeť do kostolnej škryne.

Zo siene žien viedlo 15 schodov do oddielu kňazov. Na týchto schodoch spievali leviti 15 žalmov. V tomto oddiele stál obetný oltár, naproti nemu bola opona svätynie. Vo svätyni stál pozlátený oltár s temianom, stôl s chlebami a sedmiramenný svietnik.

Kostol Šalamúnov rozbúrali Chaldejci. Po vysvobození zo zajatia vystavili ho židia znovu, nebol on ale Šalamúnskemu podobný. Roku 20. pred Kristom dal chrám Herodes nádherne ozdobiť. Následkom toho bol pravou okrasou mesta. Tento chrám bol r. 70 od rímskych vojakov podpálený a ľahol popolom.

Kresťania nechali námestie stáť bez všetkej budovy. Keď prišli Arabi, dal Omar kalifa rúmy kostola odnosiť a na skale starožidovského kostola dal vystaviť mohamedánsku modlitebnicu, ktorú Abd-el-Melik na krásnu mešitu prestavil. Táto viac ráz obnovená a ozdobená stojí podnes na prostriedku námestia.

Omarova mešita je krásne dielo arabského staviteľstva. Budova tvorí osmihran, ktorého každá stranka je 20 m. dlhá; budova má 30 m. vysokú kupolu.

Ešte pri studni mešity mi navliekol Turek papuče a voviedol ma severnou bránou do nej. Pred priateľmi prejavil som svoj obdiv nad príjemnými rozmerami a krásnou ozdobou mešity. Steny dolu sú vyhladené mramorom, hore emajlovými črepami. Zlaté nápisy a nákresy sú vkusne rozdelené.

Šejk nás viedol rovno ku kameňu, ktorý je uprostred mešity. Tento pokladá mohamedán za kameň obetného oltára zo židovského kostola a drží ho vo veľkej úcte. Pravda aj mnoho smiešneho hovorí o ňom. Kameň visí vraj v povetrí. Chcel za Mohamedom letieť do neba, ale ho Gabriel archanjel zadržal. Odtlak jeho ruky ukázal Turek na kameni. O diere na prostriedku kameňa hovoril Turek, že cez ňu príde Mohamed na súd do Josafatskej doliny. Pod kameňom ukázal miesta, kde sa modlili Abraham, David, Šalamún, Eliáš a Mohamed. Tento hlavou vytlačil jamu na kameni.

Po tejto zábavnej rozprávke strhol ma Turek k smiechu, keď mi pri ňom ukázal iný počerný kameň a o ňom povedal, že Mohamed nabil do neho 19 strieborných klincov, z ktorých diabol 15 ukradol, ostatné ale Gabriel archanjel zachránil. Na dovažok svojich povedačiek riekol, že kto na tento kameň hodí jeden piaster, príde

do raja. Zasmial som sa a, pochopiac šelmovstvo Turka, hodil som mu piaster, ktorý on do vaku strčil.

Poistený o raji, šiel som z tejto imposantnej budovy pred reťazovú kupolu. Na dvojnásobnom rade stĺpov spočívajúca kupola má odtiaľ svoje meno, že v jej prostriedku visí reťaz. Mohamedán povedal o nej, že pod ňou držiaval David a Šalamún súd. Reťaz mala tú vlastnosť, že keď ju nevinný chytil, mohol ju z ruky pustiť, vinný sa ale na ňu prilepil.

Ďalším predmetom obdivovania je na Moriah mešita El-Aksa. Už zďaleka vidieť, že táto mešita bola pôvodne kresťanským kostolom. Vystavil ho Justinian. Prúčelie a vonkajšia sieň sú gotického slohu, pochodia z križiackych časov. Mráz ma prešiel, keď som uzrel velikánske rozmery kostola. Kostol má 7 lodí. Prostredné 3 sú bez sklepenia, sám krov je spolu povalou. Stĺpy a oblúky medzi loďami sú dvojnásobné, jeden nad druhým postavené. Bočné 4 lode sú nižšie a zasklepené. Nad krížnou loďou je kupola. Svätyňa kostola bola pôvodne okrúhla, teraz má rovné steny. V jej prostriedku je výklenok zvaný „kibla“. Pri tomto je kazateľňa z cedrového dreva. Pochádza z Aleppo z r. 1168 a je bohato ozdobená rezbami v slonovej kosti a perleti. V tejto mešite mi napadly dva, železnými šramkami ovenčené stĺpy. Na otázku moju odpovedal Turek, že kto sa medzi týmito dvoma stĺpami prepchá, dokáže, že je spravodlivý. Mnohým to muselo ísť ťažko, lebo stĺpy sú už hodne ošúchané.

Pri zlatej bráne ukazujú mohamedáni ešte jednu zvláštnosť, a síce trón Šalamúnov. V malom domci má byť stolec, na ktorom Šalamún svoj život skončil. Ja som len cez sklo lízal med, čili videl som voľačo zaprášenými handrami prikryté. Dnu nás nepustili. Obíduc vedľa severného múru, vyšiel som pri kasárni Štefanskou bránou na cestu, vedúcu do Gethsemanskej záhrady a na Olivový vrch.

Gethsemane.

Za múrom námestia Moriah je mohamedánsky hrobitov. Napadlo mi, že na kraji cintorína mnoho žien vylihuje, zvláštnym spôsobom fňuká a narieka. To dačo znamená! A skutočne znamenalo mohamedánsky pohrab. Ženy tu čakaly na sprievod mužov, ktorí boli s mrtvolou v mešite na Moriah. Dočkal som ich, než vyšli. Napred kráčal v bielom turbane modleník, za ním niekoľko chlapov, ktorí neprestajne opakovali mohamedánske vierovyznanie: „Jediný je Boh a Mohamed je jeho prorok“. Ostatní chlapi sa hemžili okolo már, skoro za každým krokom premieňajúc sa v nesení mrtvoly. Mohamedáni si to za veľkú česť považujú, keď môžu mrtvého do hrobu niešť. Za múrom pripojili sa k nim aj ženy a s veľkým plačom sprevádzaly mrtvého až po hrob.

Tu pochovali mrtvolu hlavou proti Mekke.

Ja som sa vrátil na cestu, vedúcu do doliny Cedron. Pri tejto som vždy vídaval malomocných žobrákov, ktorí úpenlivým hlasom prosili o almužnu. Sedia opretí o kamenný plot a, vystavení úpalu slnka, bedákajú, akonáhle slyšia niekoho približovať sa. Aj tu sa im niekedy skoro zle povodí. Keď som šiel od Mrtvého mora, jeden kavas ich skoro zbil, preto že žobrali. Malomocní majú špitál nad obcou Siloa, ale neradi sú v ňom, pretože sa im tam zle vodí.

Prejdúc vedľa týchto vývržencov spoločnosti ľudskej, zastal som si na moste nad Cedronom, hľadajúc zrakom potok. Ale nebolo tu ani kvapky vody. Len zimný dážď naplní koryto zase.

Za kamenným mostom obrátil som sa ku hrobu Panny Marie. Staré podanie hovorí, že mrtvé telo Panny Marie snesené bolo s vrchu Sion do doliny Josafat a tam bolo pochované. Kresťania vystavili tu kostol a kláštor. Dnes je z neho len spodné sklepenie, ktoré v sebe obsahuje prázdny hrob Panny Marie. Ku hrobu sa vjde cez veľkú gotickú bránu, po 48 širokých schodoch. Niže schodov je 29 m. dlhá a 6 m. široká miest-

nosť. Na pravo od schodov stojí osobitná kaplna s hrobom Panny Marie. Nad ním je grécky oltár, okolo neho majú kopti, Arméni, Abysinci a Syrovia svoje oltáre. Mohamedáni tiež chodia sa modliť k „Sitti Mirjam“. Celá miestnosť je krásnymi lampami osvetlená a východným spôsobom ozdobená.

Ako u nás sú milostivé miesta Panny Marie javišťami veľkej dôvery kresťanov ku Matke Božej, tak aj ku hrobu Panny Marie mnohí prichádzajú, aby si jej ochranu vyprosili. Sviatok nanebevzatia Panny Marie je slávnostným dňom tejto svätyne. Slávnosť sa odba-
vuje za 15 dní. Za tento čas býva okolie zastavané šiatrami, v ktorých nábožní pútnici prebývajú.

Pravým smerom od hrobu Panny Marie vedie chodník ku dverám jaskyne, kde sa Kristus potil. Sv. Písmo hovorí, že sa Kristus v záhrade Gethsemanskej vzdialil od apoštolov, čo by mohol dohodit kameňom, a padnúc na kolená, modlil sa. Jeho zármutok bol tak veľký, že sa krvou potil. (Luk. 22, 41.) To miesto modlitby a krvopotenía je pod oltárom, ktorý je na ľavo od vchodu jaskyne. Jaskyňa prináleží výlučne Františkánom, ktorí v nej každý deň slúžia sv. omšu. Okolie jaskyne je ohradené múrom.

Druhá časť záhrady Gethsemane je za cestou, ktorá vedie na Olivový vrch. Do záhrady Gethsemane chodieval sa modliť Kristus, keď bol v Jeruzaleme. (Luk. 22, 39.) Gethsemanská záhrada je teraz vysokým múrom ohradená, na ňom sú vnútri obrazy krížovej cesty. Prostriedok záhrady je samá kvetná hrada. Niekoľko starých olív je v nej. Do tejto čiastky záhrady nesvobodno vstúpiť. Krásnou ozdobou záhrady je polovypuklý obraz v kameni (relief) od Torelli-ho, predstavujúci Krista v modlitbe pohrúženého.

Františkán, strážca záhrady, zavdával sa mi skleničkou oleja, z olív gethsemanských vytlačeného, a obrázkom i krížom z olivového dreva, a kamienkami zo všetkých pamätných miest Jeruzalema. Po odbavenej pobožnosti šiel som ďalej na Olivový vrch.

Olivový vrch.

Olivovým vrchom menuje sa vlastne celá reťaz vrchov, ktoré ležia na východ od mesta. Dľa terajšieho stavu zaiste by nedostaly meno Olivový vrch, pretože len kde-tu vidieť na nich olivový strom. Olivový vrch je 830 metrov vysoký, nad Mrtvým morom vyčnieva 1210 metrov. Na jeho najvyššom bode vystavili Rusi vežu, ktorú aj od Mrtvého mora vidieť.

Vyjdúc hore strmým chodníkom, sadol som si na tom mieste, kde Kristus nad mestom plakal. Františkáni majú tú kaplnu s obrazom, predstavujúcim vjazd do Jeruzalema.

Popri obci Kefret-Tur vyšiel som na miesto nanebevstúpenia Krista. Sv. Písmo sdeľuje, že Ježiš na 40. deň po vzkriesení vyšiel na horu Olivetskú, rozkázal apoštolom, rieknuť: „Idte a učte všetky národy a krstite ich v mene Otca a Syna a Ducha sv., a tak učte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal. Hľa, ja som s vami až do konca sveta.“ (Mat. 28, 19) Potom požehnal ich a vstúpil do nebies.

Na tomto mieste vystavila sv. Helena kostol. Okolo neho povstali mnohé pustovnícke domky, neskôr kláštor. Po dobytí Jeruzalema r. 1187 premenili mohamedáni kostol na mešitu. Steny niekdajšieho kostola ohradzujú dvor, v ktorom stojí osmihranná, kupolou opatrená mešita.

V predvečer Vstúpenia ozdobujú Františkáni steny mešity, miesto šlapajú Kristových obložia sviecami a v deň Vstúpenia odbavujú sv. omšu na dvore mešity. V deň Vstúpenia prichádzajú mnohí kresťania na Olivový vrch, aby aspoň v duchu šli s Kristom do neba.

Odtiaľto som šiel do kostola Karmelitániek. Ich krásny gotický kostol stojí na tom mieste, kde Ježiš učil apoštolov modliť sa. Pod sieňami do dvora kláštora otvorenými sú na stenách tabule, na ktorých sa nachádza Otčenáš v rozličných rečiach vyrytý. Zo slovanských rečí som našiel českú a poľskú.

Popri východnej stene kostola vedie chodník do Bethanie. Asi v polovici cesty stála obec Bethfage. Sem

poslal Kristus dvoch učedníkov, aby mu obstarali osla k jazde do Jeruzalema. Apoštoli vzali oslicu od muža, ktorý bol práve prišiel s vodou. Na nej šiel Kristus cez Olivetskú horu do Jeruzalema.

Na túto udalosť upomína kameň, ktorý sa nachádza v kaplnke Františkánov. Pred niekoľko rokmi totižto vykopali Františkáni celý oltár, na ktorom boli namaľované obrazy, predstavujúce Krista na oslici sediaceho a od zástupu oslavovaného. Kopie týchto obrazov visia na stene kaplny.

Pod Bethfage je rodisko Lazarovo, Bethania. Kristus sa rád zdržiaval v Bethanii. Najväčšou znamenitosťou v tejto biednej obci je hrob Lazarov, ktorý sa teraz hlboko v zemi nachádza; 26 chybných schodíkov vedie do vnútra hrobu, v ktorom sú 2 oltáre. Služby Božie odbavujú sa tu v piatok pred Smrtnou nedeľou a v deň Marie Magdaleny (22. júla).

Ja som bol v deň Marie Magdaleny v hrobe Lazarovom. Kňaz slúžil v ňom sv. omšu. Niekoľko veriacich slyšalo ju kľačiac, kde ktorý mohol. Pripadalo mi, ako by som bol s prvými kresťanmi v katakombách na sv. omši.

Vyjdúc z tejto podzemnej skrýše, sostúpil som na cestu, do Jericha vedúcu, a za 10 minút prišiel som na to miesto, kde Ježiš mluvil s Martou o budúcom zmŕtvýchvstaní jej brata. Vracajúc sa do mesta, na ľavo nechal som vrch pohoršenia, ktorý dostal svoje meno od toho, že na ňom dal vystaviť Šalamún pohanské modly, na čom sa ľud pohoršil.

Vychádzka okolo múrov,

Spomenul som, že Jeruzalem je aj teraz dobrými múrami ohradený. Odhliadnuc od severozápadnej strany múrov, kde sú už domami preborené, dodávajú ony mestu vzhľadu istej vážnosti a bezpečnosti. Pri bráne Jaffa je hrad Davidov. Nad starými, machom obrastenými múrami povieva turecká zástava. Na pravo pod cestou je staro-

dávny rybník Birket es-Sultan. Teraz sa deti hrávajú v ňom. Na dolnom konci je most, vedúci na železničnú stanicu a do Bethlehema.

Popod vrch Sion sišiel som do doliny Hinnom. Medzi olivovými a figovými stromami prešiel som na pravý bok doliny. Tu bola roľa, ktorú za 30 strieborných, od Judáša zahodených, kúpila židovská rada pod hrobitov pre cudzincov. Nad touto roľou je vrch Zlej rady: preto tak nazvaný, pretože sa tu radili farizeji o smrti Ježišovej. Niže Hakeldama schádza sa dolina Hinnom s dolinou Cedron (Josafat). Tu je studňa Jobova. Z nej najviac vážia vodu obyvatelia obce Siloa. Pod večer je vždy živo pri nej. Chlapi ťahajú z nej vo dvoch vedrách vodu a vylievajú do žlabov, z ktorých si potom ženy načierajú do džbánov a mechov.

Od tejto studne šiel som hore dolinou Cedron. Na jej dolnej polovici sú úrodné záhrady, dávnejšie kráľovskými menované. V týchto záhradách stály modly Bála a Astarty.

Na ľavo za kráľovskými záhradami otvára sa dolinka brindziarov, gréckym menom Tyroposion, medzi Sionom a Ofelom. Na kraji dolinky sú dva rybníky. Dolný býva v lete suchý. O hornom je aj v Evanjeliume spomienka. (Jan 9.) Do neho poslal Kristus slepého umyť sa, keď mu bol oko blatom potrel. Rybník dostáva vodu zo studne, v hornej čiaske doliny sa nachodiacej. Kresťanská nábožnosť poctila aj toto miesto kostolom. Jeho pozostatky dosiaľ vidno.

Zvedavosťou pudený, sostúpil som klzkými schodmi pod breh. Pod ním nenie žiadneho stavu, voda len tak jarkom tečie. Do neho si stanú ženy a zpod nôh načrú vody do nádob. Ačkoľvek smädný, nebol by som prežrel ani kvapky vody z jarku. To isté robia ženy aj u prameňa Panny Marie. Tu ma chcelo jedno dievča nasilu napojiť zo svojho džbána. Tento prameň je pod juhovýchodným výbežkom vrchu Moriah; 30. schodmi som sostúpil pod sklepenie, vystavené nad prameňom. Vyše tohoto prameňa je dolina Cedron, úplne neúrodná. Pravá strana je samá skala, ľavá pod múrami je zasypaná starými a novými zrúcaninami.

Voľačo vyše prameňa Panny Marie na pravej strane sú tri pomníky. Zdola idúc, prvý je Zachariášov, prostredný Jakuba ml., ktorého z kostola vyhodili a kyjom srazili, tretí je Absolonov. Všetky tri sú prázdne a ťažko prístupné. Unavený, vrátil som sa bránou sv. Štefana do hospiciuma.

Kostol sv. Anny.

Tento kostol leží pri bráne sv.-Štefanskej. Prináleží bielym otcom, afrikánskym missionárom. Kostol stojí na mieste narodenia Panny Marie. Pomedzi kvetné hrady prišiel som ku kostolu, ktorý aj vonkajšou podobou budí obdiv. Troje dvier vedie do neho. Ja som schválne prostrednými vošiel, aby som tým lepšie prezrel celý kostol. Kostol má tri lode a je v románskom slohu vystavený. Steny sú čiastočne pozostatky starého kostola a sú bez omietky. Kresaný a hladený kameň je tu spolu líčením i maľbou. Hlavný oltár predstavuje sv. Joachima a Annu s Pannou Mariou.

Pod kostolom je sklepená priestranná miestnosť s viac oltármi. Tu majú byť hroby sv. Joachima a Anny. Tento kostol, veľkolepých rozmerov a krásne ozdobený, je jeden z najkrajších kostolov Jeruzalema.

Pri kostole sv. Anny je rybník Bethesda. Sv. Jan (5, 2.) píše: „Je v Jeruzaleme ovčí rybník, Bethsaida.“ Tento rybník mal 5 siení, a kto prvý vstúpil do neho po pohýbaní vody, bol uzdravený. Tu uzdravil Ježiš človeka od 38 rokov nemocného.

Do rybníka sa vojde starými schodmi. Nad rybníkom, ktorý aj teraz preplnený vodou, sú vysoké, sklepené siene. Nad nimi bol voľakedy kostol. Ruky dosiaľ ešte vidieť z neho.

Ešte jednu zvláštnosť som videl v kláštore bielych otcov, a síce domáce museum, ktoré obsahuje všetky tie veci, o ktorých je vo sv. Písme reč. Bár by sa aj u nás postarali o také musea, potom ľahšie by bolo oboznámiť bohoslovcov s obsahom sv. Písma.

Ďalšie vychádzky. — Bethlehem.

Prvou podmienkou prospešného cestovania je, aby sme si popredku určili plán. Kto pri cestovaní nemusí rátať s časom, je šťastný, lebo si môže pohodlne obzrieť všetko, čokoľvek chce. Kto sa ale len za istý čas môže zdržovať na jednom mieste, preto že má peňaženku nevelmi tlstú, ten si má tak podeliť vychádzky, aby čas čo najlepšie využil.

Na radu správcov hospiciuma 19. júla vyšiel som z Jeruzalema do Bethlehema, aby som v nedeľu mohol vidieť mesto a obyvateľov.

Kto by sa vďačne nerozpamätal na svoje detinské roky, keď slovo Bethlehem tak významuplne znelo v jeho ušiach? A jako malému dieťaťu milé je vidieť z papiera alebo dreva urobený Bethlehem, tak milo padne každému do Jeruzalema prišlému pútnikovi ísť do mesta Bethlehema, kde Syn Boží v ľudskom tele na túto zem zostúpil.

„Podme do Bethlehema a vidme, čo sa tam stalo a čo nám oznámil Pán“. (Luk. 2, 15.) Viezol som sa v koči do Bethlehema. Za bránou Damašskou odrazili sa sa koč na ľavo a cez novú štvrť mesta dostali sme sa ku bráne Jaffa. Vedľa rybníka Birket es-Sultan, židovskej opatrovne a kolónií nemeckých templárov vyjeli sme do pola. Na rovine mi ukázal správca hospicia cisternu 3 kráľov. Pri nej ukázala sa druhý raz hviezda trom kráľom, idúcim do Bethlehema. V ľavo už bolo vidieť Bethlehem, v diaľke ligotalo sa Mrtvé more, na pravo boli obce Beth-Džala a Tantur. Posledná je preto významná, pretože tu majú Johanniti špitál (vo sv. Zemi prvý). Nemocných ošetrujú tu milosrdní z Nemecka. Beth-Džala je obec, ležiaca na svahu vrchov Bethlehemských. Tu je katol. kostol a malé semenie pre chovancov jeruzalemského patriarchátu. Sem vychádza aj patriarcha na letné mesiace.

Na rozcestí do Bethlehema a Hebrona je hrob manželky Jakubovej Ráchel, ktorá tu porodila Benjamína

a po smrti pochovaná bola. Hrob prináleží židom. Nad ním je malá budova.

Ďalej cestou viezli sme sa smerom k Hebronu, ku Šalamúnovým rybníkom. Sosadli sme pred ošarpaným domom. V ňom je vodovod prameňov, ktoré dodávajú vodu do Jeruzalema. Ja som ich nemohol vidieť, pretože dozorca nemal kľúčov od budovy. Železné rúry vodovodu sú len tak poskladané na povrchu zeme.

Na pravo oľ prameňov sú tri nádržky. Všetky tri sú murované a obsahujú málo vody. Niže týchto stavov je nový kláštor mníšek z Montevideo (Južná Amerika), ktoré vychovávaním chudobných dietok zamestnávajú sa tu. Toto miesto má byť tou „uzavrenou záhradou“, ktorú Šalamún v piesni svojej spomína. Gotický kostol zasvätený je Panne Marii (Signora del' Orto). Socha na hlavnom oltári predstavuje Pannu Mariu s Ježiškom na rukách, v tej podobe, ako sa 2. júla 1610 v Chiavari zjavila. Dolinou pred kláštorom vládnu mníšky. Pretvorily ju už na záhradu, ktorá dostáva vlahu zo Šalamúnových stavov. Mníšky natešené návštevou, ponúkali nás kávou a prosily o zaznačenie mien našich do hostovskej knihy. Vyjdúc z kláštora, cez nepatrnú mohamedánsku obec pokračoval som v ceste pozdĺž vodovodu do Bethlehema.

O Bethleheme v sv. Písme spomína sa, že Jakub ztadiaľ cestoval do Hebrona, že Elimelech a Noemi pre hlad odišli do moabitského kraja, že Ruth na zemi Boozovej sbierala klasy a stala sa jeho ženou. Micheáš prorokoval o ňom, že z neho vyjde panovník v Izraeli (5, 2.): „Bethlehem Efrata maličký si medzi tisícami Júda, z teba vyjde, ktorý má byť panovníkom v Izraeli a východ jeho od počiatku až do večnosti.“ Týmito slovami vypísaná aj významnosť Bethlehema.

Panna Maria prišla na zápis do Bethlehema, a „tu porodila jednorodeného Syna, zavila ho do plienok, položila do jasiel, pretože nenašla miesta v hostinci.“ (Luk. 2.) Od narodenia Spasiteľa je Bethlehem na celom svete známy a takým ostane až do konca sveta. Nad jaskyňou narodenia Krista vystavila sv. Helena r. 326 kostol.

Tento viac ráz prerábaný starý kostol je prevažne pod mocou schismaticov. Okolo neho stoja kláštory. Pred františkánskym a arménskym kláštorom je námestie. Z neho vedú nízke dvere do siení kostola. Aký krásny obraz by tu videl človek, keby neboly v ceste múry od schismaticov postavené, Na 48 stĺpoch z jedného kusa kameňa kresaných, spočíva strop kostola. Steny a podlaha boly niekedy krásnymi mosaikovými obrazmi zdobené. Z nich dosiaľ zachovalé sú: Vchod Kristov do Jeruzalema, Kristus ukáže sa apoštolom a Nanebevstúpenie Pána.

Najväčšou významnosťou kostola je jaskyňa narodenia Krista. Táto je vo svojej prvotnej podobe zachovaná, len pre ozdobu sú jej steny zlatom pretkávanými čalúnami zakryté. Hneď pri vlhkých schodoch je polokruhly výklenok, ktorý 30 krásnych lúčiek osvecuje. To je miesto narodenia. Pod oltárnym stolom strieborná hviezda oznamuje, že sa tu narodil Kristus. Týmto oltárom vládnu výlučne Gréci. Latinský nápis hviezdy je najlepším dôkazom, že tento oltár bol kedysi majetkom katolíkov.

Niekoľko krokov ďalej, akoby v osobitnom oddiele, je oltár sv. troch kráľov a proti nemu je nízky, mramorom zdobený a mnohými lampami osvetlený kútik. To je miesto jasiel, v ktorých ležal Kristus. Tento oddiel jaskyne prináleží katolíkom. Nad jaslami a nad oltárom 3 kráľov sú krásne obrazy. Koľký tu rozdiel medzi katolíckym a schismatickým ozdobením. Na katol. oltári všetko sa leskne, plachty prerážajú belosťou svojou tajomné šero jaskyne, celé vystrojenie je drahocenné; na schismatickom oltári len kedy-tedy horí malicherná sviečička.

Pozdĺž jaskyne prídeme pred oltár sv. Jozefa. Oltár je na tom mieste, kde anjel naložil Jozefovi, aby vzal dieťa a šiel s ním do Egypta. Ďalej je oltár Nemluvniatok. Oba prináležia výlučne katolíkom. Tu sú aj hroby sv. Hieronyma a Pauly a sv. Eusebiusa.

Do jaskyne vstúpil som zaujatý myšlienkou tajomstvaplného deju, ktorým Syn Boží panenstvo Marie po-

svätiteľ. Plný dôvery a úprimnosti klačal som na mieste, kde sa láska a pokora Syna Božieho v tak vysokom stupni ukázala. Už sa mi zdalo, že slyším hlas anjelov: „Sláva na výsosti Bohu a na zemi pokoj ľuďom“; hneď zase som videl pobožných pastierov, ktorí sa koria Spasiteľovi.

Bethlehemska jaskyňa má tiež stráž. Od roku 1873 stojí na tomto sv. mieste turecký vojak čo strážca poriadku. Ako je to bôľne, keď na tom mieste, kde anjel ľuďom pokoj oznámil, kde sám Knieža pokoja na zem zostúpil, mohamedán musí strážiť nad pokojom a bdieť nad posvätným majetkom!

Ponevác je jaskyňa spoločná, Františkáni môžu len v isté hodiny odbavovať v nej služby Božie. Tak sme si museli podeliť čas slúženia, aby sme všetci traja mohli 19. júla na oltári 3 kráľov sv. omšu obetovať. Prvú sv. omšu bolo treba o 3½ ráno slúžiť. Kto ju mal slúžiť, určila kartička s číslom 3½. Ja som si ju vytiahol. Rád som sa podvolil určeniu. Prívetivý sakristián ma prišiel o 3. zobudiť. Mal som dosť času nielen obliecť sa, lež aj predpísanú prípravu vykonať. Oblečený do krásneho rúcha, nasledoval som brata Františkána do jaskyne, v ktorej už boli všetci klerici a svetskí bratia na sv. omšu shromaždení. Sv. omšu som slúžil o narodení Kristovom.

Pri spoločnej basilike majú Františkáni farský kostol, zasvätený sv. Katarine. Kostol je trojlodový a má mramorový hlavný oltár. Lavíc nieto v ňom. Bethlehemky si sadnú na dlážku, keď ustaly klačať. O 4. ráno bol už kostol plný. Mužskí i ženské mali okrem knižky aj ružence a každý sa z neho modlil.

O 7. hodine ráno bola žiacka sv. omša. Chlapcov priviedli Františkáni, dievčence mníšky sv. Jozefa. Žiaci nespievali pod omšou, len z knižky sa ticho modlili. Za deťmi stáli dospelí v hustých, rovných radoch, ženy i chlapi osobite. Pod touto sv. omšou bol aj pár ženíchov pri sv. prijímaní, ktorí mali potom pred obedom sobáš. K nemu prišiel mladoženích z rodičovského domu bez nevesty. Túto doprevádzaly pri ustavičnom speve a tlie-

skaní dlaňami dievky a ženy až ku kostolu. Niektoré vošly s nevestou do kostola, ostatné tleskaly a spievaly ďalej pred kostolom. Po sobáší odišli všetci spolu.

Bethlehenské ženské pohlavie je chýrne svojou krásnou a milou tvárou. Mužskí tak, ako aj ženské, sú prevažne nízkej postavy a nosia veru dosť ťažké odevy. Ženské nosia biele šatky na hlave. Medzi dievčaťom a ženou je v odeve ten rozdiel, že si dievča položí na holú hlavu šatku, žena ale má pod ňou vysokú, striebrom ovinutú kápku (ozdobu). Ženské pohlavie vyniká čistotou a skromnosťou.

Bethlehem je prevažne katolícke mesto. Nikde inde nenie toľko katolíkov na jednom mieste, ako v Betleheme. Asi 5000 katolíkov zaoberá sa zväčša obrábaním rolí a viníc, ako aj dorábaním náboženských predmetov z olivového dreva a perleti. Turkov je v Bethleheme veľmi málo. Domy sú všetko na poschodie a z kameňa stavané.

Bethlehem býva zvlášte na Vianoce valne navštievený od pútnikov. Slávnostné služby Božie odbaváva sám patriarcha, ktorý prichádza na koni v sprievode kanonikov a kňazov. Bethlehemskí obyvatelia vychádzajú mu v ústrety. V noci po odbavení kňazských hodínok býva sv. omša.

Ako hlboko môže tu precítiť srdce kresťanov význam sv. noci, keď slyší slová: „Narodil sa nám Spasiteľ“. Zaiste má to na každého nehynúci dojem. Po polnočnej sv. omši sostúpia kňazi do jaskyne a čítajú evanjelium o narodení Kristovom.

S veľkou slávnosťou odbavuje sa v Bethleheme aj sviatok Troch Kráľov. V tento deň vychádzajú do mliečnej jaskyne. Nábožné podanie hovorí, že sa Panna Maria na úteku do Egypta v tejto jaskyni zastavila a mater-ským mliekom Ježiška obživila. Pri tejto príležitosti padly kvapky mlieka na pôdu jaskyne a dali bielemu, mäkkému kameňu tú vlastnosť, že rozomletý a užitý vnútorne, slabým matkám dopomáha ľahko kojiť svoje dietky. Matky obstarávajú svetlo jaskyne a zdobievajú ju.

Asi tri štvrté hodiny na juh je to miesto, kde pastieri stráži nad svojím stádom a anjelom o narodení Spasiteľa boli poučení. Blízko pri ňom bola Boozova roľa, na ktorej Ruth sbierala klasy.

Pri kostole Narodenia majú Františkáni kláštor, v ktorom je niekoľko hostovských izieb. Z rovného krovu kláštora vidieť až po Jeruzalem a Mŕtvé more. Okrem Františkánov sú v Bethleheme mníšky sv. Siona, sv. Jozefa a Karmelitánky.

V Bethleheme obstarávajú si pútnici pamätné články, ktoré doma čo rozpomienku na sv. Zem rozdávať. Jednateľia kupcov nás hneď pri príchode do Bethlehema obstali a silou-mocou do sklepu vtiahnuť chceli. Ja som dal prednosť Dabdoubovi, ktorého nám aj správca hospiciuma odporúčal. Dabdoub má veľký výber ružencov a krížov z dreva a perleti, strieborných i zlatých Agnusov, takže som skoro nevedel, čo mám z toľkej hromady krásnych vecí kúpiť. Majiteľ dielne nás hneď uctil citronovou vodou a cigaretami a hotový bol hneď aj na bradu dať, koľko by som bol chcel. Tu som sa stretol s jednou ženičkou z Košíc, ktorá už tretí raz prišla do Palestiny. Jednoho priateľa môjho nechcela uznať za kňaza a známeho, s nímž pred štyrmi rokmi na Genezaretskom jazere sa plavila. Pomýlil ju náš šat bez kňazského odznaku.

Môžem povedať, že som sa i v Bethleheme tak milo cítil, že mi ťažko padlo v nedeľu po obede vrátiť sa do Jeruzalema. Keby som mal bývať v Palestine, zaiste by som si Bethlehem vyvolil za bydlisko. Šťastná tá ženička z Košíc, ktorá už vo sv. Zemi chce dočkať aj smrť. Poďakujúc sa Františkánom za srdečné pohostenie, vrátil som sa o 3. hodine do Jeruzalema.

Po návrate z Bethlehema ostal som v hospiciume. Bolo treba ešte dopisnice napísať. Sotva že som sa dal do tejto turistickej povinnosti, vstúpila do izby tetka z Košíc a položila na stôl za kôš hrozna. Nebolo nás treba núkať do neho, v okamžení bol prázdny. Udám cenu hrozna k vôli obznámeniu sa s trhom v Jeruza-

leme. Päť kilo hrozna kúpila za 2 piastre (36 halierov). Keď sme sa podivili nad toľkou lacnotou, sdelila nám, že ona za jeden piaster (18 hal.) vyžije celý deň. Boly časy, boly, ale sa minuly, keď aj u nás bývala taká lacnota.

Pri Mrtvom mori.

Keď som v Bethleheme bol, správca hospiciuma dal zavolať jedného sprievodcu, aby sa prišiel s nami dohovoriť o podmienkach cesty k Mrtvému moru. Bolo nám treba koča, ktorý by nás zaviezol k moru, odtiaľ k Jordánu a do Jericha. Sprievodca nám mal obstaráť byt a večeru. Vyslyšiac našu žiadosť, odpovedal sprievodca, že za 100 frankov (45 zl.) nám to všetko poskytne. On si myslel, že veľmi málo žiadal, pretože sa niekedy 120 frankov platieva za koč. Ale zľavil 10 fr., keď počul, že my aj bez beduinskej stráže pôjdeme k Mrtvému moru. Smluva bola uzavretá: dňa 21. júla, najneskoršie o 5. hod. ráno mali sme sa pohnúť z domu. Domáci sa postarali o pokrm a nápoj a dali starostlivé vystríhanie pred úpalom slnka a pred prechladnutím na zpiatočnej ceste. Podotýkam tu, že od úpalu slnka zachránila ma šatka okolo hlavy okrútená a do tyla spustená.

Prišlo ráno. Netajím, že ma istá úzkosť opanovala, keď som si pomyslel, že tam mám ísť v júli, kde následkom úpalu slnka istý nemecký kňaz v marci zahynul. Poručiac sa do Božej ochrany, sadol som o 5. hodine do koča. Sprievodca oprel o pleco duplovku, opásal nábitky a kočiš šľahol medzi kone. Za okamženie sme boli za Štefanskou bránou. Prebehnúc cez dolinu Cedron a popod Olivový vrch, zabočil koč na ľavo a strmým kopcom, niekoľko zákrutami sbehol do doliny pred prameň apoštolov. Tu sme zastali na pár minút. Sišiel som ku prameňu, ktorý je jediný medzi Jeruzalemom a Jerichom. Sklepenie ho chráni pred zasypaním od pieškovca. Proti prameňu stojí hostinec, postavený pred príchodom nemeckého cisára Wilhelma do sv. Zeme.

Jeho majiteľ stál vo dverách, hotový čiernu kávu variť. Nebolo mi jej treba. O rozčulenie postaral sa kočiš aj bez kávy. Tak hnal svoje tri kone, ako by boli po rovnej ceste bez zákrut a hrbolov bežaly. V pravde obdivuhodná je sila a poslušnosť arabských koňov. Miestami je cesta tak strmá, že aj smelý kočiš za potrebné uznal sosadnúť s koča. Boh chráň, žeby sa tu koč prekotil s cesty. Nezastavil by sa len na dne strmej, skalnatej doliny. Len kde-tu je zábradlie nad hlbokou dolinou.

Cesta vedie pomedzi holé pieskovce a vápence. Čím ďalej, tým horšie je pozrieť na ne; horúce lúče odrážajú sa od nich a slepia oči. V letných mesiacoch je celý kraj pustý, len kde-tu vidieť ťavy, obhryzujúce spálené krovie.

Asi o pol 7. zastal koč pred hostíncom (Chau el-Chadrún). Na tomto mieste stál onen hostíneec, v ktorom milosrdný samaritán dal do opatery človeka zbitého a lotrami olúpeného. (Luk. 10.) Po tejto udalosti pomenovaný je aj ten hostíneec „u Samaritána“.

Viďiac, že kočiš hodil koňom, sišiel som s koča do chyže, ktorá sa viac podobá muzeu, nežli krčme. Steny a stoly izby boli plné rozličných predmetov prírody i ľudskej práce. Nechýbaly ani dopisnice. Napísal som ich niekoľko a pritom som srkal čiernu kávu. To všetko trvalo len 10 minút.

Koč hrmel ďalej a za krátky čas zastal nad strmým brehom. Sprievodca nám ukázal kláštor v skalách, kolmo do doliny visiach. Všetky jeho chyže sú do skaly kresané, len kaplna má sklepenú dutinu. Od tohoto kláštora gréckych mníchov vedie do skál kresaný chodník až do doliny Jordána. Po ňom by veru nemohol kráčať človek, ktorý ľahko dostáva závrat.

Ešte nebolo 8 hodín, keď som uzrel Mrtvé more. Ležalo hlboko pod nami. Pred posledným vrchom odrazil sa koč na pravo a medzi pieskovými kopcami asi za tri štvrté hodiny došli sme k Mrtvému moru. Od 5. do pol 9. hodiny zostúpili sme o tisíc metrov nižšie. Mrtvé more samo leží o 394 m. hlbšie, nežli je hladina

Stredozemného mora. Horúčosti bolo už 37 C. (30 R.). Rýchle som sa vyzliekol, aby som bezprostredne pocítil účinok vody na tele. Okúsil som vodu, samá soľ bola. Jej vrchné vrstvy boli skoro teplé, tak že som necítil ochladenie na kožke. Pošiel som hlbšie do nej, lež keď som bol vo vode po pás, už som nestál na dne, voda ma vyzdvihla. Lahol som si na chrbát a bez pohybovania rúk a nôh ležal som na vode. Táto vlastnosť vody je odtiaľ, že je hustá, veľké množstvo soli v sebe obsahujúc.

Pre toto veľké množstvo soli neobžije ani ryba v Mrtvom mori. Turecká vláda dorába tu každoročne dvakrát soľ vyparovaním.

Ináče Mrtvé more nie je natoľko odstrašujúce, ako sme sa to učili v zemepise. Na severnej strane nenie ani stopy o neznesiteľnom zápachu. Voda je tu čistá, priehľadná až na dno. Južná časť mora je obkľúčená sirkovými skalami a asfaltom, následkom toho má aj voda taký zápach. Okolie Mrtvého mora je na nízkej západnej strane pusté, soľou nasýtená pôda nerodí ničoho. Hrobové ticho panuje pri ňom, ani motýla nevidieť. Od východnej strany obkľučujú ho vysoké, strmé vrchy, od dažďa dojarčené. Voda Mrtvého mora sa len vyparením zmenšuje. More je 79 km. dlhé a 3—16 km. široké. Aj hĺbka je v ňom rozličná. V severnej polovici je miestami do 300 m., na južnom konci len asi 4½ m. hlboké.

V strachu pred úpalom v rýchlosti som sa poobliekal a prešli sme k Jordánu na to miesto, kde sv. Ján krstil Ježiša. Na tomto mieste mávajú schismatici na Tri krále veľkú slávnosť posvätenia Jordána. Po vykonanej pobožnosti množstvo pútnikov vrhá sa k vode, aby sa umyli a načreli z nej do nádob.

Aj mne bolo treba zmyť so seba soľ Mrtvého mora. Už som sa chcel vyzliecť, keď mi sprievodca riekol, že prejdeme na lepšie, príhodnejšie miesto. Išli sme západným smerom od potoka, a prešli sme od jedného záhybu k druhému. Brehy Jordána sú jelšami, vrbami a všakovým krovím zarastené. Okolie je úrodné, k čomu dopomáha aj hlien, usadajúci sa po zimnom rozvodnení Jor-

dána. Ponevác ale pôdu neobrábajú, zarastá trstinou a krovím, takže je ťažko prejsť pomedzi ne.

Koč zastal pri šiatroch na brehu Jordána. Sprievodca pozdravil ich nemecky. Čo je to tu za spoločnosť? Pušky a siete ukazovali na povolanie údov spoločnosti. Zaoberali sa rybárstvom a poľovačkou cez leto, v zime sú stolármi v Beyruth. Po vzájomnom pozdravení zobliekol som sa a vošiel do vody, aby som nasolenú kožu umyl. Nebola to ľahká práca. Voda Jordána je kaľná, pri kraji som hupol po kolená do hľenu, ktorý sa lepil na telo. Tak že som musel potom soľ i blato zmývať. V letných mesiacoch je Jordán celkom tichý potok, nenie široký, ale je vyše 2 m. hlboký. Na jar a po stopení sa sňahu na Hermone rozvodní sa a široko sa vyleje. Po kúpeľi som sa vyzvedal od Nemcov, ako prišli ku Jordánu a ku tomuto pozemku. „Zaujali sme ho bez všetkého dopytovania sa. Kým sme tu, je náš. Máme dvoch beduinov, ktorým platíme po jednom fránku, aby nám ho strážili, kým my ideme na poľovačku.“ Tieto výpovede dostatočne znázorňujú pomery palestínske ohľadom majetku a bezpečnosti.

Po poludní sme tiahli do Jericha. Asi hodinu sme sa piekli na slnku, ktoré aspoň 40 R. horúčosti ukazovalo. Celý umorený od horúčosti, sosadol som v hostínci „Jericho“. Čo zbytočného bolo na mne, všetko som shodil, aby som ako-tak zmiernil tok potu. Lež marné bolo moje namáhanie. Vzduch hostínca, zčiasťky dreveného, bol tak horúci (29 R.), že ani umývanie, ani chladenie nič neosožilo. Ledva som dočkal 5. hodinu, aby som vyšiel k Eliseovmu prameňu okúpať sa.

Na mieste starého Jericha je len niekoľko biednych domcov. Jericho bolo to miesto, pred ktorým zastali Israeliti po prekročení Jordána pod vodcovstvom Josuy. Na severe je vrch Gilgal (Dšeldšul), na ktorom Josua rozdelil Palestínu medzi 12 kmenov Israelských. Ježiš sa tiež viackrát zdržoval v Jerichu. Tu uzdravil slepého Bartimeusa (Mark. 10.), vstúpil do domu Zachejovho. (Luk. 19.)

Okolie Jericha je úrodné, podobá sa veľkej záhrade. Rozličné druhy pálm, figových a olivových stromov bujne tu rastú. Aj vo sv. Písme spomína sa Jericho čo kraj požehnaný. Pre krásnu polohu a teplú povetornosť Herodes Veľký trávil v ňom zimnú dobu. Dal v ňom sriadť zábavné miesta, i vodovod, ktorého pozostatky dosiaľ vidno. Len ruže Jericha chýbajú. Čo sa teraz ružou Jeriškou menuje, je nízka bylina, ktorá i po usušení do vody položená znovu sa rozvíja.

Prameň Elizeov (teraz Aines-Sultan) leží od Jericha na sever. Kniha kráľov (2, 18.) hovorí, že sa jedenkrát obyvatelia Jericha ponosovali pred Elizeom na nechutnú vodu. Eliseus im tak spomohol, že hodil do vody za hrst soli a tým dal vode dobrej chuti. Pod kopcom je vymurovaná nádržka, do nej sa sbieha voda prameňa, ktorý je tak bohatý, že celý jarok vyteká zo stavu. Tento poslúži aj ako kúpeľ pre pcestných. Kúpanie ani najmenej nekazí chuť Arabom, aby si zo žriedla načreli vody a napili sa.

Nad prameňom je strmý vrch „Karantel“. Jeho pôda je samá skala. Sem sa utiahol Kristus po krste, aby sa za 40 dní modlil a postil. Schismatici majú na ňom kláštor.

Mračilo sa, keď som vyšiel z vody von, lež kým som prišiel do hostínca, bolo po dobrom účinku kúpeľa. Zase len tieklo so mňa, ako by som bol býval v parnom kúpeli. Aká to bude noc?

Navečeral som sa. Potom som si sadol na balkón a počúval som psí koncert. Zunujúc aj to, vystrel som sa na posteľ a čakal som príchod sna na rozpálené oči. Lež marne.

V izbe bolo vidno, ako vo dne. Mesiac v celej kráse nazeral oknom do nej. Horúčosti ubudlo o 6 R. To ale len teplomer pocítil; ja som sa potil aj pri 23 R. tak, ako keď bolo 29 R. Vo svojom trapnom položení bol by som mal potechu z toho vedomia, že ani domorodí Arabi nespia, keby ma nebolo rozčulovalo ich vykrikovanie, ku ktorému sa družilo i zavýjanie psov. Kým títo dorážali na môj sluch, komáre pichali mi

celé telo, tak že som sa neprestajne musel škrabať, aby som miernil svrblavosť, uštipnutím komárov zapríčinenú. Neraz som vstal s postele, prevrátil matrac, vetral plachtu, to ale všetko len k tomu poslúžilo, že som driemoty ešte viac zaplašil a tým menej mohol zaspáť. Tak som prebdel do jednej po polnoci. Na šťastie vtedy už sprievodca aj kočiš boli pri koňoch, a tak tešil som sa v nádeji, že čoskoro opustím toto lože trampôt.

Ochotný hostinský nafahal z cisterny vody, navaril čiernej kávy, nastolil pozostatky včerajšej pečienky a syra. Vypostený nočným zápasom, jedol som zo všetkého.

O 2. hodine po polnoci dal som Jerichu s Bohom a popri vodovode vyšiel som na cestu do Jeruzalema vedúcu. Ach, či to bolo inšie povetrie, keď vypočínuté kone bystro uhaňaly rovinou Jeriškou a okolo voza previeval vetrík. Zabudol som na útrapy nočné a zkušmavým zrakom som hľadal Mrtvé more, aby som sa s ním snád navždy rozlúčil. Hľadanie sa mi skvele vyplatilo. Videl som, ako sa umýval mesiac v drobných vlnkách mora, nad ktorým riedka hmľa visela. Bolo ticho, ani škrekľavého zavýjania jeriškých psov nebolo viac počuť. Pravidelné húpanie koča bolo by ma už ukolísalo, keby som nebol musel sísť. Boli sme pod prvým strmým vrchom, kde bolo treba pešky ísť. Ale skoro som zbadal, že mi nohy akosi vypovedajú službu, čo som privlastňoval tomu, že som bol nevyspatý. Hlava mi bola tiež akási ťažká. Aký div teda, že som sa koča držal, chcjúc naň čím skorej vysadnúť a driemať. Lež nebolo mi to súdeno.

Asi 200 m. boli sme už nad Mrtvým morom; tu počalo ťahať chladné povetrie, ktoré čím ďalej, tým ostrejšie mi dorážalo na kožku. Aby som sa mu obránil, roztiahol som vlnenú šatku a od hlavy po päty som sa zakrútil do nej. Pritom aj na ceste počalo už byť živšie. Karavany tiav a somárov ťahaly vedľa koča, kde-tu aj beduin sa ukázal na bystrom koni. Slnko nás už tiež bolo dohonilo, aby nás sprevádzalo na bielunkej ceste.

Hostinský „u Samaritána“ ešte chrápal vo dverách hostínca, keď náš koč pred ním zastal. Posbieral sa a

hneď išiel kávu variť. Ja som si tiež vypil z nej. Pred 6. hodinou som už bol pred prameňom apoštolov. Poneváč kočiš chcel kŕmiť, pobral som sa pešky do Bethanie. Na chodníku doháňal som chlapcov a ženy s temlovami na chrbte. Je to zaslúžená voda, keď ju treba vyše hodiny do vrchu s námahou vláčiť.

V Bethanii navštívil som hrob Lazárov. Ďakoval som Bohu, že som sa šťastlive navrátil s cesty, ktorej sa práve najviac boja jeruzalemskí pútnici. O 7. hodine vysadol som z koča a vyčítal 30 frankov furmanovi.

Rodisko sv. Jána, Ain-Karim.

Dňa 24. júla na 4. hodinu rannú boli objednané osly do rodiska sv. Jána, Ain-Karim. Bola to veľmi príjemná vychádzka. Raňajšie chladné povetie dodalo mi chuti na dvojhodinovú cestu. Cez bránu Damašskú pomedzi europejskú štvrť Jeruzalema vyšla cesta do poľa z obidvoch strán vinicami vysadeného. Všade bolo ešte pusto. Až po hodinovej jazde stretol som sa s naloženými ľavami.

Záhrady oznamovaly, že už nie je ďaleko rodisko sv. Jána. Pred samou obcou srazila sa cesta nadol a pomedzi ošarpané domy prišli sme ku Františkánskému kláštore. Len čo som sa ohlásil v kláštore, šiel som do kostola slúžiť sv. omšu. Tento krásny a veľký kostol stojí na prvom mieste medzi všetkými Františkánskymi kostolmi vo sv. Zemi. Hlavný oltár je hodne vyvýšený a zdobený je mramorovými sochami Panny Marie, Joachima a Anny, Zachariáša a Alžbety.

V ľavej bočnej lodi nachodí sa kaplna narodenia sv. Jána Krstiteľa. Jej steny sú ozdobené polovypuklými obrazmi, predstavujúcimi život Jánov. Miesto narodenia je ovenčené lampami, medzi nimi je nápis: „Tu sa narodil Predchodca Pánov.“

Po odslúžení sv. omše na oltári narodenia Jána šiel som do kaplny Navštívenia Panny Marie. Panna Maria po zvestovaní anjelskom sem prišla na návštevu

k Alžbete, aby ju čo matku pozdravila. Alžbeta, potešená tým dôkazom lásky, vítala ju slovami: „Požehnaný plod života tvojho. Odkiaľ mi to, že matka Pána môjho prichádza ku mne?“ (Luk, 1, 39.) Tu spievala Panna Maria pieseň: „Zvelebuj, duša moja, pána“ a Zachariáš: „Požehnaný Pán Boh Israela“, keď sa mu po narodení Jánovom jazyk rozviazal.

V priestrannej kaplnke sú dva oltáre. Hlavný oltár je s obrazom, návštevu Panny Marie predstavujúcim, bočný s obrazom Jánovho obrezania.

Po raňajkách vybral som sa na somárovi do doliny vyše Ain-Karim, kde sa aj Ján zdržoval. Chodník vedie zväčša úrodným krajom. Na mieste je prameň, ktorý zo skaly vyviera a má meno prameň sv. Jána. Pri ňom je jaskyni podobná izbička, navešaná malými obrazmi sv. Jána.

Na obed bol som v Ain-Karim. Po obede som sa vrátil do Jeruzalema.

Emaus.

Vyjdúc cez bránu Damašskú, vedľa kostola sv. Štefana mučedníka a hrobov sudcov, odrazili sme sa na pravo, lebo chceli sme vystúpiť aj na vrch Samuelov. Na tomto najvyššom vrchu v Judei (914 m.) bol niekdy kostol a kláštor Premonštrátov, ktorý je teraz na mešitu premenený. Z minaretu je krásny výhľad na všetky strany. Na východ videl som nížiny okolo Jordána, na západ prímorie okolo Jaffy, pod Judskými vrchami ležal Ain-Karim, na juhu sa rozprestieral Jeruzalem.

Nebolo mi treba ani obuvs vyzúvať, ani papuče natáhať, keď videl Turek, že bakšiš nevystane, ochotne otvoril mešitu, ponechanú v podobe kostola. Mešita má svätyňu i chór.

Dolu vrchom zopakoval sa kus cesty z Nazarethu do Jeruzalema. V doline Hančna prešli sme vedľa prameňa a zrúcanej obce Beth-Tulma. Tu sa stretol Ježiš s dvoma učedníkmi, idúcimi do Emaus, pripojil sa

k nim a v dome Kleofášovom zjavil sa im pri lámaní chleba.

Terajší Emaus je nepatrná obec. V ňom majú Františkáni veľký kláštor s ústavom pre klerikov. V domácej kaplne, vystavenej podporou grófa Niedlai-a, videl som obraz, predstavujúci Krista s dvoma učedníkmi v okamžiku, keď ho poznali. Majstrovský obraz názorne vyráža veľké zadivenie a potešenie učedníkov z prítomnosti Pána.

Roku 1902 dostavovali Františkáni nový trojlodový kostol na základoch starého, od Križiakov vyštaveného. Okolo kostola videl som viac zvláštnych starožitností z rímskych dôb. Mnoho cisterní svedčí o tom, že Emaus bol predtým ľudnatejšou obcou.

Na druhý deň veľkonočný prichádzajú okolití kresťania do Emaus, aby v lámaní chleba, to jest pri sv. Prijímaní účasť mali s Kristom.

Na západnom kopci nad Emausom majú mníšky sv. Jozefa malý domec. Tento má slúžiť za útulňu pre soslablé a choré mníšky. Časom budú mať okolo domu krásnu záhradu. Mníšky pochádzajú z Nemecku.

Proti hladu i smädu zabezpečený, vrátil som sa večerom Jaffanskou cestou do Jeruzalema.

Odchod z Jeruzalema.

Dňa 27. júla mala odpluť jedna loď do Alexandrie. Bolo teda treba rozhodnúť sa mi: chcem-li ostať ešte 8 dní v Jeruzaleme, alebo brať sa do Jaffy a s talianskou loďou do Egypta. Ponevác sme behom 8 dní videli všetky hlavnejšie miesta a predmety, a ešte aj Egypt sme chceli poznať, odhodlali sme sa, že 27. júla odcestujeme z Jeruzalema.

Posledný deň slúžil som sv. omšu na Kalvarii, na oltári ukrižovania Krista. Po sv. omši dal som si nakúpené pamätné veci požehnať a na sv. Hrob položiť.

Napadlo mi, aby som tieto pamätné predmety poštou poslal domov, do Zvolena. Povedali mi, že za zásielku

do 5 kilo netreba platiť mýta. Malé porto (90 kr.) sa mi vyplatí tým, že budem mať ľahší cestovný vak a nebudem mať starosti s vybalovaním na mýtach v Egypte, Itálii, Rakúsku a Uhorsku. Nemajúc ničoho, čo by spadalo pod clo, predsa tak často som musel rozbalovať vak, že sa mi už zošklivil každý colný úrad. Takto premysliac vec, vložil som všetek nakúpený tovar do bedničky. Obsah vážil nižšie 5 klgr. Sluha z hospícia zanesol ju na poštu. Ja som bol celý natešený, že som sa zbavil nemilej ťarchy. Ale aj tu som sa sklamal. Len koncom septembra dostala sa mi do rúk bednička a musel som platiť cla vyše 7 korún; okrem toho musel som zasielať príписы a zaplatiť pokutu pre zaslanie neštemplovaného prosbopisu na ministerium vnútra. Zaplatil som veru za svoje pohodlie nielen peňazmi, ale i mnohou mrzutosťou. Môj balík preto sa dostal medzi aktá ministerské, pretože bola v ňom aj sklenička s vodou na umývanie zubov. Túto vyhlásili na peštianskom mýte za liek a zdržali mi tam celý balík vyše dvoch mesiacov.

Po odoslaní bedničky dal som sa do sbalenia vaku cestovného. Ponevác som to už viac ráz vykonal, šlo mi to obratne. Mohol by som sa veru aj iným odporúčať k podobným službám. Než som bol s týmto hotový, bol obed. A dobre, že už bolo poludnie. Nemohol som sa síce na celej ceste ponosovať, že mi jedenie nechutí, no predsa pri tomto dvojnásobnom pakovaní natoľko som vyhladovel, že som sa preto skoro povadil s neuznanlivými priateľmi. V jedálni sa hojne postarali o nasýtenie hladného žalúdka. Ponevác toto mal byť posledný obed v jeruzalemskom hospiciume, predstavení dali nastoliť celý rad jedál a k obvyklému dvojakému vínu pridali ešte tretie.

Hodiny rýchle sa mýňaly. Popoludní bol som ešte raz v kostole sv. Hrobu. Srdce moje jala ľútosť, i neraz som si vzdychol: Či ťa uzrem ešte kedy, ty sláva Jeruzalema? Či počujem o zvelebení tvojom? O, Kriste Spasiteľu, učiň, aby sa často vrátila duša moja na toto miesto Tvojej smrti. Daj, aby som vždy pamätlivým ostal sľubov svojich!

Vyšiel som na Kalváriu. V duchu predstavil sa mi na nej zástup nepriateľov a vrahov, prevádzajúcich výrok smrti na Ježišovi. Slyšal som údery kladív, modlitby Ježišove, rachot zemetrasenia, vyznanie stotníkovo: „Vpravde, Syn Boží bol tento!“ Božkal som miesto ukrižovania a pošiel som do Hrobu. Lež ani tu som nenašiel Krista, On vstal z hrobu, ako predpovedal. Len v mysli som si ho predstavil osláveného a víťazného nad smrťou. Vstanúc, šiel som do kaplny Františkánov a poklonil som sa v Sviatosti prítomnému Ježišovi, ďakujúc mu, že ma sprevádzal na ceste sem na sv. miesta. Potom ešte raz som pozrel na významný chrám a vrátil som sa ulicou do bazára. Tentokrát som nevidel v ňom ničoho, duch môj bol ešte v kostole.

V hospiciume očakávaly ma nové radosti. Strážca sv. Zeme udelil mi strieborný kríž a napísal svedectvo o tom, že som navštívil sv. miesta a vykonal pobožnosti.

Dňa 27. júla odbavil som sv. omšu v domácej kaplnke. Po raňajkách rozlúčil som sa so správcom hospicia a pri sprievode podsprávcu vyšiel som na koči na železničnú stanicu. Ťažko mi padlo lúčiť sa so sv. mestom, kde sa vzbudily vznešené a hlboké city v mojom srdci. Vlak na stanici ma presvedčil, že sa skutočne vzdialim z Jeruzalema a o krátky čas aj z Palestiny.

Kto pozná naše vicinálky, tomu netreba opisovať jeruzalemskú. Táto má úzke koľajnice, malé vozy, a chce viac ľudí odviezť, nežli sa do nej sprace. Arabi, ktorí túto vlastnosť vlaku znali, nečakali na otvorenie dvier na vozňoch, lež oknami vlezli do vnútra. Ja som bol rád, že za 6 frankov aspoň na roh lavice som si mohol sadnúť.

Pred ôsmou hodinou pohol sa vlak zo stanice. Od tohoto okamženia jeruzalemský strojvedúci vládol nad životom a smrťou všetkých cestujúcich. Na celej čiare nieto dozorcov pri trati. Vlak začal hneď dobre uháňať a s boka na bok sa kolísať. Keby to bolo na rovine, človek by sa preto neznepokojoval. Veď čo by sa tu zlého mohlo stať? Celé nešťastie by bolo to, že by si

vlak ľahol na bok. Ale medzi skaliskami a sráznyimi dolinami tak uhaňat nenie zvykom u nás.

Ako na trať nikto nedozerá, tak sa ani o bezpečnosť cestovateľov nikto neobzre. Na vlaku si môže každý tam sadnúť, kde chce. Nemusí ostať vo vozni zatvorený, dovoleno mu je aj na stupky vozňa vysadnúť alebo stať.

Po Ramleh, obec so 4000 obyvateľmi, ide vlak na dol. Tu sa začína rovina s úrodnými roľami, ktoré ale už dávno ztratili zeleň. Pred 11. hodinou zastal vlak na stanici Jaffa. Akýsi Arab zdrapil mi kapsu s pleca a niesol do Františkánskeho kláštora.

Jaffa leží na strmom brehu Stredozemného mora. Má asi 10 tisíc obyvateľov. Niečo európskeho rázu badať na nej. Domy sú všetko vysoké a z kameňa stavané. Arab nás viedol cez bazár. Tu som videl jedného mäsiara obrábať kozí bok. Tupým nožom pidlikoval po ňom, kým po kúsku natrhal na vážky, ktoré snáď od toho času neboly čistené, ako vyšly z rúk svojho majstra. Muchy maly tu dobrý deň.

Nad Jaffou majú nemeckí templári kolonie. Kto ztadiaľto prichádza do Palestiny, tu uzre prvý raz palmy, olivy, figové stromy a utešené oleandre.

Jaffa je staré, vo sv. Písme (Sk. ap. 9.) spomínané Joppe. V ňom sa zdržoval sv. Peter za dlhší čas, a síce v dome Šimona. Keď nábožná Tabitha (Dorkas) umrela a joppenský kresťania dozvedeli sa, že je Peter v blízkej Lydde, poslali pre neho, aby vzkriesil Tabithu.

Teraz je v Jaffe niekoľko sto katolíkov, ktorí sú pod správou Františkánov. Ich kláštor leží nad brehom a slúži spolu aj za hospicium. Ja som sa dostavil doň na obed. Brat Františkán žiadal odo mňa legitimáciu, že som katolík, uspokojil sa ale, keď videl, že mám už svedectvo, ktoré mi vystavil jeruzalemský patriarcha.

Po obede vymenil som si kartu. Za 42 frankov (37 kor.) som mal prejsť do tretej čiastky sveta. Tu ma vyrušila zo snenia o krásnych, pamätných predmetoch iná starosť, lebo musel som sa zase jednať s dotieravým Arabom o prevoz na loď. Jeden frank za osobu ani nebolo mnoho, keď si pomyslím na búrlivé more, ktoré

vysoko prehánalo vlny ponad skaliská prístavu. „Budeže to za plavba na tak búrlivom mori,“ pomyslel som si a skočil do kolísavého člna. Arabi sa dobre vzopreli o dno člna a norili veslá do rozbúreného mora, aby člnok ku predku posotili. Keď bol člnok na voľnom priestore, nastalo kruté polozenie. Nech narazí čln o skalú, nevyhnutne sa okúpame. Ale strach ostal len strachom. Nič sa nám nestalo. Obratní Arabi vedeli využiť každú vlnu, ktorá bezpečno prenášala člnok na hlboké more. Tam ešte len nastalo kolísanie! Vlny hádzaly člnikom, ako škrupinou. Raz ho zodvihly na 2 metre vysoko, v nasledujúcej minúte ho práve tak hlboko stlačily. Veľkosť a hĺbku vln najlepšie bolo vidieť na tých člnoch, ktoré boli pred nami. Raz zmizly vo vode, ako by sa už boli ponorily, a zase vyskočily pred nami do výšky. Takéto krátke kolísanie nie je nebezpečné. Ani som necítil na člnku žiadnej nepríjemnosti, okrem tej, že ma vlny postriekaly. Konečne dostali sme sa pod loď. Tu bolo treba použiť to okamženie, keď vlna člnok sodvihla a rýchle vyskočiť na most. Na lodi som oddal kartu, zaujal miesto v kajute a hneď som vyšiel na palubu poďívať sa na Jaffu.

Domy na kraji brehu omývaly vysoké vlny, ktoré sa trieštily v nesčíselné kvapky a do mora späť vracaly, aby s nasledujúcou vlnou znovu na steny dorážaly. To bol hukot, ktorému podobného na suchu nieto.

Zástava s červeným krížom ukazovala mi dom, ktorého pohostinnosť len pred krátkym časom som požíval.

Čas sa míňal. Okolo 3. hodiny počali námorníci prípravy robiť k zdvihnutiu kotiev. Nebolo ľahko zdvihnúť ich, keď vlnobitie loďou sem a tam zmietalo. Loď sa pohla značne nachýlená na jeden bok.

Za krátky čas som ešte hľadel na brehy Palestiny. Potom chcel som sa soznámiť s loďou a jej obyvateľmi. Loď nebola z tých najnovších. Bolo vidieť i na nej, že talianske spoločnosti pre morskú plavbu nemôžu závodiť s inými. Nečistoty bolo všade. Vzduch bol na nej ten najprotivnejší, pretože viezla na stá oviec a kôz. Cestovateľov bolo na nej veľmi málo, pretože talianske lode

majú zlý chýr, nielen pre zlé zariadenie, lež aj pre nechutný pokrm. Neokúsil som na lodi ani sústa, pretože ma bez toho napadla morská nemoc.

Ach! či že to bol nepríjemný pocit, keď sa všetko začalo so mnou krútiť a pot na mňa vystúpil. Rovnováhu som ztratil a len chytajúc sa stien, mohol som sa dostať do kajuty, kde som sa hodil na posteľ. Ale ani ľahnutie mi už nespomohlo. Dávačka ma pochytila niekoľko ráz a celý zronený usnul som ešte len neskoro v noci.

28. júla od rána som vyzeral brehy Afriky, lež len o 3. hodine popoludní som ich zočil. Hneď rozoznal som aj vysoký a široký maják (veža na vrchu so silným elektrickým svetlom, ktoré ďaleko svieti na vody) na polostrove Faros. Po ňom som videl, že sme už blízko brehu. Prv, než loď do prístavu vošla, vystúpil na ňu kapitán prístavu, aby ju doviedol ku brehu. To sa preto stáva, pretože sú v prístave melčiny, ktoré musí loď obísť, ak nechce uviaznuť v piesku.

Pred prístavom videl som Raset-Tin, palác vicekráľov, arsenál a Meks. O 4. hodine bol som na brehu. Je to tu celkom inší život, nežli v Turecku! Namiesto surového pýtania passu, prosia cestovateľa, aby udal svoje meno; o batožinu sa ani neobzrú, uveria, že nemá v nej ničoho pod clo.

Egypt.

Egypt leží na severovýchode Afriky. Dľa pomníkov, nalezených okolo Kaira a v hornom Egypte, táto krajina stála už 3000 rokmi pred Kristom na výške vzdelanosti a umenia. Keď sa židia v Egypte zdržovali (1600 rokov pred Kristom), už stály chýrne egyptské kostoly a kráľovské hroby. V 6. storočí pred Kristom dostal sa Egypt do moci Peržanov. Roku 332 pred Kristom dobyl ho Alexander Veľký. Panovanie Grékov trvalo za 300 rokov. Za nimi prišli Rimania až do konca 4. storočia po Kristu. Potom nastúpili bizantinskí cisári. Od roku

640 panujú v Egypte rozličné rodiny mohamedánske. Po vyhnaní Francúzov z Egypta dosiahla krajina aspoň polovičatej neodvislosti od tureckých sultánov. Terajší miestokráľ Abbas II. platí ročne 15 millionov korún tureckému sultánovi.

Od časov vzbury arabskej (r. 1883) majú Angličania v Alexandrii a Kaire vojenské posádky. V peňažných a súdnych záležitostiach závisí Egypt od Anglicka. Vzdor tomu značne zdvihol sa Egypt od jedného storočia. Má okrem splavného Nilu mnoho železníc, dielní na bavlnené výrobky a cukor.

Alexandria.

Alexandria dostala svoje meno od zakladateľa Alexandra Veľkého, ktorý ju už vtedy určil za kupecké mesto. Od panovania arabských kmenov upádala Alexandria neprestajne, tak že roku 1797, keď jej dobyl Napoleon, mala len asi 5000 obyvateľov. Od panovania Mohameda Aliho, osvoboditeľa Egypta zpod moci Turkov, začala sa aj Alexandria dvíhať. Mohamed Ali dal vyčistiť od Turkov zahádzaný prístav a opatril ho 3 kilometre dlhým kamenným násypom proti vlnobitiu. Teraz je Alexandria jedným z najväčších prístavov na svete, kde sa ročne viac tisíc lodí obráti.

O vzraste mesta najviac svedčí tá okolnosť, že za jedno storočie počet obyvateľov na 300 tisíc vzrástol. Mesto je európskeho charakteru. Len kde-tu vidieť v nom so pár arabských domov, aj tieto sú už širokými ulicami pretrhnuté. Pri vzbure Arabov mnoho domov bolo poborené kanonami Angličanov. Na to upomínajú gule nad bránami domov umiestené.

Najkrajšou štvrťou Alexandrie je námestie Mohameda Aliho. Okolo tohoto 575 krokov dlhého a 95 krokov širokého námestia sú zväčša verejné staviská. Z námestia vychádzajú krásne, široké ulice: Ibrahim-, Teofil- a Šerif-paša. V nich je sústrednené kupectvo mesta.

Na pravo od bursy prideme na trojhranné námestie kostola sv. Katariny. Tento kostol je dosť priestranný,

lež bez slohu (štýlu). Prináleží Františkánom. Ako nasledovania hodný príklad spomeniem tu, že som v kostole vždy našiel modliacich sa mužov, kedykoľvek som do neho vkročil.

Z kostolného námestia vychádza dlhá ulica k „Pompejovmu stĺpu“. Tento stĺp je jediný pomník zo starej Alexandrie. Stojí von za mestom uprostred mohamedánskych hrobov. Terajšie svoje meno dostal od Pompeja, rímskeho prefekta, ktorý naň roku 302 po Kristu sochu cisára Diokleciána postavil. Stĺp od samého spodku je 31 m. vysoký. Podstavec je z kresaných granitových kameňov murovaný, nad ním je 20·4 m. vysoký obelisk (stĺp). Tento je z jedného kusu červeného granitu, dolu je vyše 2 1/2 m. hrubý. Koľkú asi farchu má tento kus kameňa? Koľko sily bolo treba, aby ho na 10 m. vysoký podstavec vyzdvihli? Celý stĺp je dobre zachovaný a leskne sa. Má v tom zaiste aj egyptské povetrie zásluhu, ktoré nie je tak premenlivé, ako naše podtatranské.

V Alexandrii nezdržiavajú sa dlho egyptskí cestovatelia. Kto prišiel egyptské pomníky vidieť, ten sa riadne na druhý deň poberá do Kaira, hlavného mesta Egypta. So mnou bolo ináčej.

Po susednutí v hostinci „Bonard“ čítal som zvesť o cholere v Kaire. „Tu to máš, človeče! Nebudeš vidieť ani pyramidy, ani pštrosov,“ bedákal som namrzene. Ponevác som ale aj tak musel čakať na odchod rakúskej lode a k tomu som ani hneď nemohol dostať kartu, ostal som za 4 dni v Alexandrii.

Jedného dňa som navštívil alexandrinské museum. Grécke a rímske starožitnosti sú v ňom hojne zastúpené. Z peňažnej sbierky ma hlavne tá časť zaujímala, ktorá pochádza z časov pred Kristom. Tu som videl prvý raz staroegyptské a grécke písma na papiruse. Zo sochárstva spomeniem len mnohé sochy Osirisa a Isisa, pohanských bohov, okyptenú sochu Ramsesa II. a Apisa, bujaka cisára Hadriana. Tieto dva predmety sú obdivuhodné.

Najväčšou znamenitosťou alexandrinského museuma by bola tá kamenná tabula, ktorú Napoleonovi vojaci

roku 1799 pri Rosette našli. Na nej je v troch rečiach ten samý obsah. Z nej sa mohlo určiť, čo znamenajú obrázkové znaky písma na staroegyptských pomníkoch a staviskách. Ale tabula táto je v parížskom museume, v Alexandrii videl som len jej verný odtisk.

Medzi týmto časom stačil som výstúpiť aj do San Stefana. Tento kúpeľ má osobitnú vicinálku. Jeho stanica je pri meľkom „Novom prístave“. Odtiaľ sa hýbu vlaky do kúpeľa, a síce v lete každú polhodinu, v zime každú hodinu.

Blízko tejto stanice bol do roku 1880 ihlou Kleopatrinou nazvaný obelisk, ktorý Ismail New-Yorku daroval.

Do kúpeľa cestoval som na I. triede s kartou na III. triedu vymenenou. Pri kasse som si pýtal lístok na II. triedu. Takých ale vôbec nieto na vlaku. Dostal som teda lístok na III. triedu. S ním som si zasadol do vozňa I. triedy. Konduktor mi nerobil preto žiadne výčitky. U nás by som bol musel doplácať na I. triedu.

Vlak jachal blízko mora medzi samými letohradmi a záhradami. V San Stefane vítajú kúpeľníkov báječným pohodlím zariadené zábavné miestnosti a pod voľným nebom rozložené biele stoly, na ktoré patrne len za hodnú cenu prinášajú jesť a piť. Mne len morskej vody bolo treba, o ostatné som sa nestaral. Kúpeľ bol dosť drahý (3 piastre = 72 hal.), lenže bolo v ňom všetko pohodlie. Po kúpeli som sa vrátil do Alexandrie.

Tu som si zašiel na mníchovské pivo. Rozkázal som si skromne malý pohár. Obával som sa, že tento vychválený nemecký nápoj je v Afrike veľmi drahý. Ale jeden piaster (24 hal.), čo som platil, veru nie je mnoho. Prišiel som aj inokedy na tento dobrý mok.

Vracajúc sa do hotelu, na rohu ulice očul som piskot parného stroja a hneď za tým na kolovrátku rakúsku hymnu: Gott erhalte. Čože je to? Za chvíľu mal som celú záhadnú otázku rozlúštenú. Na morskom brehu vystavil si Čech kolotoč (ringelšpíl), ktorý parný stroj krútil, a kolovrátok hrou sprevádzal. Keby som bol trochu mladší a nebol by som mal bradu a fúzy, veru by som sa bol išiel previezť, už len pre tú zvláštnosť,

že ho krútil parný stroj. Kým som bol chlapcom, zriedka sa mi takého šťastia dostalo. Celý omámený touto muzikou, šiel som spať bez určitého plánu na budúci deň.

Ráno po sv. omši dal som sa na tú márnosť, že som si kúpil za 50 piastrov (12 korún) nové šaty. V tom domnení, že budúcú sobotu (2. augusta) do Triestu odcestujem, priniesol som túto obeť na oltár slušnosti. Nechcel som sa ukázať na „Bohemii“ v plátenom rúchu, ktoré už dávno ztratilo svoju belosť. V novom obleku potuloval som sa po Alexandrii, čakajúc na 11. hodinu, aby som mohol ísť na konsulát. Tu mi napadla na rohu ulice panoráma s oznamom: Wilhelm's II. Reise in Palestina. Zaslúži to 2 piastre, aby som videl Vilhelma na jeho ceste po Syrii a Palestine. Na obrázkoch bolo vidieť, že Jeho Jasnosť s väčším pohodlím cestoval, než moja maličkosť. Zo všetkých obrázkov ma najviac zaujímal Baalbek so svojimi ohromnými staviskami, zbudovanými na česť pohanského boha Syrov, Baala. Tu vidieť 20 m. dlhé a 4 m. hrubé kamene.

Po tejto zábave šiel som na konsulát pre pass a pritom opýtať sa, aké zprávy prišli o cholere. Zaradoval som sa, keď som počul, že nenie karantény (zákaz prechodu) pre cestovateľov do Kaira. Majiteľku hostínca požiadal som, aby opatrla moje veci, kým sa vrátim z Kaira. Obliekol som sa do pláteného obleku. Dobrý mi bol do prachu. Za 5 korún dostal som lístok na III. triedu rýchlovlaku. Včas som vstúpil do vozňa a tak sa mi aj sedieť dostalo. Bolo treba ale vidieť ten zápas Arabov o miesto, keď sa ich viac dohrnulo do vozňa. Bol to krik, aký by sa u nás nikto neopovážil stropiť vo vozni. Kto nedostal miesta na lavici, sadol si iným pod nohy.

Treba mi poznamenať, že ani v Egypte nedozerajú na cestujúcich. Vrátny ti preštikne lístok a tým si oprávnený sadnúť do ktoréhokolvek vozňa patričnej triedy. Aj to pohodlie máš tu, že sa môžeš prechádzať z vozňa do vozňa. Tejto svobodnej prechádzke prekáža ale ohromný prach, ktorý vlak v delte Nila pôsobí. V pravom slova smysle celkom som zapadol prachom, kým som prišiel do Kaira.

Výstroj vlaku je európský. Stroje sú ale jednoduchšie, nežli pri našich hornouhorských rýchlikoch. Trať má tú zvláštnosť, že koľajnice neležia na drevených pražcoch, lež na oceľových misách, hore dnom obrátených. Len pri staniciach sú pod koľajnicami drevené podkladky. Medzi Alexandriou a Kairom je dvojkoľajná trať.

Vlak sa pohol z Alexandrie smerom na Sidi-Gaber a pomedzi jazerá Abukir a Meryut za hodinu prišiel do Damanhuru. Pred mestom Kafr-ez-Zayât prekročili sme Rosetteské rameno Nila a jachali ďalej smerom východným až po Tanta. Od tohoto mesta ide vlak skoro rovno na juh a pred Benha prebieha ponad Damietteské rameno rieky a potom blízko Nila vjachal do Kaira. Túto 208-kilometrovú diaľku predehol vlak za 3 hodiny 50 minút. O pol 8. hodine večer bol som už v hostinci „Royal“.

Tu po krátkom vyjednávaní s majiteľkou hostínca dal som sa do zmývania prachu. O 8. hodine sedel som už pri večeri. Po nej vyšiel som na ulicu obzrieť život modernej časti Kaira. Všetko bolo osvetlené. Kaviarne a krčmy boli zaplnené. Na ulici sa valily davy ľudí. Sklepy boli ešte pootvárané a mali také výklady, že by sa za ne ani Graben vo Viedni nezahanbil. Ponúkali mi na ulici rozličné články, pokrmy a nápoje, áno aj vyfintené dievky ma pozývaly na dobrú zábavu.

Bol to celý Babylon. Ja som sa niekedy chutne musel zasmiať a šiel ďalej. O 10. hodine vrátil som sa do hostínca spať.

Kairo.

Prv než ďalej rozpoviem svoje zkušenosti, opíšem nakrátko Kairo a Nil.

Kairo (arab. Masr el-Kahira) je hlavné mesto Egypta. Leží na ľavom brehu Nila a má vyše pol milliona obyvateľov. Medzi nimi je aspoň 35.000 Európanov. Kairo pozostáva z dvoch častí. Väčšia, arabská časť, je stará, menšia a moderná je novšia. Táto časť mesta má široké ulice, mnohé krásne hostince, elektrickú železnicu a

utešené veľké parky, tak že sa v tomto ohľade žiadne európske mesto nevyrovná Kairu. El-Ezbekieh záhrada je tak krásna, že jej podobnú sotva videl aj svetazkúsený cestovateľ. Tu vidieť pohromade rozmanité tropické kvetiny a stromy. Z rozličných druhov pálm spomeniem len *Oreodoxa Regia* zvanú, ktorá sa mi preto zapáčila, že má na hladkom, bielom a aspoň 20 m. vysokom pni širokú korunu. Videl som aj taký strom (*Ficus Benga-lica*), ktorý z ohromných, vodorovno vyrastajúcich vetví korene púšťa do zeme, tak že celý malý les utvorí okolo seba.

Arabská časť mesta ukazuje život mohamedánov v jeho pôvodnej jednoduchosti. Domy arabskej časti sú zo sušených válkov stavané, strechy nemajú, obyčajne je nejaká rohoža vystretá nad hlavou obyvateľov domu, aby ich pred úpalom slnka chránila. Dažďa sa nemusia báť, dokiaľ nepríde jeho čas. Všetko je tu čierne, nosí na sebe odznak hľenu z Nila. Čierny je nielen dom zvonku a vnútri, lež takí sú aj jeho obyvatelia. A nenie div, že je tu všetko ošklivé. Zo stien od horúceho slnka usušených a z ulíc toľko prachu sa tvorí, že by sa Arabi museli neprestajne umývať, keby si chceli kožu v prirodzenej barve udržať.

Egyptskí Arabi na spodné šaty zahodia si kabát z plátenej látky, ktorý im skoro až po päty dôjde. Ženy nosia len košeľu s rukávami. Na ňu si zahodia veľkú šatku, keď idú do mesta. Závoj žien je odchodný od tureckého. Egyptské ženy si zakryjú tvár až po oči bielym alebo čiernym závojom. Na predku im visí závoj až po nohy. Okrem toho majú nad nosom žltý valec. Nielen na ušiach a hrdle, lež aj nad členkami majú ozdobné retiazky a obrúčky. Na nohách nosia črievice. Matky nosia svoje deti na pleci posadené, ktoré sa o hlavu matkinu opierajú.

Arabi dávajú si celú hlavu holiť. Na oholenú hlavu okrútia si turban (7 ráz): bielu, zelenú alebo inakšiu šatku. Tí, čo biely turban nosia, považujú sa za potomkov Mohamedových a požadujú väčšiu úctu v spoločnosti.

Ku zvláštnostiam Kaira prináležia ľudia, ktorí v temlovoch nosia vodu alebo v džbánach predávajú limonádu. Títo nosičia vody sa celkom zohnú pod farchou temlova a uši prerážajúcim hlasom robia si voľný prechod v úzkych uliciach Starého Kaira. Na uliciach sú postavené veľké nádoby, do nich nalievajú z temlova vodu. Predavači limonády zase majú malé mosadzné tannieriky, nimi klepocú, aby tým upozornili mimoidúcich na seba. Oni sú opravdovým požehnaním pre Euróčanov, prišlých do Kaira. Bez ich studenej a chutnej limonády bol by som večne hynul smädom.

Pohoniči oslov v Kaire známi sú svojím humorom a nezlomnou vytrvanlivosťou. S nami šiel jeden celú polhodinu, než sa mu podarilo nás na to dostať, aby sme na jeho somároch išli ku hrobom kalifov. Egyptský somár je pekné a bystré zviera. Radosť je na ňom sedieť.

V Kaire je život prevrátený. Najviac ľudí spí vo dne. V noci sa túlajú von. Kočov viac beží v noci po ulici, nežli vo dne.

Kairo je jedno z najstarších miest izlamu. V ňom vidieť najkrajšie pomníky starej arabskej architektúry. Mešity Sultan Hasan, El-Azhar, Ibn-Tulun aj v porúchanom stave svedčia o dávnej sláve a kráse.

Mešita Sultana Hasana bola roku 1356 vystavená. Jej zakladateľ leží pod krásnou drevenou kupolou, ktorá svojou výškou a šírkou patrí medzi najchýrnejšie stavebné diela. Táto mešita má najvyššiu vežu (minaret) v Kaire.

Kairo má aj universitu, a síce v mešite El-Azhar. Tu sa vraj 7000 žiakov a 300 učiteľov namáha o rozšírenie mohamedánskej vedy. Pravda ich učebný plán je docela inší, nežli na našich školách. Universita El-Azhar začína sa s arabskou abecedou a končí s koránom (náboženskou knihou od Mohameda a Kalifov). Kto túto vie vysvetliť, obsiahne svedectvo a môže sám iných učiť. Prednášky tak sa vydržiavajú na tejto univerzite, že si učiteľ so žiakmi sadne na rozostrené kože a vysvetľuje svoj predmet. V duchu musel som sa smiať tomu množstvu žiakov, ktorí sa v dvorane 3000 štvor-

cových metrov veľkej kývali a mumľajúc svoju úlohu učili. A zvlášte tých usilovnosť som chválil, ktorí si na spôsob našských žiakov pod hlavu položili zodraný korán a snili na ňom o siedmom nebi a jeho rozkošiach.

Mešita Ibn-Tulun je najstaršia. Vystavali ju r. 879 po Kristu. Štvorhranné stavisko má 810 štvoročných metrov veľký dvor. Z minaretu mešity vidieť aj blízku citadellu, ktorú Saladin r. 1116 vystavil. Táto pevnosť od vystavania svojho viac ráz bola dejiskom ukrutných prechmatov rozličných panovníkov. Roku 1805 dal v nej Mohamed Ali všetkých svojich protivníkov postínať. Od roku 1884 majú ju Angličania v moci. Veľkej významnosti ona nemá, pretože za ňou sú vrchy Mokattam. V citadelle je takzvaná alabastrová mešita, od Mohameda Aliho vystavená.

Z mešity Ibn-Tulun šiel som ku hrobom kalifov a mamelukov. Keď som medzi ne prišiel a videl tie väčšie i menšie kupoly a mausolea s domkami strážnikov, myslel som, že je to vymretá časť mesta. Tu je množstvo hrobov a pomníkov. Medzi rodinnými mausoleami najviac vyniká pohrobie terajšej panujúcej rodiny. V ňom vidieť drahé pomníky a skvostné vystrojenie. Pretože každý mohamedán má navštevovať hroby údov rodiny a tam sa modliť, v mausoleach sú aj divány a pokrovce, ktorých mohamedáni pri modlitbe používajú.

Tolko som obehol na spomenutom somárovi za jedno odpoľudnie. Namáhania bolo pri tom dosť, pretože ma nielen horúčnosť, ale aj ohromný prach trápil. Išiel som sa preto okúpať do studenej vody. Kúpeľ bol síce drahý (1 kor. 20 hal.), lenže dobrú službu konal po dôkladnom vypotení.

Dňa 1. augusta vstal som včas, aby som mohol s prvým elektrickým vlakom vyjsť k pyramidám. Cestou k mostu šiel som cez najkrajšiu časť Kaira, Ismailiu. Táto štvrť mesta dostala svoje meno od miestokráľa Ismaila, ktorý zdarma udelil každému pozemok, kto sa zaviazal, že na ňom vystaví za poldruha roka dom v cene aspoň 30.000 frankov. V tejto časti mesta sú skoro všetky verejné budovy a hostince. Za parkom El-Ezbe-

kieh stojí divadlo. Ďalej, na krásnom námestí, je socha veľkého veliteľa Ibrahima pašu. Za ňou obracia sa cesta na pravo a popri novom muzeume vedie pod veľkými stromami k mostu nad Nilom. Pod týmto, asi 1000 m. dlhým, na 7 pilieroch postaveným železným mostom, tečie Nil, ktorému podobnej rieky nemá celá zem.

Nil povstáva z bieleho a modrého Nila, ktoré sa pri meste Chartum schádzajú. Je splavné na dĺžke 5000 kilometrov. Kultúrna významnosť Nila je neobyčajná. Okrem prameňov dostáva vodu z dažďov. Na hojnosti týchto dažďov závisí úroda Egypta. Dažďová voda donesie so sebou hlien, ktorý potom pri vyliati sa Nila na roliach ostáva. Pre pravidelné zúrodnenie doliny Nila na istých miestach zadržiavajú vodu, kým potrebnú výšku nedosiahne. Nižšie a ďalšie role zaplavujú pomocou kanálov. Na zaplavenie dozerajú osobitní geometri. Potrebnú výšku vody merajú nilometrom na ostrove Rhoda. Nilometer je kamenný stĺp, rozdelený na arabské lakte, a stojí v širokej studni. Voda musí vystúpiť na 15 lakťov, aby sa zaplavenie dostatočným spôsobom previedlo. Keď sa Nil v tejto miere rozvodnil, otvoria stavy a priekopy. Pri tejto príležitosti sú veľké slávnosti a zábavy. Týmto je zabezpečená úroda. Po odtečení alebo vsiaknutí vody do zeme zasejú zrnó a vyženú stádo, aby zrnó zašliapalo do pôdy. Prevažnú časť zemí osievajú semenami cukrovníka a bavlníka. Z obilia sejú pšenicu a kukuricu podobnú duru. Keď jedna úroda dozreje, zasejú druhú, aj tretiu.

Pred druhým a tretím siatím alebo sadením musí aj Egyptčan orať. Lež s akou ľahkosťou! K tomu nepotrebuje oceľový pluh. On si zapriahne voly alebo kravy do dreveného pluhu a tým ryje pôdu.

Egyptčan musí aj polievať. Na to mu slúžia studne. Najviac sú ony široké, aby mohli z nich kolesom vodu ťahať. Na objemnom kolese sú drevené alebo hlinené nádoby, do nich sa načiera voda, ktorá potom žľabom na roľu tečie. Takéto studne môžu byť len na takých miestach, kde voda neleží hlboko.

Z hlbších studní ťahajú vodu vedrom.

Voda Nila slúži aj za pitnú vodu. Pri Alexandrii

a Kaire vyženú vodu strojmi do veľkých nádržiek a z nich ju rozvádzajú po domoch.

Na Nile som videl mnoho parných a plachtových lodí. Nil tečie pomaly. Voda je v ňom kalná a hnedo-žltej barvy.

Za mostom Nila už stály elektrické vozne, keď som tam prišiel. Len toľko času mi zvýšilo, čo som si vymenil lístok. Spoločnosť pre zachránenie egyptských pomníkov dala vystaviť túto elektrickú železnicu, aby sa cestovatelia lacno dostali ku pyramidám. Za vzdialenosť 7 km. platil som na I. triede 15 miliemov (hal.). Pred hostíncom Mena-House zastala železnica. Musel som ísť ešte kus pešky, než som sa dostal pred pyramidu. Zastal som si pod nimi, obdivujúc ohromnú veľkosť týchto obrov staviteľstva. Aký zvláštny to pocit, vidieť na kraji žltej pustatiny toľkú hromadu kameňov, kresaných do štvorcov.

Môj pôžitok trval len za okamženie, lebo ma obklopili vodičia, ponúkajúc mi svoje služby k vystúpeniu na pyramidu. Vymenil som si lístok za 20 piastrov, oddal som ho dozorcovi pyramid, on mi dal pomocníkov k vystúpeniu na Cheopsovu pyramidu. Okrem týchto šiel so mnou ešte jeden s vodou a druhý so starými peniazmi, tak že nás celá skupina bola, keď sme sa hore škrabali.

S chuťou som sa dal do vystupovania po skalách. Pri spodku som ani neprijal pomoci, v tom domnení, že snáď ani nezastanem, kým nebudem na štíte pyramidy. Ale veru som zastal a to viac ráz. Proti sprievodcom som ostal vlúdnejším, keď mi bolo treba aj na meter vysokú skalú odrazu vykročiť. Ťažko to šlo na krátkych nohách. Podal som teda ruku dvom Arabom, aby ma držali a vše podvihli. Tretí ma zase od chrbta postrčil. On sám by mohol povedať, či ma tým chcel zodvihnúť, alebo len z netrpezlivosti tak robil.

Celá expedícia bola dosť zábavná. Arabi si spievali a rozličnými rečami „na zdar“ privolávali. Pýtali sa ma, či som spokojný, chválili moju smelosť a ponúkli mi vody a staré peniaze. Ich najvrelejšou žiadosťou ale bolo čím skorej byť na pyramide. Oni si žarty robia

z namáhavého vystupovania Europčanov. Po viackrát opakovanom oddýchnutí konečne vyšiel som na vrch. Bolo treba videť tú radosť Arabov, že so mnou vyšli nahor za 10 minút, kdežto s inými im to aj 15—20 minút trvá.

Ale odľúkol som si, keď som si sadol na 137 m. vysokej pyramide. Bolo mi toho treba, lebo sa moje nohy veľmi protivily ďalšiemu napínaniu, ústa mi uschly a tým mokrejšie mi bolo čelo. Bolo osem hodín ráno, keď som vyšiel na pyramidu, horúčosť bola už veľmi citlivá. Po oddychu ale bol by som vynadal Napoleonovi preto, že dal 10 m. zboriť z pyramidy, keď sa mu vojaci 21. júla 1798 v bitke pri pyramidách potili. Následkom toho je na pyramide 100-metrová plocha, na ktorej môže sa aj veľká spoločnosť pohybovať.

Cheopsova pyramida je najväčšia. U spodku je 227 metrov široká, bokom učiní jej výška 173 m. V celej pyramide je 2 milióny 353 tisíc kubičných metrov kameňov uložené. To bola práca v tých časiech, keď nebolo ešte takých staviteľských pomôciek, ako dnes. A k tomu bolo treba všetek kameň zďaleka sem dovážať. To mohli dokázať len faraoni, ktorí neobmedzene vládli nad ľudom a v čas vyliatia sa Nila státisíce ich mohli nasháňať ku takýmto prácam.

Výhľad s pyramidy je dostatočnou náhradou za námahu. Na východ rozprestiera sa Kairo s mnohými minaretami a čiernymi domami, pri ňom tečie tichý Nil, na juh sú pyramidy Abusyr a Sakkara, za nimi je Lybická pustatina, na sever sa rozprestiera rovina s úrodnými roľami, zelenými sadmi a kanálmi.

Netrpezliví pomocníci ma už veľmi napomínali na sostúpenie. Musel som sa im poddať. Na kraji pyramidy som sa zdesil nad výškou, s ktorej som sa mal po tak nepohodlných schodoch dolu dostať. Môžem povedať, že mi ťažšie bolo nadol skákať s jedného kameňa na druhý, ako hore vykračovať. Arabi však boli mi na pomoci a zachránili ma od skĺznutia po vydraných kameňoch. Odľahlo mi, keď som posledný krok urobil dolu z pyramidy.

Týmto ale nebol koniec trápeniu. Ešte som mal ísť do vnútra pyramidy. Vchod je na východnej strane. Je to taký vchod, že sa v ňom musí človek dobre sohnúť a pritom nielen hlavu si chrániť od úrazu, lež aj na nohy musí dať pozor, aby nekĺzol na hladkej skale. Musel som sa dobre opreť na ruku Arabovu, aby som sa nezviezol na miesto, odkiaľ sa chodby nadol a nahor odrážajú. Po hornej 38 m. dlhej chodbe, v páse úplne sohnutý, dostal som sa do veľkej siene. Steny siene sú z granitu. Poval držia 5 m. vysoké kamene. Jednotlivé štvorce sú tak úzko jeden na druhom, že nemožno medzi ne ani ihlou pichnúť. V sieni bol len jeden sarkofag (rakev). Pod touto sieňou je pohrobište kráľovny. Aj toho mi bolo dosť. Zdusené povetrie a mimoriadna chôdza aj v pyramide vyžadovaly obeť mnohého potu.

Za touto zkúškou nasledovalo domáhanie sa bakšišu. Arab, ak len trošku pobadá, že si spokojný s jeho službou, hneď väčší bakšiš požaduje. Tak sa stalo aj so mnou. Ale pomohla mi neústupnosť. Nepočúval som na ich nespravedlivé požiadavky.

Ďalej nasledovala Sfinx a jej chrám. Sfinx je z jedného kusa kameňa vykresaný ohromný lev so ženskou hlavou. Škoda, že túto francúzski vojaci streľbou zohavili. Telo ležiaceho leva je 20 metrov dlhé, šírka hlavy obnáša vyše 4 m. Tento pomník má byť najstarším dielom egyptskej kultúry a predstavuje modlu slnca. Blízko neho je kostol. Hlavná časť kostola podobá sa dvojitému krížu. Celý je z ohromných kameňov postavený, ktoré doviezli z Assuanu. Medzi nimi je jeden 6 m. dlhý a 3 m. hrubý. Nie menej obdivuhodné je stĺporadie (16), na ktorom kamenná povala spočíva. Tieto štvorhranné stĺpy sú z jedného kusa kameňa. Medzi červeným granitom sú aj celé balvany alabastru zamurované. Zamyslený nad týmito pomníkmi dávnej slávy, strhol som sa, keď si jeden Arab s horúcou kávou predomňa stal. Pre jeho dotieravosť som vypil za jednu čašu.

Chcel som vidieť aj druhé dve pyramidy, i pobral som sa ku nim pešky. Pyramida „Chefr“ je skoro tak vysoká, ako Cheopsova, lenže je z menších kameňov stavaná. Jej štít je ešte celý, spodok je zasypaný opa-

danou vakovkou a kamením. Tretia pyramida je len polovicu tak veľká, ako dve predošlé.

Aj ďalej by som sa bol ešte túlal medzi týmito hrobkami, keby ma nohy neboly bolely. Nielen že sa mi piesku nasypalo do obuvs, lež aj cez remeň tak pálily nohy, že mi už nebolo možno ďalej vydržať. Ponáhľal som sa, aby som sa o pol 12. s elektrickou železnicou mohol vrátiť k mestu. I prišiel som celý ustatý, smädný a hladný nazpät do hostínca.

Po obede šiel som sa podívať na pštrosov do El-Matarieh. Na pravom brehu kanála „Ismail“ je stanica Kairo-El-Merg. Tu som sadol na vlak a o hodinu som už chodil v meste slnca, v Heliopolisi. Zo všetkých stavísk tohoto aj vo sv. Písme spomínaného mesta ostal len jeden obelisk. Tento 20 m. vysoký, na troch stranách hieroglyfami ozdobený ihlan je oznamovateľom dávnej slávy mesta. Rumy starého mesta použili v Kaire na domy. Slnko sa veľmi začalo zlobiť na mňa preto, že som chodil po jeho meste, skryl som sa teda pred ním pod strom, kde sa aj Panna Maria utiahla s Ježiškom, keď v Egypte chodila. Pri tomto platáne majú Jezuiti z Kaira malú útulňu pre nemocných členov rádu. Náhrobný kameň svedčí o tom, že ich tu viacej darmo hľadalo zdravie. Klesli v tichý hrob. Nad týmto je pekná kaplna s obrazom sv. Rodiny, utiahnutej v tóni stromu.

Nejaký vodič nám bol potrebný, aby sme sa cez role Egyptčanov dostali do kráľovstva pštrosov. Pochytili sme jedného chlapca, ktorý aj ochotne prijal vážnu úlohu vodiča, a na dôkaz svojej oprávnenosti uviazal si plachovú tabuľku na rameno. On bol jediný, s kým som sa nemusel jednať o plat. Ponuknuté 3 piastre prijal vďačne a celý natešený odbehol.

V El-Matarieh má francúzska spoločnosť majer na dochovávanie pštrosov. 10 piastrov som zaplatil, aby som mohol vidieť ozdobníkov dámskych klobúkov. Videl som ich so 400 v rozličnej veľkosti a veku. Každý pštros donesie ročne 140 frankov osohu. Jeden 20-ročný samec zvlášte vynikal mohutnou veľkosťou a krásnym perím. Za jediné biele pero pýtajú tu 5 frankov.

Nasledujúceho dňa prešiel som sa na somárovi a to za darmo. Prechádzal som sa v parku El-Ezbekieh. Tu ma polapil akýsi Arab, núkajúc mi somára, aby som na ňom išiel do Gizejského musea. Ponevác on vzdor môjmu popieraníu tvrdil, že je museum otvorené a aj na to pristal, že nedostane nič, ak nenie otvorené, sadol som na pekného sivka a po známej Ismailii sišiel som k mostu a odtiaľ ku chizejskému museu. Tu sa mohol pohaňač presvedčiť, že sa on mýlil a nie ja. Skočil som so somára a na elektrickej železnici vrátil som sa k mostu. Muski bol smer mojej cesty. Muski volá sa v arabskom Kaire najživšia a najzaujímavejšia ulica. Tu vidieť, čo môže Arab dokázať. Rozumiem jeho spôsobnosť v behaní, strkaní, v kričaní a zvade. Treba vedieť aj to, že táto ulica je viac kilometrov dlhá a miestami sotva 3 metre široká. Do nej ústi množstvo ulíc. Preto je na nej ustavičný shon a tlačénica. Kupec a remeselník, žobrák a deti, všetko to chce zarábať. Kupec má svoj krám na ulici, aby jeho články tým väčšmi do očí bily. Remeselník tiež na ulici robí, aby mal viacej svetla. Čo títo nechali voľného priestoru, na tom sa tlačia ľava i somár, skvelý koč i pešiáci. Pravda, varovného kriku, strkania a zvady je tu toľko, že Europčan najlepšie urobí, keď si na pohodlnom mieste pod stenou zastane a baví sa na tomto divadle. Ja som tak urobil. Pravda nemal som dlho pokoja. Prišli ku mne predavači, ponúkali mi rôzne potrebné i zbytočné články, prišli aj chlapi s kefami a odstrkujúc jeden druhého, chceli mi zablatenú obuv očistiť. Všetkých som odpravil. Len predavač limonády mi bol vítaný, tomu som odkúpil pohár výtečnej vody.

3. augusta bola nedeľa. Včas ráno som vstal a pošiel do kostola Jezuitov. Sotva že som na ulicu vyšiel, uzrel som ľudí ísť s modlitebnou knižkou smerom k Jezuitom. Nasledoval som ich a tak som prišiel krátkou cestou do kostola velebných otcov. Krásna, nad domami vyčnievajúca veža už zďaleka označovala tento v maurskom slohu stavaný trojlodový veľký kostol. Jeho hmotnému vyzdobeniu zodpovedala vrúcna pobožnosť veria-

cich, veľkým počtom shromaždených. Radosť bola vidieť zdobne oblečených, intelligentných mužov a ženské s modlitebnými knižkami klačať alebo stáť, a nie sedieť, pri sv. omši. Kostol je zasvätený Božskému Srdcu Ježiša, má viac oltárov s krásnymi sochami.

Po sv. spovedi slúžil som sv. omšu a účastný som bol telesného pokrmu v jedálni Jezuitov. Jezuita, Nemec živo sa shováral s nami. On mi hovoril, že kláštor v Kaire náleží medzi najväčšie domy Jezuitov. V ňom našli útuľňu aj niektorí z Francúzska vyhnaní Jezuiti.

Podakujúc sa za srdečnú dobročinnosť, odišiel som na elektrickej železnici do Starého Kaira (Masr el-Atika) až po grécko-koptický kláštor. Odtiaľto prešiel som na kompe cez plytké rameno Nilu na ostrov Rôda, podívať sa na nilometer. Tento stroj vystavili omayadskí kalifovia roku 716 po Kr. V riadnom stave zakrýva Nil na stĺpe 7 arabských lakťov (3 m. 78 cm.), a musí vystúpiť na 15 lakťov (8 m. 10 cm.), aby sa zaplavenie rólí prospešne previedlo. Nil dosahuje túto výšku riadne v polovici októbra. V novembri začne upádať, tak že už aj v januári môžu siať.

Idúc z ostrova, navštívil som spomenutý grécko-koptický kostol. O ňom hovorí podanie, že ostal z predmohamedánskych časov, a že na tomto mieste bývala Panna Maria. Dľa spôsobu východných kostolov je aj tento obstavovaný kláštornými budovami, a preto je skoro celkom tmavý. Krov slúži aj za poval kostola. V tomto kostole som videl starodávnu krstiteľnicu, v ktorej zamočením celého dieťaťa vysluhovali sviatosť krstu.

Na zpiatočnej ceste nazrel som do mešity Anre-ibn-el-Aš, ktorá zvlášte pre svoje stĺporadie a podkovám podobné oblúky je obdivuhodná. Z jej 366 stĺpov jeden je železnými šramkami ohradený, a to preto, že sa vraj z Mekky podivným spôsobom dostal do mešity. Aj v tejto mešite majú Arabi 2 stĺpy, o ktorých hovoria, že kto sa pomedzi ne prepchá, je spravедlivý. Ja som sa o to pokúsil, lež márne. Utržil som si od Araba posmech.

Posledný deň svojho pobytu v Egypte ztrávil som v Sakkara. Z hlavnej stanice šiel som až po Bedrašen

(32 km. na juh). V Bedrašeni som si sadol na somára a cez obec Mit-Rahine prišiel som do palmového lesíka, v ktorom sú pozostatky starého mesta Memfisa. Medzi nimi pozoruhodné sú jedine dve sochy Ramsesa II., ktoré voľakedy pred kostolom stáli. Jedna z nich je od kolien nadol odlomená. Jej koruna je 2 m. vysoká, sama socha ale má 8 m. výšky. Druhá, ktorá stojí medzi válkovými stenami, je 13 m. vysoká a z jemného vápenca kresaná. Schodmi vyšiel som na ňu, aby som jej do tváre mohol pozrieť. Tváre sôch sú výrazuplné a primerané veľkému faraonovi z XIX. dynastie, ktorý týmito slávou svoju na dlhé časy zabezpečil.

Za Bedrašenom vkročil som do palmového lesa a potom do pustatiny, v ktorej stojí schodová pyramida a hroby. Túto pyramidu preto spomínam, pretože má tú zvláštnosť, že jej boky sú na spôsob schodov stavané. Každý vyšší oddiel pyramidy je o 10 m. užší, nežli onen, na ktorom stojí. Piesok pustatiny a zub času však znenáhla vyrovnajú tieto stupne. Arab by bol chcel dostať ma na vrchol pyramidy; ja som sa ale uponížil radšej do hrobov Apisových. Apis bol býk, pohanskému bohu (Ptah) zasvätený.

Hroby vo svojej terajšej podobe pochodia od Psammeticha I. (663—610 pred Kr.) Do týchto pod zemou zo skaly vykresaných hrobov zostupuje sa viac širokými schodmi. Vnútorňý priestor chodby má 350 m. v dĺžke, 3 m. v šírke a 5 m. vo výške. Z tejto chodby na ľavo i na pravo vstupuje sa do miestností podobných kaplnám, v ktorých sú hroby. Tieto sú z čierneho granitu kresané. V nich boli pochované zabalzamované telá býkov. Ja som sa podivil najväčšmi tomu, ako mohli tieto 4 m. dlhé, 2·3 m. široké a 3·3 m. vysoké, z jedného kusa kameňa kresané hroby dostať pod zem a na svoje miesto postaviť, keď jedenkaždý váži 650 mct. Hroby sú už prázdne. Niektoré z nich sú ozdobené nákresemi a obrazmi, iné sú hladké, ako zrkadlo.

Nedaleko od hrobu Apisovho je hrob Ty, ináčej Zy. Dľa úsudku učencov je on 4500 rokov starý a predstavuje veľmi verne život a zamestnanie tehdaších Egypt-

čanov. Remeslá a poľné práce, zvieratá a nástroje sú v ňom názorne vyobrazené. Najmenej umenia prezradzujú nákresy ľudí. Starí Egyptčania boli toho náhľadu, že každý úd tela ľudského sa má aj na obraze ukázať, preto pokrútili podobu človeka a bez proporcie ho nakreslili.

Tento hrobitov bol kedysi nad zemou, teraz je pieskom zasypaný a pozostáva z jednej veľkej a troch malých siení.

Podobný hrobitov vykopal Morgan r. 1893. Tento pozostáva z 3 častok a má 31 väčších i menších maľovaných a kreslených izieb.

Oči ma už rozbolely vo tme; lebo pri slabom svetle sviečok je to veľká námaha, prizerať sa týmto malým obrazom. Okrem toho veľmi sa hlásil aj žalúdok o svoje práva, i musel som teda vyjsť z tejto ríše mŕtvých a medzi živými hľadať pomoc proti hladu a smädu.

Dom, do ktorého som vošiel, bol pôvodne pre skúmateľa egyptských starožitností Marietta postavený, aby pri vykopávaní hrobov mohol na mieste bývať a na robotníkov dozerať. Teraz bývajú v ňom beduini, ktorí na starožitnosti dozerajú.

Tu sme rozložili svoje papiere a taniere, ktoré sme sebou doniesli, a zahnali sme hlad i smäd. Beduini poslúžili čiernou kávou a po všetkom rozostreli pokrovce na dlhý stôl, aby sme si zdriemli. Beduini tiež sa povystierali po kútoch, nastalo ticho, ktoré uspalo aj mňa na krátky čas.

Poháňači somárov boli veľmi starostliví, aby sme nezameškali vlak. I museli sme ich poslúchnuť. Okolo 2. hodiny popoludní pohli sme sa z domu Mariettovho. Horúčosť bola nesmierna. Rád by som bol býval čím skorej v chládku stanice, lež ani somára sa mi nechcelo poháňať. Lúto mi ho bolo, veď on ani stebľa slamy nevidel od rána a slnko ustavične pieklo naň. Cestou obdivoval som obyvateľov obce Sakkara, ktorí aj v toľkej horúčosti boli vstave obrezávať durru.

Po toľkom trápení okolo pol 4. dorazil som na stanicu Bedrašen. Pohoniča som vyplatil 10 frankami a smädom zmorený obzeral som sa po nejakom nápoji. Na šťastie zjavil sa Arab s krčahom vody. Hybaj ja za ním,

aby sa aj mne dostalo z jeho obsahu. Nehnusilo sa mi piť z jeho krčaha. Smäd zahnal všetky nároky na čistotu a obavy pred nejakou chorobou. Nebol by som sa okúňal, keby mi bol niekto aj vo vlaku podal takej vody. Bola to muka, kým som sa dostal do Kaira! Steny vozňa boly horúce od slnka, prach sožieral vlahu úst a páľčivosť neprestajne ťahala vlhkosť z tela. Po jednohodinovom trápnom vození sostúpil som na stanici v Kaire. Zo stanice šiel som rovno do kúpeľa. V takýchto okolnostiach vie si človek oceniť studenú vodu a nelutuje ani 60 kr. za kúpeľ. Ako znovuzrodený vyšiel som z vody. Kúpeľný sluha so zarazením bral v známosť, že už zajtrajtrajšieho dňa budem na lodi.

Týmto som dokončil aj návštevu v Egypte. Egyptské museum bolo zatvorené, do horného Egypta som nemohol ísť pre vačkové suchoty; odhodlal som sa teda, že dňa 5. augusta odcestujem z Kaira a zároveň aj z Afriky. Dňa 4. augusta poráтал som sa s paňou hostínca, vyplatil som jej 36 frankov v zlate za 4-denný byt a stravu. Lúčili sme sa dľa jej náhľadu: do videnia. Kto vie, či sa to uskutoční? Ona je už nie mladá, ja ale nebudem mať tak ľahko 1400 korún, aby som jej žiadosti vyhovel. Dňa 5. augusta mali sme spolu cestovať rýchlovlakom do Alexandrie. Lež už v hoteli sme sa rozišli. Ona sadla do koča a ja som šiel pešky von ulicou Bâb el-Hadid na stanicu. Ani sme sa viac nevideli. Ona si kúpila ~~lístok~~ lístok na I., ja na II. triedu za 10 fr. 80 ct. Ona šla z Alexandrie do morského kúpeľa San-Stefano, ja som vysadol na stanici v Alexandrii do koča a uháňal som bez ďalekohľadu do hostínca Bonard. Ponevác sme prišli z Kaira, zastavila polícia vlak v Alexandrii pred stanicou a skúmala nás, či nenesieme choleru. Ja som tým zaplatil svoju nespokojnosť, že som si vo vozni zabudol požičaný ďalekohľad. Ani som toho nezbadal, až keď som sa obliekal pred odchodom z Alexandrie. Ale vtedy bolo už neskoro vracat sa za ním.

Oželel som aj túto novú ztratu a po vyplatení dlžoby (46 fr.) lúčil som sa v Alexandrii s paňou Bonardovou, ako by som bol u nej aspoň mesiac býval. Ona totižto

nie svojou osobou, ale obsluhou hostinskou ukazuje, že rozumie pohodlnému opatreniu hostov a prívetivosťou každého hosta si získa, tak že by som šiel pri budúcej príležitosti zase len do jej hostínca. Tu som veru panský žil a pohodlnú, pekne vystojenú izbu som mal. Za to som denne platil 9 frankov. Na raňajky som si mohol voliť kávu alebo čokoládu, mal som chlieb pripečený na masle, a síce toľko, koľko mi len jesť chutilo. Na obed (déjeuner) boli 2—3 pečienky, výborné múčne jedlo, syr, ovocie, čierna káva a 7 deci chutného červeného vína. Večer (diner) bol celý rad jedál, počnúc od polievky až po čiernu kávu.

Dňa 5. augusta o pol 3. hodine popoludní oznámil sluha, že koč už čaká pred vrátami hostínca. Cestovný vak rýchle som zakrútil do vlnenej šatky, sviazal som ho remeňom a v novom odeve vyviezol som sa do prístavu, stískajúc vo vrecku kartu za 200 frankov. V prístave za nevyjednanú cenu doviezli ma pod môstok ohromnej lodi rak. Lloyd. Tu som sa ešte dohadzoval s člnkárom, preto že mi nechcel vyniesť batoh na loď. Mal však pravdu, lebo nesmel sa pohnúť z člňa.

Na lodi hneď ma uviedli k lekárovi. Ale márne hľadali na mne choleru. Prepustený zaujal som svoje miesto v kajute a položiac batoh na posteľ, hneď som vybehol na palubu, dívať sa na prístav a cestovateľov. Na lodi nás bolo veľmi málo, v II. triede boli sme len štyria mužskí.

Bolo 5 hodín, keď alexandrinskí lekári opustili loď. Za nimi zdvihli most a loď sa začala oslobodzovať zdvihnutím kotvy. Pomaly sme sa pohli. Za prístavom sostúpil s lode lodivod, a táto silne zatrúbila na znamenie toho, že je už na širokom mori.

Obraz mesta a prístavu ostával vždy temnejším. Už bolo vidieť len vysoké sťažne lodí, konečne aj majak zmiznul pred zrakmi. Všetko sa ponorilo do mora. Loď ostala samotná.

O 6. hodine svolával nás zvonec na prvú večeru. Bolo nás okolo stola 13, šesť paní a sedem pánov. Ja som sedel proti jednému strojníkovi lode. Mladý tento

človek pochodil už všetky kúty Afriky a Asie. Za ten čas len raz bol vo veľkom vlnobití na Tichom oceáne. Teraz mu už žiadna búrka neškodí, najviac že dostane bolenie hlavy. Na lodi sú štyria strojníci pod dozorstvom hlavného strojníka. Každých šesť hodín sa zamieňali v práci, Okrem neho boli ešte traja dôstojníci s nami pri stole, všetci vysokí, silní muži.

Po večeri bol som na palube, hľadal som nejaký znak života. No nebolo žiadneho. More bolo tiché, len maľunké vlnky čapkaly pod lodou, ako by si boly jedna druhej prialy dobrú noc. Nasledoval som tiež ich príkladu, nechajúc si aj na budúci deň z jednotvárnej zábavy, nazerať do mora.

Druhého dňa bol som zvedavý, kde sa asi nachádzame. Vošiel som do chyže kormidelníka a prizeral som sa mappe, rozloženej na stole. Ukazovala okolie Kréty. V skutočnosti ale bola len voda a povetrie okolo nás.

Po raňajkách (káva alebo čokoláda) ožila paluba cestovateľmi. Títo sa hneď dali do hry. Pomocou pružnej paličky vylučovali drevené krúžky, jeden proti druhému, a vylúčené chytali na paličky. Cítili sa, ako by boli mali ostať navždy na lodi. Ja som zväčša čítal. Zvláštnym zjavom bolo mi to, že ačkoľvek som skoro celý deň odpočíval, predsa som bol hladný a jedol som štyri razy denne.

Dňa 7. augusta uzrel som suchú zem. Bol to grécky ostrov. Potom som už len brehy Istrie videl. Loď išla rovno do Triestu, v Brindisi, talianskom prístave, nsmela sa stavať. Dľa riadneho behu lode mal som byť 9. augusta v Trieste, prišiel som ta ale len 10. aug. Príčinou omeškania bolo to, že jeden kotol nemohol sa dostatočne vykúriť. Loď sa len tak vliekla hore Adriatickým morom. Dňa 9. augusta večer prešli sme vedľa Guarnerovského zálivu. Tuhý vietor, ktorý z neho ťahal, nahnal ženským dosť strachu. Ale za ostrovom Kapo d' Istria nastalo ticho. Cez noc dovliekli sme sa do prístavu v Trieste. Prikotvenie lodi zastihlo ma ešte na posteli. Prv, než som sišiel s lode, musel som podrobiť

sa lekárskej zkúške, k vôli zisteniu, či nenesiem na sebe cholera. Zkúška v tom záležala, že mi chytil lekár ruku a pozrel mi do očí.

Zvláštny cit opanoval ma, keď som sa našiel v Trieste. Lutoval som, že som u konca svojho cestovania. Tak by som sa bol chcel ešte po Taliansku potúlať a rozpomienky z roku 1900 obnoviť. Tá nešťastná cholera na anglickom papieri zavrela Egypt pred Európanmi, a Taliansko pred mnou. Teskno hľadel som na prázdny breh v Trieste, kým aj na mňa neprišiel rad a nesostúpil som do malej parolode, ktorou som sa dostal na suchú zem.

Triest je hlavným mestom Istrie a prvým kupeckým prístavom Rakúska. Na colnom úrade rúce mi poprezerali cestovný vak. Potom som bežal do hostínca, aby som mohol čím skôr sv. omšu slyšať. Bola totižto nedeľa. Išiel som do blízkeho kostola sv. Antona Pad., kde som našiel hojne nábožného ľudu. Pri sv. omši chór gregoriánsky spieval. Prítomní zostali do konca sv. omše. Ani to ich neodpuďilo, že museli stáť.

Popoludní vyšiel som do Miramare, kaštieľa nebohého Maximiliana, cisára z Mexika. Tento na skale vystavený kaštieľ prechováva v sebe mnohé drahocenné predmety. Za kaštieľom je krásny park.

Dňa 12. augusta ráno odcestoval som cez sv. Peter v Krajine do Rieky (Fiume). Popoludní som bol v Opatii (Abazzii) a večerným rýchlovlakom bral som sa ďalej cez Pešťbudín ku bratovi do Tarjanu. Dňa 14. augusta prišiel som do Zvolena.

Andeľček strážca, obsahujúci poučenia, modlitby a pesničky pre katolíckych kresťanov. Spísal † dr. *Andrej Radlinský*. Piate vydanie. M. 8°. Str. 264 a XII. Ceny: Neviazaný výtisk 48 hal., viazaný v polplátne 70 hal. a viazaný v plátne a so zlatorezom 1 kor.

Cesta k nebeskému Jeruzalemu, ktorú ukazuje regula III. rádu sv. Otca Františka z Assisi. Spracoval na základe pápežského ustanovenia r. 1833 30. mája vydaného † *Henrik Náhlík*, kňaz rádu sv. Františka. Nákladom Spolku sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. S dovolením duchovnej vrchnosti. Vlastnosť nakladateľa. Štvrté doplnené vydanie. M. 8°. Str. 398. Cena výtisku viazaného v plátne 1 kor. 60 hal.

Svätý Škapulár, alebo: Poučná a modlitebná príručná knižka pre údov slávneho Braterstva Preblahoslav. Panny Marie Karmelskej. Vnove prepracoval *Andrej Kmet*, farár preňčovský. Druhé vydanie. Cena výtisku viazaného v plátne 60 hal.

Spevník s notami, obsahujúci 348 piesní, pobožnosť odpoľudňajúcu a obrad pohrabný (tento i s osnovou latinskou). Cena výtisku viazaného 4 kor.

Spevník bez nôt, V. vydanie, obsahujúci 348 piesní, pobožnosť odpoľudňajúcu a obrad pohrabný (tento len s osnovou latinskou). Cena výtisku neviazaného 40 hal., viazaného v plátne 94 hal.

Nápevy ku piesňam v „Rajskej Ceste“ sa nachádzajúcim, v 8', str. 59. Cena broširovaného výtisku 1 kor.

Pašie na Kvetnú nedeľu a Veľký piatok. V 8° str. 52. Cena výtisku sošitého 80 hal., viazaného v plátne 1 kor. 20 hal.

Päť hodín pred Velebnou Sviatosťou. Poslovenčil Stanislav Kianička; č. 83. podielových kníh, malá 8°, str. 221. Cena výtisku v polplátne viaz. 50 hal.

Krížová cesta, čili rozjímanie a vrúcne uctenie prehorkého utrpenia a smrti Spasiteľa nášho Pána Ježiša Krista. M. 8°, str. 32. Cena 10 hal.

Braterstvo sv. Ruženca. Cena výtisku sošitého 12 hal.

B) Knihy k duchovnému cvičeniu určené.

Tomáša Kempenského (Thomae a Kempis) Štvoro kníh o nasledovaní Krista. Čiastočne z latinského znovu preložil, čiastočne preklad † *Jozefa Viktorinov* poopravil *Martin Kollár*. S dodatkom najobyčajnejších modlitieb. Ceny: Malé vydanie broš. výtisku 1 kor. 20 hal., viaz. v polplátne 1 kor. 60 hal., viaz. v plátne 1 kor. 80 hal., v koži s červ. rezom 2 kor. 10 hal., v koži so zlatorezom 2 kor. 30 hal., v mäkkom chagr. alebo v chagr. so spinkou a zlatorezom 3 kor. Veľké vydanie s čiernou obrubou neviazaný výtisk 4 kor., s modrou obrubou 4 kor. 80 hal. Viazaný výtisk s čiernou obrubou v koži s mramororezom 5 kor. 40 hal., v koži so zlatorezom 5 kor. 60 hal., v pol. chagr. a so spinkou 6 kor. 60 hal., v chagr. so zlatorezom a 2 spinkami 8 kor. So svetlou obrubou skvostne viazaný výtisk 11 kor.

Cesta dokonalosti. Duchovné cvičenia. Dľa sv. Ignáca z Loyoly spísal *Ferdinand Gregorovič*, farár v Jalnej. Cena viaz. výtisku 1 kor. 40 hal.

C) Knihy poučné.

Život Ježiša Krista, Božského Spasiteľa nášho. Diel I. Spísal *Bernhard Schmitz*, dekan v Glandorfe. — Preložil *Ján Kossák*, archidiakon a farár v Lutile. S povolením cirkevnej vrchnosti bohaté ilustrované vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Číslo podielových kníh 88. Cena výtisku kartonirovaného 4 kor., v plátne viazaného 5 kor.

Katolícky ľudový Katechismus. Spísal *Fraňo Špirágo*, professor náboženstva v Trutnove. Z nemeckej pôvodiny preložil *Štefan Mišík*, kňaz bisk. spišského. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. S dovolením cirkevnej vrchnosti. — Druhý diel: *Učenie o mravoch*. Č. 75 podielových kníh. Cena výtisku viazaného 3 kor. — Tretí diel: *Učenie o prostriedkoch milosti*. Č. 77 podielových kníh. Cena výtisku viazaného 3 koruny.

Legenda čili Čítanie o Svätých a Vyvolených Božích. Spracovali *Vincenc Havlíček*, *Martin Kollár* a *Andrej Trúchly*. Ceny: I. a II. diel spolu viazaný 3 kor. Diel III., IV. a V., každý 1 kor. Diel VII., VIII., IX., X. a XI., každý 1 kor. 40 hal.

Životopis Jána Don Bosku. Z francúzskych a nemeckých pôvodín preložil *Pavel Jedlícska*. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha) v Trnave. Cena výtisku 80 hal.

Svätý Alois Gonzaga, patron učiacej sa mládeže, vo svojom pôsobení a oslavení. Česky napísal *Alois Hruďička*. Poslovenčil *Martin Lahvička*. Cena výtisku viazaného 80 hal.

Krátky výklad Evangelii pre katolícke školy a pre obecný ľud a dom. Spracoval a spísal *Štefan Rúčka*. Cena výtisku broš. 1 kor. 20 hal.

»Traja mučeníci košickí«. Život, umučenie a smrť ich opísal *Alojs Hennig*, S. J. Z maďarskej pôvodiny preložil *M. H.* Číslo podielových kníh 86. Cena sošitu 50 hal.

Dejiny sv. Cirkve. K poučeniu a vzdelaniu spísal *A. Trúchly*. Sväzok I. Od stvorenia až do r. 101 po nar. Kr. P. Cena viaz. výtisku 1 kor. 40 hal. Sväzok II. Od r. 101 po r. 313 po nar. Kr. P. Cena viaz. výt. 2 kor. 60 h.

Pamätná kniha Spolku sv. Adalberta (Vojtecha), vydaná k oslave kňazských druhotín Jeho Eminencie Jána Šimora. Cena výt. broš. 3 kor.

Jubilejná kniha. Z príležitosti zlatej omše J. Sv. *Leva XIII.* rim. pápeža vydaná. Cena výt. broš. 50 hal.

Mravná Čítanka pre náš ľud. I. sväz. „Požehnanie sv. Jána“ a „Anka a Betka“. Cena 20 hal. — III. sväz. „Zbožná Maria“. Cena 40 hal. — VIII. sväz. „Panna Maria lurdská alebo Kto má pravdu?“ Cena 20 hal. — X. sväz. „Niekoľko slov o štátnom bohovi“. Cena 20 hal. — XI. sväz. „Robotník kresťanský“. Cena 30 hal. — XIII. sväz. „Hospodárska nauka“. Cena 60 hal.

Clovek a hviezdy. Napísal dr. Ján Wagner. Cena 60 hal.

Včelár, nauka o včelárení pre ľud a hospodárske školy. Cena 60 hal.

Vianočný a novoročný darček pre dievky atď. Cena výt. soš. 12 hal.

Malý Žaltár. Pamiatka na prvé sv. prijímanie. Napísal † P. A. K. z D. J. Hodí sa aj ako darček ku zkúškam. Úhladná knižočka 12". Strán 39. V plátne viazaná, s barvotiskovým obrázkom a s notami. Cena 30 hal.

D) Zábavné knihy.

Zábavná Čítanka:

Sošit 1. *Rozprávka z Polany*. Napísal A. Bielek. Cena 20 hal.

„ 2. *Láska*. Poveš. Dľa nemeckej pôvodiny podáva Martin Kollár. Cena 20 hal.

„ 3. *Obrázky z hôr*. Napísal Fr. Urbánek. Cena 20 hal.

